

Valtokeskittymien välissä
Tukholman porvarisraadin sisä- ja ulkopoliittiset pyrkimykset ja toiminta vuosina 1471-
1499

Oulun yliopisto
Historiatieteet
Pro Gradu-tutkielma
19.12.2018
Riku Yliviuhkola
2264378

Sisällysluettelo	
JOHDANTO	3
1. TUKHOLMAN PORVARISRAATI VALTA- JA HALLINTOELIMENÄ	12
1.1. Raadin jäsenet ja valta – vaaleja ja tuomivaltaa kaupunkilakeihin perustuen	12
1.2. Raadin sisäiset valtablokit: saksalaiset vastaan ruotsalaiset ja pienporvaristo vastaan suurkauppiat	17
1.3. Kauppapoliittisten etujen valvonta Kalmarin unionin ja Sten Sturen luomassa ristiaallokossa	22
2. VALTA SIIRTYY TUKHOLMALAISILLE: KAUPPAPOLITIikka KESKIÖSSÄ	33
2.1. Brunkebergin taistelu tiivistää raadin suhdetta Sten Stureen.....	33
2.2. Tukholmalaisien porvareiden kauppapoliittinen valta kasvaa	36
2.3. Kaupankäyntiä ja kauppapoliitikkaa Hansaliiton ja Lyypekin tavoilla	39
3. RAATI VALTABLOKKIEN PURISTUKSISSA – ULKOPOLIITTINEN YMPÄRISTÖ MUUTTUU VIHAMIELISEMMÄKSI	51
3.1. Sturen ja Tanskan yhteenotto – raati ottaa roolia	52
3.2. Raati toteuttaa omia pyrkimyksiään valtataistelun ristiaallokossa	64
LOPPULAUSE	73
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	76

JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa perehdytään Tukholman porvariston kaupallisiin ja poliittisiin pyrkimyksiin saada kaupunkinsa etuja kuuluville, tai toteutetuksi Ruotsin valtakunnassa 1400 – luvun ristiriitojen repimän vuosisadan loppupuolella. 1400 – luvun Ruotsi eli mielenkiintoisia aikoja. Tanskan kuningatar Margareetan organisoima koko Pohjolan käsittävä personaaliunioni oli edellisen vuosisadan lopussa saatu aikaan kruunauttamalla Margareetan sisaren tyttärenpoika Eerik XIII Pommerilainen Kalmarissa 1397.¹ Kalmarin unionin kolmen valtakunnan, Ruotsin, Tanskan ja Norjan ylimystö tunnusti Eerik XIII:n hallitsijakseen. Ylimystö kuitenkin teki kokouksessa myös yrityksiä kuninkaanvallan rajaamiseksi, jotka eivät tuottaneet tulosta, sillä Margareetan laadituttamasta unionikirjeestä puuttuvat monet näihin kruunajaisiin ja kokoukseen osallistuneen henkilön sinetit.² Virallisten sinettien puute unionin silti toteutuessa kertoi unionikuninkaanvallan voitosta, mutta myös siitä, että ylimysten ja unionikuninkaan välisiin suhteisiin jäi särö jo sen syntyvaiheessa. Osa ruotsalaisista kapinoi unionia vastaan jo 1412, ja se hajosi lopullisesti vuonna 1523. Tanskan kuningas Kristian II, voitettuaan ruotsalaiset joukot 19 vuotta kestäneessä sodassa, surmautti unionivallan vastustajat kruunausjuhlaa seuranneessa Tukholman verilöylyssä 1520. Tämä teko sai ruotsalaiset kääntymään lopullisesti unionivaltaa vastaan.³

Tämän lisäksi aiemmin 1300 – luvun puolivälissä Saksan siihen asti löyhästi kauppaliitossa keskenään olleet kaupungit tiivistyivät entistä tiukemmaksi, erilliseksi suurvallaksi verrattavaksi kauppamahdiksi. Tukholma oli yksi hansakaupungeista ja Kööpenhaminan vanhastaan tärkeä kauppapaikka. Ei ole vaikea kuvitella Ruotsin, ja etenkin Tukholman poliittista, sekä taloudellista kehitystä leimaavan jatkuvat ristiriidat kolmelta taholta. Ristiriidat niin oman maan hallinnolta, Tanskan unioni-istuimelta ja hansaliiton edustajilta, joita istui Tukholman raadissakin. Asiaa monimutkaistaa vielä 1400 – luvun loppupuoliskolla tapahtunut vastakkainasettelu. Tämä vastakkainasettelu käytiin Sten Sturen ja hänen sisäpoliittisten vastustajiensa välillä, kärjessä Upsalan

¹ Weibull 1993, 25.

² Vahtola 2003, 51.

³ Vahtola 2003, 100.

arkkipiispa.⁴ sekä Novgorodin muuntuminen Moskovan tsaarinvallaksi, joka leimasi siitä pitäen Ruotsin idän suhteita.

Tutkimus on merkittävä juuri historiallisen ajanjaksonsa vuoksi, sillä 1400 – luvun Tukholman pyrkimykset toteuttaa päämääriään ovat jääneet hansakauppiaiden, Kalmarin unionin ja varsinkin Ruotsin suurten sukujen tutkimuksen jalkoihin. Lisäksi tapahtumat kaupankäynnin saralla 1500 – luvulla on painotettu pitkälti hollantilaisten ja englantilaisten kasvavaan painostukseen. Tutkimus myös valottaa sitä rikkonaisten ja ristiriitaisuuden verkkoa, jonka ansiosta Hansaliitto ei pystynyt lopulta vastustamaan lännestä tulevaa kasvavaa kaupankäyntiä 1500 – luvulla.

Yhteiskunnallisesti tutkimus valottaa myös Tukholman porvariston asemaa 1400 – luvun aikana, mikä on yleisesti jäänyt laajemman tarkastelun jalkoihin, joilla viitataan tällaisten tutkimusten keskiössä olleisiin suurempiin sukuihin ja tapahtumiin. Tästä syystä tutkimuksessani tulee ottaa huomioon aiheesta kertovan tutkimuskirjallisuuden liittyminen lähinnä yleisesti alueen asioihin, mikä sekä vaikeuttaa tutkimuksen tekemistä. Se kuitenkin tarkoittaa tutkimuksen hyödyllisyyttä tästä aikakaudesta käytävään diskurssiin.

Tutkimustehtävä

Tutkimuksessani tarkastelen Tukholman kaupungin porvarien vaikutusmahdollisuuksia, vaikutustaan ja heidän taustalla vaikuttavia pyrkimyksiään 1470-luvun Ruotsissa. Tutkin näissä yhteyksissä ilmenneitä sisä-, ulko- ja kauppapoliittisia toimia, joita Tukholmassa on tehty ympäröivien poliittisten ristiaallokkojen vallitessa. Porvarisraadin ulko- ja sisäpoliittisia pyrkimyksiä ei voi erottaa tehokkaasti kaupallisista pyrkimyksistä tuona aikana, sillä se koostui pääasiassa kauppiaista. Tutkimukseni tarkoitus onkin asettaa tämä raati sen sosiopoliittiseen kontekstiin, jossa he toimivat Tukholmassa 1400-luvun lopulla. Tutkimukseni pääkysymykset rakentuvat seuraavasti:

⁴ Hockman 2006, 73.

1. Millainen oli raadin sisä-, ulko- ja kauppapoliittinen valta Tukholmassa ja sen ulkopuolella 1400-luvun lopulla?
 - Mitä raadin päätöksillä pyrittiin saavuttamaan?
 - Minkälainen politiikka oli raadin toimien keskiössä 1400-luvun lopulla?
 - Miten Tukholman raati vaikutti Ruotsin sisä- ja ulkopoliittikkaan ja poliittisiin voimasuhteisiin?
2. Miten raadin päätökset vaikuttivat Tukholman harjoittamaan ulkopoliittikkaan 1400-luvun lopulla?
 - Miten Tukholman raadin päätökset vaikuttivat Ruotsin ulkopoliittikkaan?
 - Millaisia vaikutuksia päätöksillä oli Ruotsin rajojen ulkopuolella?
 - Miten Tukholman porvarit kokivat Kalmarin unionin vallan ja sen vaikutukset?
3. Millasta diplomatiasta ja poliittista luovimisesta Tukholman raati harjoitti eri valtablokkien välissä 1400-luvun lopulla
 - Mitä seurauksia diplomatialla ja valtapoliittikalla oli Tukholman porvaristolle?
 - Kenen kanssa raati toimi yhteistyössä 1400-luvun lopulla?
 - Mitkä tekijät uhkasivat Tukholman ja raadin asemaa, valtaa ja turvallisuutta 1400-luvun lopulla?

Ensimmäisessä luvussa keskitynkään kysymyksiin Tukholmasta ja sen raadista osana sekä Ruotsin sisäpoliittista valtarakennetta, että Tanskan unionivaltaa. Koska Tukholman raati on aikansa lakisääteinen toimielin, tulee käydä läpi sen pääasialliset toimintatavat, sekä sen lainopilliset oikeudet. Tanskan poliittista vaikutusvaltaa Ruotsin ja Tukholman asioihin ei voida sulkea pois. Näin ollen tukholmalaisten roolia ylimystön valtataistelussa ja poliittisessa kädenväännössä Kalmarin unionin sisällä ei voida sivuuttaa. Kun tutkimuksessa viitataan unionivaltaan, tarkoitetaan nimenomaan Tanskan vaikutusvaltaa Ruotsin ja muun Kalmarin unionin asioissa.

Toisessa luvussa keskitytään tarkastelemaan Tukholman kauppapoliittikkaa ja sen suhteita Hansaliittoon. Tutkimuksen kannalta Ruotsia koskevat Kalmarin unionin sisäiset asiat lasketaan osaksi Tukholman sisäpolitiikkaa, sillä

käytännössä Ruotsi oli Kalmarin unionissa Tanskan kuninkaan käskyvallassa. Yksi suuri ulkopoliittinen tekijä alueella oli hansaliitto. Useat riidanaiheet alueella, varsinkin itäisten kauppateiden yhteydessä, liittyivät nimenomaan kaupankäyntiin tuona aikana.⁵ Hansaliiton vaikutus on siis otettava huomioon Tukholmasta puhuttaessa. Hansaliitolla viitataan tässä tutkimuksessa 1241 perustettuun pohjoiseurooppalaisten kaupunkien liittoon, joka hiipui 1600-luvulle tultaessa. Tässä tutkimuksessa viitataan Hansaliittona nimenomaan sen suuruudenajan kaupunkiliittoon.

Kolmannessa luvussa tarkastellaan porvarisraadin vaikutusvallan kasvua ja sen kykyä vastata siihen poliittiseen tilanteeseen, mihin se oli unionikysymyksen ja sisä- ja ulkopoliittikan seurauksena joutunut. Se valottaa Tukholman kaupunginraadin toimia omana päätösvaltanaan, ja sen päätösvallan ja muiden alueella samaan aikaan vaikuttaneiden mahtien välistä konfliktia ja Tukholman raadin harjoittamaa poliittista luovimista näiden konfliktien ja valtablokkien välissä.

Keskeiset rajaukset ja tutkimustilanne

Paikallisesti tutkimus rajataan koskemaan Tukholmaa, sillä tutkimuksen lähteenä on Tukholman porvarien ja raadin ylläpitämä kaupunginasiakirjanpito. Alueellisesti asiakirjanpidossa käsiteltiin Tukholman kauppa-alueita koskevia asioita sekä Tukholman sisäisiä asioita. On siis perusteltua tarkastella lähteen avulla sekä tukholmalaisten harjoittamaa ulko- ja sisäpolitiikkaa.

Tutkimus rajataan ajallisesti koskemaan vuosia 1476 – 1499. Tähän on kaksi syytä. Tutkimuksen lähteessä eli Tukholman kaupunginasiakirjat: *Stockholms tänkeböcker* käsitellään 1476–1562 luvun aikana kaupungin porvariston toimia oman kaupunkinsa asioissa Ajallinen raja- ensinnäkin 1476–1499 lukuun perustuu ensinnäkin siihen, että Kalmarin unionin aika edustaa yhtenäistä hallintoa Ruotsissa ja täten Tukholmassa. Lisäksi 1470– 1500 oli vuosisadalla sekä Ruotsin että Kalmarin unionin kannalta

⁵ Huldén 2004, 191.

kiihtyvän poliittisen kilpailun aikaa. Kalmarin unionin rakoilu alkoi tänä aikana voimakkaasti lisääntyä. Tämä mahdollistaa asiakirjojen analyysin mahdollisimman monen tuon aikaisen tapahtuman yhteydessä.

Tämän lisäksi aikarajaukseen vaikuttaa siihen käytettävän materiaalin saatavuus. Suurin osa ennen 1400 – lukua olevasta materiaalista paloi 1419 tulipalossa, mukaan lukien kaupungin alkuperäinen privilegiokirje.⁶ Tämän johdosta tieto ennen 1420 on puutteellista.

Kuten johdannossa todettiin, on tutkimuskirjallisuus 1400 – luvun ajalta niin Tukholman, Hansan, kuin Unioninkin kohdalla lähinnä laaja-alaista yleistutkimusta. Tai sitten ne liittyvät helpommin jäljitettäviin suuriin sukuihin ja päälinjoihin. Tässä tutkimuksessa on käytetty Tukholman historian perusteoksena NILS AHNLUNDIN *Stockholms historia före Gustav Vasa*. Vanhahako teksti pitää sisällään hyvin yksityiskohtaisen selonteon Tukholman historiasta sen perustamisesta alkaen, ja se sisältää kattavimman löytämäni kuvauksen Tukholman raadin kokoonpanosta, sekä sen oikeuksista.

Tutkimuksessa käytetään yleisen Ruotsin sisäpolitiikan avaamiseksi Kalmarin unionin suhteen PAUL ENEMARKIN teosta *Kalmarin unionista Tukholman verilöylyyn*. Teos kuvailee ajanjaksolla tärkeän Kalmarin unionin muodostumista ja sen kamppailua niin ruotsalaisten, tanskalaisten kuin norjalaisten intressien verkossa. Sen muodostama yleiskuva koko Kalmarin unionia käsittävästä sopimusten ja politiikan kokonaisuudesta on suuresti hyötyä tässä tutkimuksessa käsiteltävään Tukholman poliittiseen tilanteeseen nähden.

Esimerkkinä suurista ruotsalaisista suvuista tehdystä tutkimuksesta mainitsen TUULA HOCKMANIN *Kolmen polven perilliset*, jonka kuvaus Tukholman alueella vaikuttaneista aatelissuvuista on hyödyllistä tutkimukselle. Ruotsalainen ylimystö on keskeisenä osana Tukholmassa, ja muualla Ruotsissa, tapahtuvaa vallankäyttöä. Näistä ei vähäisempänä Ruotsin 1470 – luvun valtakunnanhoitaja Sten Sture. Kyseinen teos avaa eritoten Sten Sturen, ja muiden Ruotsin vallassa 1460 – luvun suuren vaikuttajan sukuhistoriaa ja heidän pyrkimyksiään ja vaikuttamistaan.

⁶ Ahnlund 1953, 162.

Eräs harvoista Tukholman kaupunkia käsittelevistä yksityiskohtaisemmista tutkimuksista ansaitsee myös maininnan. Kysymyksessä on *Scandinavian Journal of History* JUSTYNA WUBS-MROZEWICZIN artikkeli: *Interplay of Identities: German Settlers in Late Medieval Stockholm*. Kysymyksessä on artikkeli, joka käsittelee saksalaisen väestönsan elämää Tukholmassa 1470-luvun jälkeen. Asia on tutkimuksen kannalta keskeinen, sillä Tukholman raati oli pitkään saksalaisen väestönsan vallan alla, ja saksalaisen vaikutusvallan murtuminen on keskeisenä osana 1470 – luvun Tukholman porvariston politiikkaa, ja Ruotsissa vallalla ollut ruotsalaishenkeä.

Keskitetympiä tutkimuksia kaupankäynnin suhteen on tehty 1600 – 1700 – luvuilta yksityiskohtaisemmin. Tällaisen tutkimuksen tuomaa näkökulmaa ei kuitenkaan voida olla huomioimatta, sillä 1600 – luvun kaupankäynnin tavat eivät eroa kovin merkittävästi 1400 – luvusta. Hansaliitto hiipui hitaasti 1500 – luvun ja 1600 – luvun aikana, ja sen asettamat käytännöt kaupalle säilyivät vielä tänä aikana. Tällöin aikakauden kaupankäynnin metodeja, syitä ja motiiveja pystytään vertaamaan aikaisempaan aikakauteen. Tätä varten tutkimuksessa on käytetty LEOS MÜLLERIN *The Merchant Houses of Stockholm, c. 1640 – 1800*. Käsitellessä kaupankäynnin syitä ja motivaatioita Tukholman porvaristossa, jonka kaupankäynti oli sidoksissa Hansaliittoon ja saksalaisiin kauppiaisiin, sekä kauppakaupunkeihin.

Lähteet ja menetelmät

Työn päälähde, eli *Stockholms stads tänkeböcker*, eli Tukholman kaupunginasiakirjat, vuosilta 1400-1499 pitävät sisällään Tukholman raadille tuodut kysymykset, merkkihenkilöiden kuolin – ja syntymäpäivät, sekä häät. Näistä asiakirjoista ilmenee myös raadin vastaukset Tukholman kaupunkia koskeviin ongelmiin ja sen asukkaiden välisiin riitoihin. Keskiaikaiselta asiakirjatyypiltään nämä asiakirjat ovatkin välimuoto notitia – tapahtumasta todisteena olevia lyhyitä dokumentteja joissa todistajat luetellaan lopussa, sekä

carta – oikeudellisesti jopa itse määrääviä tai suoraa seurausta oikeudellisesta tapahtumasta olevia asiakirjoja.⁷

Tukholman raadin asiakirjat koostuivat kolmesta osasta *Jordebok* eli maakirjat, *Tänkebok* joka toimi kaupungin raadin pöytäkirjana, sekä tietysti *Skottebok* eli verokirjat. Pääasiallisena materiaalina tutkimuksessani toimivat kaupungin raadin pöytäkirjat, eli mainitut *tänkebokit*. Pöytäkirjoissa esiintyi kaikista laajimmin se kaupunginraadin eteen tuotavien asioiden kirjo, ja niiden seuraukset.

Maakirjat pitävät sisällään lähinnä tonttikauppaa, vaikka kyseisiltä asioilta ei säästyty pöytäkirjoissakaan⁸ Verokirjat selittävät yksityiskohtaisesti kaupungin rahaliikenteen, mutta niiden yhteydessä olisi käytettävä myös raadin pöytäkirjoja, jotta verolukuihin voitaisiin saada lisäselvyyttä. Kaikesta tästä on otettava huomioon, että näin eritellyt Tukholman raadin pöytäkirjat alkavat, ainakin yksittäiseksi kokonaisuudeksi koottuna, vasta 1476 eteenpäin. Tätä tutkimusta varten olen näin ollen katsonut parhaaksi rajata materiaalin käsittelemään vain Tukholman raadin keskeisiä pöytäkirjoja.

Asiakirjat ovat siis lähtökohtaisesti materiaalia, joka on syntynyt hallinnollisiin tarkoituksiin. Kysymyksessä ei siis ole keskiajalla tehdyt käännökset teoksista, jolloin niiden teksti on hyvinkin tarkoitushakuista, vaan itse tilanteessa ylös kirjattu hallinnollinen dokumentti. Niiden kirjurit ovat raadin istuntojen lautamiehiä ja asiakirjojen pohjalta on hyvä tutkia Tukholman kaupunginraadin vallankäyttöä.

Lähdekriittisyyden kannalta on kuitenkin muistettava se tosiseikka, että raadilla ei välttämättä ole ollut intressejä, tai aikaa pitää kirjaa kaikesta, mitä raadin sisällä on päätetty. Toisaalta asiakirjojen ollessa koko kaupunginraadin asiakirjoja, voivat toisen kaupungin raatimiehen intressit olla kirjaamatta jotain ylös, olla haitallista toiselle raatimiehelle. Näin ollen raati itse on valvonut asiakirjojen luotettavuutta.

Asiakirjojen pääasiallisin ongelma onkin sama, kuin missä tahansa keskiaikaa käsittelevässä lähdemateriaalissa. Ne eivät ole täysin kattavia. Esimerkiksi

⁷ Aalto luento 2017

⁸ Tänkeböcker 4 heinäkuuta 1492

Stockholms stadsarkivetissa materiaali ennen 1420 – lukua on hajanaista. Lisäksi on aiemmin mainittu raadin varsinaisten pöytäkirjojen puute ennen 1470–lukua. Täytyy huomioida, että keskiaikaisten asiakirjojen luettavuus ei ole välttämättä parasta mahdollista, ja asiakirjojen luettavuuden säilyminen on usein sattuman kauppaa. Näin ollen on odotettavissa, että vuosissa tai kuukausissa on olemassa aukkoja. Tietysti on täysin mahdollista, että aukkoissa ei ole myöskään tapahtunut mitään perin kiinnostavaa.

Tällöin asiaa on vertailtava muualta alueen historiasta. On muistettava, että jonkin asian mainitsematta jättäminen voi myös kertoa jotakin, vaikkakaan ei niin paljoa, kuin sen mainitseminen.

Myöskin lähdeaineiston teksti tuottaa omat ongelmansa. Vaikka tutkimusta varten luovutettu aineiston digitoitu muoto Stockholms stadsarkivetista onkin jo valmiiksi tekstaustuotoon käännetty asiantuntijoiden toimesta, ei se ole ainoa kirjoitustekninen tai kielellinen ongelma. Keskiaikainen ruotsi on hyvinkin erilaista nykyään käytettyyn ruotsiin nähden. Keskiaikainen kirjoituskäytäntö myös poikkeaa hyvinkin paljon nykypäivän kirjoitusasusta, ja sen vivahteet, kuten tapa kirjoittaa erityisen pitkä tai vaikea sana lyhenteillä, avaa mahdollisuuden väärin tulkitsemiselle. On myös huomioitava raadin kirjurien erilaiset kirjoitustavat. Kirjurit ovat olleet kaupungin palkattuja virkamiehiä. Heidän voidaan olettaa myös vaihtua pariin otteeseen 1400–luvun aikana.⁹ Näiden kirjureiden kirjoitustyyli poikkeaa selvästi toisistaan sanalliselta rakenteeltaan, vaikeuttaen käännoistyötä. Tämän takia lähdemateriaalin tulkinta on vienyt aikaa, mikä puolestaan on vaikuttanut myös aiheen rajaukseen.

Työni keskeisimpänä tutkimusmenetelmänä toimii sisällönanalyysi. Metodina sisällönanalyysi keskittyy antamaan tiivistetyn ja yleisen kuvan tutkittavasta ilmiöstä.¹⁰ Tästä tiivistyksestä ja kuvauksesta tehdään johtopäätöksiä eli se ei ole vielä itsessään valmis analyysi. Tässä tilanteessa on otettava huomioon, että sisältöanalyysille on saatava syvyyttä myös kontekstianalyysillä. Sisältöanalyysi antaa tilaisuuden teoreettiseen pohdintaan. Parhaimmillaan tämä herättää ainoastaan lisäkysymyksiä, joihin tutkimus vastaa.¹¹

⁹ Tänkeböcker 1486 - 1487

¹⁰ Tuomi & Sarajärvi 2003, 105.

¹¹ Grönfors 1982, 161.

Sisältöanalyysillä kerätään tutkimusaineistosta kasaan suuremmat suuntalinjat, jotka muodostetaan sopiviksi kysymyksiksi vertailevaa menetelmää varten. Tämä metodi on valittu tutkimukseen sitä silmällä pitäen, että 1400 – luvulta tehty tutkimus on hyvin yleisluontoista, eikä tutkimuskirjallisuudessa ole muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta painotettu yksityiskohtaiseen tarkasteluun kyseisen ajanjakson tapahtumista. Tämän johdosta sisällönanalyysin avulla tutkitaan Tukholman kaupunginasiakirjoista ilmenevää kaupansääntelyä ja porvariston sisäisiä asioita sekä Tukholman kaupunginhallinnon harjoittamaa sisä- ja ulkopoliittikkaa osana Kalmarin unionia.

Koska sisältöanalyysi ei vielä itsessään ole valmis, olenkin valinnut toiseksi käytettäväksi metodiksi vertailevan menetelmän. Tutkimuksessa vertaillaan, miten sisältöanalyysillä kerätyn aineiston isommat kokonaisuudet muuttuvat ajassa, ja miten se ilmenee lähteissä. Useamman asiakirjan ajallinen tutkimus pienentää vertailussa yleensä vaarana olevan ylianalysoimisen riskiä.¹² Vertailu on tehokas keino paljastaa uusia näkökulmia, ja analysoida erityisesti tässä tutkimuksessa käytettävää lähdettä, johon tehty muu tutkimus on ollut yleisluontoista. Tutkimuksessa on pystyttävä tekemään perusteltuja johtopäätöksiä sen tutkimuksen ja aineiston pohjalta, mikä on käytössä. Vertailu auttaa niin ajallisen muutoksen hahmottamiseen, kuin ymmärtämään inhimillisen toiminnan syitä ja seurauksia.¹³

¹² Hemminki 2004, 44.

¹³ Hemminki 2004, 45.

1. TUKHOLMAN PORVARISRAATI VALTA- JA HALLINTOELIMENÄ

Gummeruksen historian sanakirjan mukaan ensimmäiset maininnat kaupunginraadista ovat peräisin 1100-luvun Italiasta ja Saksasta. Kaupunginraati päätti kaupunkien tärkeistä asioista, tuomioista ja hallinnollisista ratkaisuksista. Keskiajalta lähtien raatimiehet olivat kaupungin porvariston ja kauppiaiden keskuudesta valittuja luottamustoimisia henkilöitä, joita oli isoissa kaupungeissa useita kymmeniä.¹⁴ Maistraatiksi tapa ei kehittynyt ennen 1500-lukua,¹⁵ joten voidaan olettaa Tukholman kaupunginraadin hoitaneen kaiken sen tuomiovallan, joka sille oli kaupungissa myönnetty.

Kaupunginraadin tehtävät vaikuttavat yksinkertaisilta. Tämän tutkimuksen vuoksi on kuitenkin ensin tehtävä selonteko siitä, millainen Tukholman kaupunginraati tuona aikana ainakin yleisesti ottaen oli? Mitkä olivat sen tehtävät ja miten se oli kehittynyt? Nämä kysymykset valottavat sitä asemaa, mikä Tukholman raadilla oli 1400-luvun lopun unionivallan, sekä hansakaupan puristuksessa. Ensimmäinen pääluku taustoittaaakin Tukholman porvaristoa sinä vallankäyttäjänä ja hallinnollisena elimenä, mikä oli sille sen perustamisessa myönnetty. Ensimmäinen pääluku myös auttaa ymmärtämään, mitkä lähtökohdat tukholmalaisella porvaristolla oli ajaa kaupunkinsa asemaa ja missä yhteydessä. Olihan Ruotsi käytännöllisesti tuohon aikaan sidoksissa Kalmarin unioniin, joten suhde kuninkaanvaltaan oli vähintäänkin hankala.

1.1. Raadin jäsenet ja valta – vaaleja ja tuomivaltaa kaupunkilakeihin perustuen

Tukholman hallinnolla lienee ollut perustanaan jonkinlainen kaupunginraati jo sen perustamisvaiheessa, vaikkakin se mainitaan ensimmäisen kerran kirjallisissa lähteissä vasta vuonna 1316.¹⁶ 1250-luvulla Birger – Jaarli lähetti Lyypekin porvaristolle päiväämättömän kirjeen, joka käynnisti keskustelut

¹⁴ Halmesvirta 1997, 175.

¹⁵ Halmesvirta 1997, 126.

¹⁶ Kallioinen 1999, 22.

Tukholman kaupungin privilegio-oikeudesta.¹⁷ Tämä oikeus sille myönnettiin vuonna 1250 tai vuonna 1251. Tarkka päivämäärä, vuosi, tai Tukholman alkuperäinen hallinnollinen kokoonpano ei ole tiedossa, sillä kyseinen kirje paloi vuoden 1419 tulipalossa.¹⁸ Varhaisin tunnettu privilegiokirje Tukholmalle onkin päivätty vasta vuodelle 1436.¹⁹ Tukholman raadin tehtävät ja sen kokoonpano määriteltiin Magnus Eriksonin kaupunkilaeissa, jotka saatiin valmiiksi vuosina 1348 – 1349.²⁰

Magnus Erikssonin kaupunkilait ovat kulkeneet käsi kädessä Kuningas Kristofferin vuoden 1442 maalain kanssa. Kristofferin maalaispäivät valtakunnan yleisiin asioihin, esimerkiksi *Kuningan Kaari* määrittelee kuninkaan oikeudet, sekä hänen nimittämänsä valtakunnanneuvoston oikeudet.²¹ Se myöskin listaa hänen oikeutensa nimittää kihlakunnan tuomareita. Se ei kuitenkaan sisällä kaupunkien raatimiesten nimittämistä muuten, kuin tämän tuomariston osalta. Magnuksen kaupunkilait kuitenkin määrittelevät kaupunginraadin kokoonpanon hyvinkin tiukasti.²² Sen mukaan Ruotsin kaupunginraadit valitaan kolmeksi vuodeksi. Raadin koko saa olla enintään kuusi pormestaria (*borgmästare*) ja 30 raatimiestä. Tämä määrä voi olla pienempikin, ja kaupunginasiakirjoissa läsnä onkin yleensä mainittuna vain kaksi pormestaria per tapaus. Onkin huomionarvoista, että raatimiesten ja pormestarien määrän valvonta olikin Tukholmassa löyhää. Vaalit pidetään viikkoa ennen vappua vuosittain, mikä tarkoittaa, että jotkut pormestareista ja raatimiehet vaihtuvat joka vuosi. Eivät kuitenkaan kaikki. Samankaltainen valintajärjestelmä oli käytössä Saksan Lyypekissä, missä raati koostui kolmesta osasta, joista kaksi oli vallassa samanaikaisesti.²³

Tulos ilmoitettiin seurakunnalle vapun messussa. Valinnan metodi perustui kooptioon, eli näissä vaaleissa raati itse valitsee jäsenensä. Se myös valitsijäsenensä kaupungin porvariston joukosta, eikä kaikkien kaupunkilaisten. On myös otettava huomioon itse raadissa istumisen tarkoitettu olleen enemmän

¹⁷ Ahnlund 1953, 133.

¹⁸ Ahnlund 1953, 135.

¹⁹ Ahnlund 1953, 162.

²⁰ Ahnlund 1953, 168.

²¹ Talonpoikain laki 11-35.

²² Ahnlund 1953, 178

²³ Ahnlund 1953, 179.

luottamustoimi ja arvostuksen osoitus, kuin ainakaan taloudellinen liike oman aseman parantamiseksi. Nils Ahnlund mainitsee Pormestarin saaneen vaivoistaan palkakseen 6 -ja raatimiehet 4 markkaa vuodessa ”raativerkaa” varten.²⁴ Summa, joka vastaa noin kahden lehmän arvoa tuohon aikaan.²⁵ Tämä tarkoittaa tuon aikaisessa mittakaavassa olleen lähinnä nimelliskorvaus. Ainakaan suoraa taloudellista hyötyä kaupunginraatiin kuulumisesta ei vaikuttaisi olevan. On tosin epäselvää, kuinka kaupallinen toiminta vilkastui, ja mitä epäsuoria hyötyjä kauppiaille on voinut olla raatiin kuulumisesta. Ainakin eräs Benct Smaleninge on ollut kauan kaupunginraadin kirjoissa, ja on lopulta noussut merkittäväksi Tukholman kuparikauppiaksi.²⁶

Kaupungin porvaristoon pääsi kuka tahansa hakemaan, mutta siihen pääsy ei ollut yksiselitteistä ja se riippui Hansaliitossa kaupungin porvariston hyväksymistä säädöksistä. Näistä Tukholmassa on mainittuna ainakin se, että hakijan tuli hyväksyä porvarilliset vastuunsa ja veronsa, hyväksyä ruotsalaiset lait,²⁷ hänen tuli asua Tukholmassa pysyvästi, ja hänellä tuli olla ainakin 20 markkaa pääomaa. Myös jonkun porvarin tyttären kanssa naimisiinmeno avasi tien porvarisasemaan.²⁸ Toisaalta ei ole tietoja Pohjoisella Itämerellä vaikuttaneista jyrkistä porvariston ja kaupunkilaisten luokkajaollisista vastakkainasetteluista, jolloin ihmisten välille ei päässyt keskeytymään syvää juopaa.²⁹ Tätä voidaan selittää myös sillä, että raatiin pystyi myös pääsemään suhteellisen helposti, jos täytti kaikki ehdot, mikä osaltaan myös vähensi sisäisiä ristiriitoja.³⁰

Kaupunkilaissa mainitaan myös muita kaupungin nimityksiä, jotka avaavat Tukholman kaupunginraadin vastuualueita ja vallankäyttöä. Raati piti hallussaan tuomiovaltaa, jota se käytti raastuvanoikeuden muodossa kaupungeissa. Tämä siksi, että sen ajan porvaristo piti kiinni oikeudestaan tulla tuomituksi vain vertaistensa tuomittavana.³¹ Raati myös nimitti virkaan

²⁴ Ahnlund 1953, 180.

²⁵ Lagerqvist 1997, 53.

²⁶ Tånckeböcker 25. helmikuuta 1495.

²⁷ Dollinger 1999, 56.

²⁸ Ahnlund 1953, 183.

²⁹ Kallioinen 1999, 32.

³⁰ Kallioinen 1999, 34.

³¹ Kallioinen 1999, 23.

vähemmän tärkeitä asioita hoitavan kämnerinoikeuden.³² Tähän valintaan pääsi vaikuttamaan myös kuningas nimittämällä yhden kolmesta virkaan nimitetystä miehestä. Kämnerinoikeuden päätöksistä sai valittaa raastuvanoikeuteen. Oikeusmiesten lisäksi kaupungin tuli nimittää virkaansa myös kirstunvalvoja, joilla oli oikeus valvoa kaupungin tuloja, mutta heidän ei kuulunut valvoa tai puuttua kunnallisveron, kruunun kantaman veron, asioihin.³³ Nimityksissä mainitaan myös neljään kaupunginosaan vuosittain valitut palopäälliköt³⁴ sekä tietysti rakennusmestari³⁵.

Kuningas ei juuri osallistunut kaupungin raadin nimityksiin, mutta se ei tarkoita, että kaupungin raatimiehet saivat tehdä täysin itsenäisiä päätöksiä. Oikeusistuimiin määrättiin kruunun viralliset valvojat, joilla sinänsä ei ollut vakituista asemaa, mutta heidän voidaan odottaa olleen läsnä tärkeimmissä lainopillisissa istunnoissa.³⁶ Tämän lisäksi kuninkaan virkamiesten väliintuloa raadin asioihin kutsuttiin ”*byamoteksi*”. Termistä tiedetään hyvin niukasti, eikä olla varmoja tarkoittaako se yleisesti kuninkaan tai Ruotsin senhetkisen hallitsijan asiamiehiä, vai yksittäistä virkaan nimettyä henkilöä. Tärkeintä kuitenkin on, että *byamote* vaikutti raadin asioihin ennennäkemättömällä tavalla Hansaliiton kaupunkien alueella. Mitään sopimusta tai tuomiota ei tullut antaa ilman *byamoten* valvontaa.³⁷ Ainakin kaupungin vouti, muusta Hansaliitosta poiketen, vastasi suoraan kruunulle, eikä kaupunginraadille.³⁸

Ruotsalainen metodi jatkuvasta vallassa olevien raatimiesten vaihdoksesta on paljon hansaliiton metodeja yksinkertaisempi. Niinpä sen voidaan olettaa sallivan myös paljon vapaamman soveltamisen, ja selittää raadin kokoonpanon valvonnan vaikeuden. Valintatapa on kuitenkin selvästi aristokraattinen, sillä porvaristoa lukuun ottamatta muut kaupunkilaiset eivät päässeet osallistumaan raadin valintaan. Toisaalta itse raadin valintaan ei lakikirjojen mukaan päässyt vaikuttamaan myöskään kuningas, tai tänä aikana Ruotsissa vallinnut korkein virkamies eli valtakunnanasianhoitaja. Valintatapa ei myöskään näytä olleen

³² Ahnlund 1953, 180

³³ Ahnlund 1953, 180.

³⁴ Ahnlund 1953, 181.

³⁵ Ahnlund 1953, 182.

³⁶ Ahnlund 1953, 180.

³⁷ Ahnlund 1953, 182.

³⁸ Kallioinen 1999, 28.

kaupunkilaisille ongelma, jotka kapinoivat 1400 – luvulla paljon muiden asioiden, kuin oman kaupunkinsa epäoikeudellisen vaalitavan puolesta.

Tukholman kaupunginraati vaikuttaa siis päällisin puolin olevan kuin mikä tahansa Hansaliiton kaupunginraati, mutta tällainen se ei todellisuudessa, ainakaan kaupunkilainsäädännön mukaan, ollut. On kuitenkin epäselvää, kuinka kuninkaan asiamies pääsi vaikuttamaan kaupungin asioihin Ruotsissa, jonka sisäiset päätökset olivat 1457 – luvulta asti enemmän riippuvaisia valtakunnanasiainhoitajan päätöksistä.³⁹ Erityisesti silloin, kun kysymyksessä oli Tanskan unioni-istuimelle raportointi. Onkin todennäköisempää, että tallainen asiamies tavallaan siirtyi asiasta hoitavan tahon palvelukseen, joka pystyi hoitamaan tiukemmin Tukholman asioita. Kaupunginraadille on siis edellytykset vapaampaan liikkumatilaan Unionin valtajärjestelmän varjossa.

Tukholman kaupunginraati hoiti ainoastaan Tukholmaa ja sen lähialueita autonomisesti. Sen vaikutusvalta ei ulottunut luonnostaan esimerkiksi niin pitkälle, kuin Lyypekin ja muiden hansakaupunkien, jotka pystyivät tekemään omia neuvottelujaan ohitse sen valtion, jonka hallinnollisella alueella ne toimivat.⁴⁰ Tukholma oli sitoutunut tavallista hansaliiton kaupunkia tiukemmin kuninkaanvaltaan, tai ainakin Ruotsia hallinnoivaan valtakunnanneuvostoon.

Toisaalta Tukholman kaupunginraati oli myös oma tuomioistuimensa, jonka läsnäolo tärkeissä tuomioissa antoi asiaan oman legitimitettinsä. Esimerkiksi, kun valtakunnanneuvosto kokoontui vuonna 1475 päättämään Otte Törbiörnssonin suorittamasta Wermelandin verojen kavalluksesta. Paikalla on mainittu olleen useiden korkea-arvoisten valtaherrojen lisäksi koko Tukholman raati ja pormestarit.⁴¹ Lisäksi tämän henkilön vangitsemistuomion täytäntöönpanoa seuraamassa oli mainittuna useita raatimiehiä.⁴² Tämä kertoo ainakin sen, että Tukholman raati toimi legitimitetin antajana sellaisissakin asioissa, jotka koskivat laajempaa valtakuntaa. Koska Wermeland ei ole nykyaikana tunnettu paikka, on sen paikallistaminen ollut vaikeaa. 1700-luvun matkakirjallisuus kuitenkin mainitsee sen olleen ruotsalainen läänitys ainakin

³⁹ Enemark 1986, 57.

⁴⁰ Dollinger 1999, 63.

⁴¹ Tånckeböcker 1. heinäkuuta 1475

⁴² Tånckeböcker 4. heinäkuuta 1475

tuohon aikaan.⁴³ On hyvin oletettavaa tämän olleen asian laita myös 1400-luvulla. Se, missä läänitys on tarkalleen sijainnut, on sivuseikka. Valtakunnanneuvoston läsnäolo tuomitsemisessa kertoo, että käsiteltiin enemmän Ruotsin kruunun verotusoikeuteen kuuluvaa omaisuutta, kuin kaupungin. Tästä on turvallista tehdä oletamus Tukholman kaupunginraadin olleen paikalla nimenomaan sen suoran toimivallan ulkopuolisessa asiassa.

Tukholman kaupunginraadin peruslähtökohdat oli kehittynyt jo 1200-luvulla, mutta 1400-luvulle tultaessa sen toiminta oli kirjattu jo lakikirjoihin. Raadin tehtävänä oli edustaa kaupunkinsa vaikutusvaltaisimpia asukkaita, hallinnoida kaupungissa syntyneitä riitatapauksia, sekä hoitaa kaupungin jokapäiväistä elämää. Niin kauan, kuin tässä asiassa ei ilmennyt ongelmia, sai kaupunginraati saanut hoitaa, kuten parhaaksi näki. Raati oli kuitenkin Hansaliittoa tiukemmin sidottu suuremman valtakunnan politiikkaan. Raadissa vaikuttaneet kuninkaan, tai muun valtakunnan korkea-arvoisimman virkamiehen tuli olla paikalla tehtäessä tärkeitä päätöksiä. Toisaalta raatiin myös luotettiin omana valtablokkinaan. Se kutsuttiin todistajaksi kruunua koskevissa tärkeissä päätöksissä, ja sen raatimiesten valinta oli lainopillisesti yksinomaan raadin itsensä käsissä.

1.2. Raadin sisäiset valtablokit: saksalaiset vastaan ruotsalaiset ja pienporvaristo vastaan suurkauppiat

Magnuksen kaupunkilaeissa on eräs huomattava piirre koskien Tukholman raatia, ja se piirre tuo mukanaan ensimmäiset esimerkit sosiopoliittista valtaa käyttävästä raadista. Magnuksen maalaki kuvaa paitsi raadin miesmääräisen kokoonpanon, myös sen kansalaisuuden kokoonpanon.⁴⁴ Perustamisvaiheessa jo Birger Jaarli ratifioi saksalaiset kaupunkiin muuttajat,⁴⁵ joista useimmat asettuivat Tukholmaan Lyypekistä.⁴⁶ Tämä jako muotoutui 1400 – luvulle mennessä jopa erillisiksi kaupunginosiksi.⁴⁷ Saksalaiset pitivät kielensä ja kansalaisuutensa, sekä yhteydet kotimaahansa, sillä tuon ajan kaupalle oli

⁴³ Kuttner 1798, 67.

⁴⁴ Ahnlund 1953, 179.

⁴⁵ Dollinger 1999, 37.

⁴⁶ Wubz-Mrozewicz, 2004, 55.

⁴⁷ Klinge 1995, 41.

tärkeätä pitää yllä henkilökohtaisia suhteita kotiseutunsa väestöön.⁴⁸ Tällaista saksalaista muuttoaaltoa tapahtui läpi kaupungin historian, ja se oli tärkeä osa Tukholman nousemisessa Hansaliiton tärkeäksi kaupungiksi.⁴⁹ Birger Jaarli itse oli valvonut saksalaisten asuttajien tuloa Tukholmaan ja osaltaan säädellyt sitä. Esimerkiksi otettiin käyttöön määritelmä ”*vinterligare*” – talviasuja. Henkilö, joka asui Tukholmassa vain lyhyen aikaa. Heitä koskivat monet säädökset, kuten kielto harjoittaa vähittäiskauppaa. Muuta kauppaa harjoittaneet eivät myöskään saaneet sitä tehdä oman väliaikaisen asuinpaikkunsa ulkopuolella.⁵⁰ Näiden kahden kansalaisuuden yhteistyön jako on siis jopa kaupunkilakia vanhempi käytäntö. Kauppiaiden etuoikeus raatipaikkoihin muuttui kirjoittamattomaksi laiksi, joka sitten kaupunkilain kirjoittamisen aikaan ratifioitiin.⁵¹ Itse kaupunkilaki näyttäisi määrittelevän saksalais- ruotsalaisen jaon kaupungin raadissa tasasuhteiseksi. Puolet raatimiehistä tulee olla ruotsalaisia, ja puolet saksalaisia.⁵² Työnjakokin määriteltiin puoliksi. Sekä ruotsalaisen että saksalaisen pormestarin oli allekirjoitettava määräykset, että niille saataisiin lainvoima.⁵³ Esimerkiksi se määräsi, että kaupunginraadin tuli nimittää juuri tällaisia kaupungissa lyhytaikaisesti vierailevia vieraita varten erityiset miehet valvomaan vieraiden hyvinvoinnista.⁵⁴ Tämä edesauttoi saksalaisten integroitumista ruotsalaisiin virkaveljiinsä.

Tänckeböckereissä Tukholman raadissa vaikuttavia saksalaisia tai ulkomaalaisia nimiä esiintyy erityisesti 1400 – luvun alkupuolen *jordbokeissa*,⁵⁵ Sen sijaan saksalainen nimistö häviää kaupungin vaikutuksellisesta piiristä 1430 – luvun jälkeen, vaikkakin kaupungissa vielä selvästi asuu saksalaislähtöisiä porvareita. 1400 – luvun lopulla.⁵⁶ Raadin kokoonpano 1400-luvun lopulla näinä aikoina on hyvinkin ruotsalaisvahvuinen, ellei täysin ruotsalainen.⁵⁷ Se, sai aikaan tällaisen vaihdoksen pitkään 1400 – luvun

⁴⁸ Wubz-Mrozewicz, 2004, 55.

⁴⁹ Wubz-Mrozewicz, 2004, 57.

⁵⁰ Wubz-Mrozewicz 2004, 56.

⁵¹ Ahnlund 1953, 181.

⁵² Wubz-Mrozewicz, 2004, 56.

⁵³ Ahnlund 1953, 180.

⁵⁴ Ahnlund 1953, 182.

⁵⁵ Tänckeböcker 20 maaliskuuta 1420 pormestari Fikka van den Oldenstat

⁵⁶ Tänckeböcker 27 toukokuuta 1476

⁵⁷ Tänckeböcker 30 elokuuta 1494

jälkeen voimassa olleista kaupunkilaeistakin poiketen, alkoi 1470-luvulla, kun valtopoliittikkaan kunnolla mukaan astui mies nimeltä Sten Sture vanhempi.

Ruotsin sisäpolitiikassa tapahtui muutoksia vuonna 1471 jälkeen kun Sten Sturesta tuli Kaarle Knuutinpojan jälkeen Ruotsin valtakunnanasiainhoitaja.⁵⁸ Sten Sture ei ollut tanskalaisten ystävä, ja osaltaan edesauttoi Ruotsin eroa Kalmarin unionista ja sai muun muassa vuonna 1471 taakseen paljon tukijoita, joista suurin osa oli Tukholman ja Bergslagenin alueen talonpoikia. Bergslagen oli kaivosalue, jonka kaupankäynti saksalaisten kaupunkien kuten Lyypekin kanssa häiriintyi usein tanskalaisten käsissä olleen unioniulkopolitiikan seurauksena.⁵⁹ Tässä asiassa on syytä ottaa huomioon, että Sturen joukoissa suurin osa oli Bergslagenin talonpoikia sekä rahvasta. Sten Sturen joukkojen kokoonpano perustui myös niin pienemmistä porvareista, karja- ja voikauppaa hoitaneesta raja- aatelista, Tanskan rajakaupan keskeisistä organisoijista, kuin Bergslagenin kupariikaivosalueen omistajistakin. Häntä vastassa olivat Tanskan joukot ja Tukholman suurkauppiaat.⁶⁰ Tämä osoittaa, että Tukholman porvaristo ei ollut sisäpoliittisesti täysin yhtenevä. Näyttää siltä, että Tukholman porvariston keskuudessa on vaikuttanut kaksi osapuolta. Ensimmäiseksi ovat suurkauppiaat, jotka haluavat säilyttää rauhallisen kehityksen vaarantamatta omaa kaupankäyntiään. Jos Bergslagenin omistajat liittoutuivat mieluummin Sturen, kuin Tanskan kanssa, kertoo tämä heidän halustaan ajaa kehitystä vastoin tanskalaiseen politiikkaan mukautumista. Tämähän olisi tarkoittanut tanskalaisen ylivallan hyväksymistä Ruotsissa. Samaa mieltä tässä oli toinen osapuoli, joka muodostui tukholmalaisista pikkuporvareista.⁶¹ He kannattivat Sten Sturen linjaa.

Asiasta neuvoteltiin Tukholmassa vuonna 1471, mutta niissä ei päästy tuloksiin. Neuvottelujen epäonnistuttua käytiin Brunkebergin taistelu, jossa Sturen joukot löivät Tanskan kuninkaan Kristianin joukot⁶², ja jota on vanhemmassa tutkimuksessa mielletty taisteluksi, jossa ”Sten Sture pelasti rahvaan tuella

⁵⁸ Enemark 1986, 112.

⁵⁹ Enemark 1986, 116.

⁶⁰ Hockman 54.

⁶¹ Kallioinen 1999, 33.

⁶² Henttilä 2002, 53.

Ruotsin itsenäisyyden kansallismielisen rahvaan tukemana”.⁶³ Vaikka tämä on romantisoitua, sillä Ruotsi ei ollut vielä itsenäistynyt Kalmarin unionista, ja sen kanssa toivottiin pysyvän hyvissä väleissä. Tutkija Poul Enemark mainitsee vanhemman asiasta kirjoitetun ruotsalainen historiankirjoituksen kertovan yleisesti aiheesta hyvin romantisoidusti. On kuitenkin selvää, että tässä vaiheessa on näkyvässä ruotsalaisen mentaliteetin tietynasteinen kehittyminen ajatukseen Ruotsista ruotsalaisena. Tämän jälkeen on myös kamppailu Ruotsin sisäpolitiikassa nimittäin saanut aikaan kansallismielisempiä piirteitä.⁶⁴

Vuonna 1460 oli jo valitettu, että saksalaiset pitävät hallussaan suurinta osaa kaupungin viroista huolimatta siitä, että heidän vaikutusvaltansa oli laskenut 1430 – luvun jälkeen.⁶⁵ Tästä voidaan päätellä väitteiden olleen enemmän propagandaa, kuin totuutta. Sten Sture on nähtävästi ollut kiitollinen tukijoilleen vuoden 1471 taistelun jälkeen, ja hänen on mainittu varmistaneen porvarisaseman olleen varsin vahva valtakautensa alussa.⁶⁶ Näin saksalaiset ajettiin hitaasti kaupungin tärkeimpien virkojen ulkopuolelle jopa virallisesti.⁶⁷ Tämä toisaalta ei ole tapahtunut niin dramaattisesti, kuin miltä se kuulostaa, sillä Magnuksen kaupunkilaeissa on yksi pykälä, mikä hyödytti enemmän ruotsalaisia. Se salli, että mikäli saksalaisia ei riitä täyttämään sopivia paikkoja minkään kaupungin kaupunginraadissa, saisi nämä paikat täyttää ruotsalaisilla.⁶⁸ Toisaalta samanlaista asettelua ei tehty saksalaisten suhteen. Eli ruotsalaisten paikkojen jäädessä tyhjilleen eivät niitä saisi täyttää muut, kuin ruotsalaiset.⁶⁹ Lisäksi kaupungin asiakirjat oli kirjoitettu ruotsiksi, sillä kaikki asiaan kuuluvat kirjurit olivat lain mukaan ruotsalaisia.⁷⁰

On kuitenkin huomattava, että saksalaisuus pohjautui kielellisten syiden sijaan enemmän poliittisiin realiteetteihin, kuten esimerkiksi kauppiaiden siteisiin Lyypekkiin ja muihin kaupunkeihin.⁷¹ Oli esimerkiksi olemassa porvareita, jotka omistivat kaupunkilais- sekä porvarisoikeudet sekä Lyypekissä, että

⁶³ Enemark 1986, 127.

⁶⁴ Klinge 1995, 47.

⁶⁵ Wubz-Mrozewicz, 2004, 57.

⁶⁶ Kallioinen 1999, 28.

⁶⁷ Wubz-Mrozewicz, 2004, 57.

⁶⁸ Ahnlund 1953, 181.

⁶⁹ Ahnlund 1953, 181.

⁷⁰ Ahnlund 1953, 179.

⁷¹ Wubz-Mrozewicz, 2004, 57.

Tukholmassa.⁷² Esimerkiksi saksalaislähtöisillä porvareilla oli mahdollisuus päästä hyvinkin korkeisiin virkoihin.⁷³ Birger Jaarli itse oli aikanaan aloittanut saksalaisten integraation ennen kaikkea tukholmalaisiksi.⁷⁴ Saksalaisilla kauppiaille oli siis hyvät edellytykset ruotsalaistua, jolloin he ilman muuta pääsivät vaikuttamaan kaupungin asioihin. Tämä kuitenkin näkyy nimistön muutoksessa pääosin ruotsinkielisenä nimiasuna. Saksalaiset eivät suinkaan kaikki ruotsalaistuneet. Lyypekkiin muutti läpi 1400 – luvun, ja etenkin 1400 – luvun lopulla paljonkin saksalaiskielistä väestöä.⁷⁵ Heillä oli Lyypekin ja Tukholman tärkeiden kauppasiteiden vuoksi vielä mahdollisuus vaikuttaa entisen kotikaupunkinsa asioihin, sillä Tukholman kauppa oli vielä pitkään riippuvainen Lyypekistä.⁷⁶ Eräs esimerkki saksalaisten ja ruotsalaisten väen poliittisesta vastakkain asettelusta käy ilmi erään Henrik Van den Busken lähtö takaisin Lyypekkiin, mutta hänen vaimonsa jääminen Tukholmaan.⁷⁷ Van den Buskenin vaimo Könna käy useita neuvotteluja⁷⁸ Tukholman raadin, ja etenkin siellä istuvan valtakunnanhoitaja Sten Sturen kanssa hänen jäämisestään Tukholmaan. Könna ei aluksi osannut päättää, tahtooko hän jäädä Tukholmaan vai lähteä Lyypekkiin miehensä luo. Hänen miehensä poistui Tukholmasta eräänä Lyypekin paluumuuttajista.

Tukholman kaupunginraati on todistettavasti käyttänyt valtaansa ja Sturelta saamaansa tukea ajaakseen saksalaisen vaikutuksen pois kaupunginraadista. Oliko se yrittänyt tätä jo kauemmin, on avoin kysymys, mutta edellytykset sille oli luotu jo 1300 – luvun puolenvälin aikana, ja sen lähtökohdat ovat kaupungin perustamisessa itsessään. Lisäksi ei pidä unohtaa ruotsalaisten kansallistunnetta, joka heräsi 1470 – luvun aikana tanskalaisia vastaan käydyssä kamppailussa. Ruotsalaisten nihkeydessä alistua tanskan unionivaltaan voidaan varhaisemman historiankirjoituksen romantisoinnista huolimatta varmasti nähdä myös omat kansallistunteensa. Olisi hyvin outoa, että tällaista kansallistunnetta ei olisi esiintynyt Tukholmassa, ja muissa

⁷² Wubz-Mrozewicz, 2004, 56.

⁷³ Wubz-Mrozewicz, 2004, 57.

⁷⁴ Dollinger 1999, 37.

⁷⁵ Wubz-Mrozewicz, 2004, 57.

⁷⁶ Ahnlund 1953, 181.

⁷⁷ Wubz-Mrozewicz, 2004, 57.

⁷⁸ Tånckebocker 23. helmikuuta 1492 ja 6 maaliskuuta 1492.

tapulikaupungeissa esiintyviä saksalaisia kohtaan. Vaikka raadissa istuvista osalla olikin saksalaisia perimyssiteitä, tärkeintä raadin kokoonpanossa näytti olevan se, että sen intressit olivat pääosin Tukholman intressejä. Siksi saksalaisten integraatio näytti sujuvan Tukholmassa hyvinkin rauhallisesti jo vuoden 1471 – jälkeenkin. Olihan sellainen integraatio ollut jo käynnissä hyvän aikaa, ja saksalainen vaikutusvallan väheneminen alkanut jo 40 vuotta aiemmin.

Tärkeintä ruotsalaisten ja saksalaisten kilvoittelussa on se, että se on todiste Tukholman kaupunginraadin kyvystä käyttää valtaa omissa sisäpoliittisissa asioissaan. Ei vain kaupallisesti, vaikka kaupallisia intressejä on voinut hyvinkin olla, vaan sosiaalisesti. Kokonainen muun kielinen väestö erotettiin toisesta kansanosasta, ja sitten kärsivällisellä työllä, ja lopulta virallisesti sinetöitiin päätöksenteon ulkopuolelle, elleivät he integroituisi ruotsalaiseen väestöön. Tätä ei tehty välttämättä mistään ylemmydentunteesta toista kansanryhmää kohtaan, vaan Tukholman ja ruotsalaisten kauppiaiden aseman vahvistamiseksi Hansaliiton kauppamahdin ja sen privilegioiden edessä.

1.3. Kauppapoliittisten etujen valvonta Kalmarin unionin ja Sten Sturen luomassa ristiaallokossa

Tukholman kaupunginraadin valtaa kuvasi eritoten heidän alussa mainittu raastuvanoikeus. Tämä elin hallinnoi kaikkea Tukholman kaupungin porvariston asioita. Sille tultiin esittämään muun muassa kaupalliset riita – asiat, kuten kauppias Dyrik Wikhoffin tapauksessa kauppalaivan pilatessa vahingossa hänen suolansa ja oluensa kaatamalla ne laiturille.⁷⁹ Yleisesti ottaen kaupankäyntiä koskevissa riita-asioissa määrättiin sakkorangaistuksia, kuten Wikhoffille hyvitetävät 12 markkaa. Lisäksi se huolehti virkaan nimittämisistä muille edellä mainituille tärkeille virkamiehille. Esimerkiksi palovartijain nimitykset ovat asiakirjoissa hyvinkin tavallisia heidän vaihtuessa suhteellisen tiuhaan tahtiin.⁸⁰ Nimitykset näihin virkoihin eivät välttämättä olleet riippuvaisia niihin kuuluvien henkilöiden korkeasta asemasta, sillä useaan kertaan alempiin virkoihin valittiin myös henkilöitä, jotka nimistönsä puolesta vaikuttivat olevan

⁷⁹ Tånckeböcker 13 toukokuuta 1476.

⁸⁰ Tånckeböcker 25 lokakuuta 1480 ja 9 heinäkuuta 1481.

ennemminkin tietyn ammattikunnan harjoittajia.⁸¹ Kaupungin raadille tultiin raportoimaan myös vieraista kaupungeista peräisin olevien vieraiden kuolemantapaukset, kuten Laurens Björnssonin rengin Olafin hukkuminen.⁸² Lisäksi kaupunginraadin tehtäviin kuului ratifioida ja valvoa kauppatavarain ja siitä maksettavien panttien vaihtamista. Esimerkiksi Tyle Busmanin ja Henrik Byasuen kävivät luovuttamassa panttina kauppatavarasta yhteensä 8 markkaa ja 10 äyriä.⁸³ Tukholman raati oli siis hyvin vaikutusvaltainen kaupungin sisäisen kaupankäynnin, sekä sen päivittäisen hallinnon asioissa.

Tietysti tämä oli myös muiden mielipide. Niinpä kaupunginraatiin pyrittiin myös vaikuttamaan. Joskus yllättävän pienin syin. Kaupunginraadille on esimerkiksi tultu myös juoruamaan, kuten kävi vuonna 1476.

*Feria quarta ante festum pentecostes tha vitnade Anders Olsson fore rettin, ath han hörde tessin oloffliken ordh, som Euert panzeremakare talade till Olaff Matsson, swa sigiandes: far for 1m (1000) falladefwel och kyss mig i röffwenä.*⁸⁴

Raatikirjat eivät kerro toimenpiteistä asian suhteen, ja tämän ollessa päivän ainoa tapahtuma on todennäköistä että raatimiehistö ei ole ottanut asiaa kuuleviin korviinsa. Tämä on kuitenkin esimerkki siitä, kuinka raatiin pyrittiin myös vaikuttamaan siinä toivossa, että se voisi käyttää valtaansa.

Raati siis käytti valtaansa Tukholman sisäisissä asioissa ja hoiti sen päivittäisiä toimia. Kuinka sitten oli laita, kun piti pyrkiä vaikuttamaan valtakunnan muihin asioihin, kuten esimerkiksi oman maan hallintoon ja unionipolitiikkaan? Nämä asiat vaikuttivat Tukholman raatiin ja heidän edustamaansa porvaristoon merkittävästi. Esimerkiksi muutama vuosi ennen Sten Sturen asettumista valtakunnanhoitajaksi oli Tanskan kuningas Kristian määrännyt Ruotsin kauppasaartoon.⁸⁵ Asia huolestutti myös hansakaupunkeja, ja levottomuudet loppuivat vasta Sturen voitettua Tanskalaiset Brunkebergissa. Nämä asiat tietysti huolettivat porvaristoa. Se huolestutti myös Sten Sturea, joka alkoi jo vuonna 1473 kaavailla sopimusta Kristianin kanssa, jolloin selvitetäisiin

⁸¹ Tånckeböcker 30 kesäkuuta 1494.

⁸² Tånckeböcker 13 heinäkuuta 1476.

⁸³ Tånckeböcker 6 elokuuta 1487.

⁸⁴ Tånckeböcker 26 toukokuuta 1476.

⁸⁵ Enemark 1986, 101-102.

Kristianin oikeus Ruotsin valtaistuimeen. Asiaa kuitenkin jouduttiin siirtämään Kristianin matkustuksen johdosta vuoteen 1476.⁸⁶

Kokous pidettiin Kalmarissa, ja sen keskeisenä teemana oli unionikysymys, sekä unionimonarkian uudistaminen. Unioniohjelma on tuolta ajalta säilynyt vain pääpiirteissään, ja vasta vuonna 1955 löydettiin muutamia asiakirjoja, jotka oli kirjoitettu itse Kalmarissa.⁸⁷ Tässä unioniohjelmassa tehtiin muutamia myönnytyksiä. Kristian lupasi kuninkuuttaan vastaan olla verottamatta ruotsalaisia niin kauan, kuin hänen edellisen unionisopimuksensa mukaiset velat olivat maksamatta. Lisäksi hän lupasi Gotlannin ruotsalaisille.⁸⁸ Nämä myönnytykset johtivat myöhemmin 1480 – luvulla unionineuvottelujen uudelleenarviointiin, ja Kalmarin resessiin.⁸⁹

Eräs mielenkiintoinen seikka ruotsalaisessa sisäpolitiikassa 1470 – luvulla on Sten Sturen hyvin läheinen kanssakäyminen Tukholman porvarisraadin kanssa. Sten Sturen oleskellessa Tukholmassa tuona aikana, on hän istunut kaupunginraadin istunnoissa vuodesta 1476 alkaen useampaan kertaan.⁹⁰ Valtakunnan asiain hoitaja oli käytännössä Ruotsin hallitsija, sillä unionikuningas istui Tanskan valtaistuimella. Ruotsin korkea-arvoisin virkamies oli niinkin läheisissä yhteyksissä tukholmalaisen porvariston kanssa, että raati sai kutsun näihin 1476 pidettyihin unionineuvotteluihin. Clemit Benktsson sekä Jenis Andersson valittiin lähtevän Tukholmasta herra Sten Sturen delegaation mukaan Kalmariin.⁹¹ Tukholman kaupunginraadilla oli siis mahdollisuus vaikuttaa käsillä olevaan unionikysymykseen, sekä sen alustaviin neuvotteluihin. On tietysti epäselvää, kuinka paljon Sten Sture antoi porvariston osallistua omaan päätöksentekoonsa, sillä unioniohjelmasta ei ole löytynyt tyydyttävää kuvausta, kuin pääpiirteissään. Sture on kuitenkin hyväksynyt mukaansa porvaristoa, mikä kertoo hänen ainakin halunneen säilyttää välinsä ruotsalaisen, tai ainakin tukholmalaisen porvariston kanssa.

⁸⁶ Enemark 1986, 122.

⁸⁷ Enemark 1986, 124.

⁸⁸ Enemark 1986, 126.

⁸⁹ Enemark 1986, 126.

⁹⁰ Tånckeböcker, 10. helmikuuta 1477, 7 kesäkuuta 1480.

⁹¹ Tånckeböcker 17 kesäkuuta 1476.

Sture näkyi kaupunginraadin asiakirjoissa monesti tämän jälkeenkin. Kalmarin unionin sisäpoliittisissa asioissa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia ennen vuotta 1481, kun kuningas Kristianin kuoli. Sten Sture on silti huolimatta ollut aktiivinen toimija Tukholman kaupunginraadissa. Esimerkiksi vuonna 1476 hän valvoi Herman Messemanin kirjettä Olaff Mattsonille Lyypekkiin.⁹² Vaikka Sten Sture ei osallistunut valtaosaan kaupunginraadeissa käsiteltäviä asioita, ainakaan 1470 - luvuilla. Hän esiintyy 70 – luvulla enää kerran kaupungin asiakirjoissa, jolloin hän ja hänen uskollinen kannattajansa Nils Sture valvoivat lainojen vaihtoa Jacob Custen ja Olaff Hemingssonin välillä, sekä Staffan Vesgöten ja Ingeuall Torstinssonin lainaa Pedher Körthingille.⁹³ Hän kuitenkin on toiminut aktiivisemmin myöhemmin. Hänen raatiin ilmestymisensä vain tietyissä tilanteissa kertoo pikemminkin näiden tapausten liittyvän jollakin tavalla Sturen omiin pyrkimyksiin tai intresseihin. Hän ei istu raadissa kokopäiväisesti. Voidaan siis sanoa, että jos hänen tehtäviinsä, tai hänen alaistensa tehtäviin kuuluu valvoa Tukholman kaupunginraatia sillä tavoin, kuin aikaisemmin mainittujen *byamoten* tai voudin tavoin pitäisi, he ovat hoitaneet tehtävänsä toisin. Asiaa monimutkaistaa se, että Sturen asuessa Tukholmassa hän oli samassa kaupungissa asuva valtakunnanasiainhoitaja, ruotsin korkein virkamies Kalmarin unionin pitäessä kuninkuuden tanskalaisella kuninkaalla. Kalmarin unionikysymyksen ollessa vielä auki, oli Sten Strue käytännössä valtakunnan korkeimmassa virassa ilman häntä valvovaa kuningasta.

80 – luvun alussa Sten Sturen osallistumista raadin politiikkaan kuvaa ennemmin muutaman kerran kaupungin asiakirjoissa näkyvä Nils Bonpoika Sture. Hän oli ruotsalainen valtaneuvos, joka nostatti talonpojat Oxenstiernoja vastaan vuonna 1466 ja esti Eerik Akselinpoika Tottin valtaannousun Ruotsissa tukemalla Sten Sturen edeltäjää Kaarle Knuutinpoikaa. Hänestä tuli Knuutinpojan kuoleman jälkeen Sturen kannattaja.⁹⁴ Nils näyttää lähettäneen palvelijansa Lasse Mangssonin maksamaan Jenis Lassonssin vaimolle sakkoa 48 markkaa Nilsin käytyä tähän käsiksi ja hakattua häntä.⁹⁵ Tässä kohdassa nämä asiamiehet mainitaan nimenomaan herra Nilsin asian toimittajina, ja

⁹² Tånckeböcker 30 syyskuuta 1476.

⁹³ Tånckeböcker 10 helmikuuta 1477.

⁹⁴ Svensk Biografisk Lexicon.

⁹⁵ Tånckeböcker 16 heinäkuuta 1481.

muualla herra Nils on huomautettu olevan toimittamassa Sten Sturen asioita. Vaikka Sturea ja hänen palvelijoitaan ei 80 – luvun ensimmäisenä parina vuotena näkynyt, ovat kaikki kuitenkin olleet tietoisia heidän olemassaolostaan ja siitä, ketkä ovat heidän palvelijoitaan. Asiakirjoissa mainitaan veli Knut Custosin kinastelu Sigfrid Japssonin ja Olaf Perssonin kanssa. Asiaa tuli toimittamaan raatihuoneelle Benkt Harppare, jonka mainitaan erikseen olevan Nils Sturen henkilöäkäri.⁹⁶

Kuningas Kristianin kuolemaa vuonna 1481 ei noteerata sen aikaisissa Tukholman kaupunginasiakirjoissa. Tukholman kaupunginraadilla ei näytä olleen vielä toistaiseksi kiinnostusta ottaa virallisesti kantaa Tanskan poliittiseen tilanteeseen unionikuninkaan kuollessa. Tanskan poliittinen tilanne itse oli vakaa. Aatelisten hallitsema valtaneuvosto oli ottanut hallinnon käsiinsä Tanskassa kuningatar Margareetan kuolema jälkeen vuonna 1439. Kristianin hallituskaudella kuninkaan oli anottava valtaoikeuksiensa vahvistamista tältä valtaneuvostolta.⁹⁷ Kristian oli varmistanut jo vuonna 1467 poikansa Hannun nousemisen Tanskan valtaistuimelle ja uudella kuninkaalla olikin jo Tanskan valtaneuvoston tuki. Varsinkin kun Hannu kirjeessään 5 heinäkuuta apelleen Saksin vaaliruhtinaalle ilmaisi toiveensa, että hän tulisi perimään myös Norjan ja Ruotsin kruunut. Hän avasi näin Tanskan valtaneuvostolle mahdollisuuksia vaikuttaa asiaan.⁹⁸

Muualla uuden tanskalaisen kuninkaan nousu valtaistuimelle ei kuitenkaan ollut iloinen aihe. Norjassa ja Ruotsissa ilmeni tyytymättömyyttä siinä määrin, että molemmat osapuolet sopivat yhteisen lähetystön lähettämistä tuleviin unionineuvotteluihin.⁹⁹ Sten Sture pyrki tällä välin sopimaan Ruotsin sisäpolitiikassa käytyjä riitojaan vanhojen vihamiestensä Akselinpoikien kanssa. Akselinpojat tahtoivat esittää oman unioniohjelmansa tulevissa unionin kuninkaanvaaleissa.¹⁰⁰ Akselinpojat saivat tammikuussa 1482 ruotsalaisten kesken aikaan sovinnon, joka avasi tien unionineuvottelujen jatkamiselle kesällä

⁹⁶ Tånckeböcker 15 huhtikuuta 1482.

⁹⁷ Hentilä 2002, 55.

⁹⁸ Enemark 1986, 130.

⁹⁹ Enemark 1986, 131.

¹⁰⁰ Enemark 1986, 132.

Kalmarissa.¹⁰¹ Tämä Akselinpoikien ja Sturen välinen vihanpito voi osaltaan selittää Sten Sturen poissaoloa Tukholman asioista, sillä hänen tuli keskittyä Suomen linnaläänien hallussa pitämiseen, sillä hän halusi saada itselleen turvapaikan Suomesta siltä varalta, että Hannu valittaisiin unionikuninkaaksi.¹⁰² Sturehan oli käynyt kapinan ja taistelun Hannun isää vastaan, ja Hannu saattaisi hyvinkin kantaa kaunaa ja antaa kuninkaallisen määräyksen vangita Sture.

Kalmarissa pidetyssä kokouksessa valmistui luonnos, jossa oli mukana kuninkaanjulistus, että uusi unionikirje. Sten Sturen suhtautuminen uuteen unioniin on askarruttanut tukijoita jo pitkään. Toisaalta hänen nähdään yrittäneen estää uudistaminen kaikin mahdollisin keinoin. Toisaalta hänen voi nähdä olevan mies, joka ei vastustanut unionia sinänsä, mutta tahtoi säilyttää valtakunnanasiainhoitajan viran keinolla millä hyvänsä. Siinä tapauksessa, että hän joutuisi tästä virastaan luopumaan, hänen tuli turvata itselleen mahdollisimman edullinen asema.¹⁰³

Vuosi 1482 oli kiireistä aikaa myös Tukhoman kaupunginraadille. Huolimatta siitä, että edellisen kuninkaan kuolema ei kiinnostanut, seuraavan kuninkaan vaikuttimet kiinnostivat kyllä. Tukholman raati päätti lähettää miehensä seuraavan kuun unioniohjelmalla neuvottelevaan kokoukseen ilman, että heidän on mainittu olleen erikseen Sten Sturen tai muun hovikunnan mukana.¹⁰⁴ Tälle matkalle lähti ainakin Benkt Smaaleninge ja Ingeval Torstinsson. On mahdollista, että nämä henkilöt kutsuttiin Kalmariin keskustelemaan Sten Sturen toimesta, mutta toisin kuin ensimmäisellä kerralla 1476, tällä kertaa raati myös tilasi matkan itse kapteeni Jenis Laurenssonilta ja maksuhenkilön puuttuessa raadin asiakirjoista, voidaan olettaa tämä 30 markan maksu tulleen suoraan kaupungin itsensä kassasta.¹⁰⁵ Lisäksi samana päivänä kaupunginraati nimitti lisää henkilöitä tähän Kalmariin lähtevään delegaatioon. Ainakin kahdeksan muuta ihmistä lisää liittyi matkaseuruelistaan.¹⁰⁶ Kalmarin matkaa varten kaupungin asiakirjoihin kirjattiin ylös matkaa varten hankitut

¹⁰¹ Enemark 1986, 133.

¹⁰² Enemark 1986, 132.

¹⁰³ Enemark 1986, 135.

¹⁰⁴ Tånckeböcker 1 heinäkuuta 1482.

¹⁰⁵ Tånckeböcker 3 heinäkuuta 1482.

¹⁰⁶ Tånckeböcker 3 heinäkuuta 1482.

elintarvikkeet.¹⁰⁷ Kaikki tämä viittaa siihen, että kaupunginraati itse oli aktiivisesti lähdössä neuvottelemaan Kalmariin uuden unionin uudistamisesta. Ottaen huomioon yhden lähtijöistä olleen Benkt Smaaleninge, joka oli kohonnut hyvin merkittävään asemaan kaupunginraadissa, on raadin halu saada aikaan muutoksia valtakuntien väliseen tilanteeseen ollut selvä.

Tämä Kalmarissa neuvoteltu unioniohjelma piti esittää seuraavan vuoden tammikuussa Halmstadissa Tanskassa, missä neuvoteltaisiin Hannun valinnasta myös Ruotsin ja Norjan kuninkaaksi. Tästä asioista sovittaisiin lisää saman vuoden kesän loppuilla pidettävässä kokouksessa.¹⁰⁸ Kalmarissa pidetty kokous ei siis vielä ollut varsinainen unionikokous, vaan valmistelevalle elin sille, mitä varsinaisessa kokouksessa päätettäisiin Ruotsin valtakunnan osalta. Tämä osaltaan selittää Tukholman kaupunginraadin omatoimisen osallistumisen, sillä osallistujat todennäköisesti lähtivät matkaan tällaisiin neuvotteluihin omalla kustannuksellaan. Merkittävää on kuitenkin se, että Tukholman kaupunginraati todennäköisesti osallistui näihin neuvotteluihin Ruotsin politiikan suhteen. Ajalta säilyneet asiakirjat eivät osoita mitään merkkejä ruotsalaisten erimielisyyksistä keskenään, eikä edes Sten Sture vastustanut unionin uudistamissa Kalmarissa nimetyin ehdoin.¹⁰⁹

Tammikuussa vuonna 1483 Ruotsalainen valtuuskunta lähti matkaan Halmstadin kuninkaanvaaleihin. Heidän saapumisensa viivästyi, sillä Sturen kronikan mukaan Sten Sture keskeytti matkansa Vadstenassa silmäsairauden tähden. Hän kehotti muita edustajia osallistumaan kokoukseen, antaen mukaan sinettinsä.¹¹⁰ Tämä viivästys osoittautui edulliseksi kuningas Hannulle, joka pystyi neuvottelemaan norjalaisten kanssa etukäteen ja vahvistaen asemiaan ruotsalaisia vastaan tulevan kesän jatkoneuvotteluja varten.¹¹¹ Tukholman kaupunginasiakirjoista ei käy ilmi, että sen porvariston joukosta olisi nimetty edustajia tähän kesällä pidettyyn kokoukseen. He olivat kuitenkin olleet mukana kirjoittamassa Ruotsin ohjelmaa, jolloin heidän tehtävänsä oli täytetty. Kuninkaanvaaleihin pääsi todennäköisesti osallistumaan vain säätyläisiä.

¹⁰⁷ Tånckeböcker 6 heinäkuuta 1482.

¹⁰⁸ Enemark 1986, 134.

¹⁰⁹ Enemark 1986, 134-135.

¹¹⁰ Enemark 1986, 135.

¹¹¹ Enemark 1986, 136.

Seuraava kokous sovittiin käytäväksi keväällä, ja se käytiin Kalmarissa. Tähän kokoukseen on myös Tukholman raati nimittänyt delegaation.¹¹² Tähän kokoukseen myös Sten Sture pääsi osallistumaan. Silloin kokouksessa hyväksyttiin aiemmin samana vuonna tehdyn kokouksen ehdot, ja varsinainen hyväksyminen siirrettiin uuteen kokoukseen kesälle, jotta kuningas Hannu ehtisi nämä ehdot täyttää ennen hänen hyväksymistään kuninkaaksi.¹¹³

Tämä kokous ei kuitenkaan tuottanut tulosta. Tähän johtaneista syistä on esitetty useita arveluja, ja siitä on syytelty niin Sten Sturen asennetta tanskalaisia kohtaan, kuin Ivar Akselinpojan vaatimuksia sukunsa tilusten ja läänitysten aseman palauttamisesta.¹¹⁴ Joka tapauksessa 1482 suunniteltu unioni ei tapahtunut. Hannu ei suostunut tunnustamaan Kalmarissa tehtyjä uudistusehdotuksia Ruotsin-kuninkuutensa perustaksi. Tätä aikaa unionin historiasta kutsutaan Kalmarin resessiksi. Tämän unionihankkeen luhistuttua Ruotsissa käytiin sisäistä valtakamppailua saman vuoden lopulla. Ivar Akselinpoika näyttää syyttäneen Sturea unionin epäonnistumisesta, ja yritti syrjäyttää tämän Ruotsin valtakunnanhoitajan virasta ja saada tilalle vävynsä Arvid Trollen.¹¹⁵ Tänä aikana onkin outo sattuma, että yhtäkkiä harvoin kaupungin asiakirjoissa nähty Ivar Akselinpoika sekä hänen vävynsä istuivat Tukholman kaupunginraadissa valvomassa Nils Klaussonin hyvin merkittävien velkojen, yhteensä 225 markkaa, maksua.¹¹⁶ Samankaltaisissa tilanteissa, jossa Sten Sture itse oli toiminut istuessaan muutaman kerran kaupunginraadissa.

Tunnelma kaupungissa oli ollut rauhatonta jo vuoden 1483 kesällä, sillä eräs Sturen kannattajista, Sten Kristianinpoika, oli lyönyt kuoliaaksi porvari Nils Perinpojan.¹¹⁷ Tässä yhteydessä on todettava, että kyseistä tapahtumaa ei ole Tukholman kaupungin asiakirjoista löytynyt. Maininta aiemmin kesällä kauppaa käyneestä Nils Perssonista löytyy¹¹⁸. Mutta mitään merkintää tämän kuolemasta, tai Sten Kristianinpojasta tältä kesältä ei ole Tukholman

¹¹² Tånckeböcker 11 elokuuta 1483.

¹¹³ Enemark 1986, 137.

¹¹⁴ Enemark 1986, 137.

¹¹⁵ Enemark 1986, 138.

¹¹⁶ Tånckeböcker 26 marraskuuta 1483

¹¹⁷ Hockman 2006, 65.

¹¹⁸ Tånckeböcker 9 kesäkuuta 1483

kaupunginasiakirjoissa nähtävissä, niin täncke – kuin jordebokeissakaan. Tutkija Tuula Hockmanin mukaan tapahtuman seurauksena syntyi kahakka, jossa Sten Kristianinpoikaa ajettiin takaa Tukholman kaduilla, ja joka sai liikkeelle myös Sten Sturen vaimon Ingeborg Aakenityttären. Ingeborgia tönittiin ja tuupittiin kahakan seurauksena niin, että hän kaatui katuun.¹¹⁹ Mainitaan, että Ingeborgiin, Ruotsin valtakunnan asiain hoitajan vaimoon, kohdistunutta loukkausta käsiteltiin Tukholman raadin istunnossa 22 marraskuuta 1483.¹²⁰ Tällaista raadin istuntoa ei kuitenkaan löydy Tukholman raadin pöytäkirjoista. Mainitaan, että tilaisuudesta on säilynyt Sten Sturen antama sovintokirja, jossa Sten Sture antoi Tukholman kaupunkilaisille anteeksi puolisoonsa kohdistuneen loukkauksen. Anteksiannon vastineeksi Tukholman kaupungin oli sitouduttava aina tukemaan Sten Sturea tapahtui sitten mitä hyvänsä.¹²¹ Tukholmalaiset olivat jo aiemmin hyväksyneet Sten Sturen voimaan asettaman aseiden kantokiellon,¹²² mikä viittaa Sturen ennakoineen ongelmia, ja koettanut vähentää niitä. Sture kuitenkin selvisi tästä myrskystä muun muassa lisämyönnytyksillä ja piti paikkansa Ruotsin valtakunnanasiainhoitajana.¹²³

Vuoden 1483 Kalmarin resessi toi mukanaan toisenlaisen uudistuksen ruotsalaiseen sisäpolitiikkaan. Aatelin etuoikeuksia korostettiin enemmän, kuin koskaan aikaisemmin. Vaikuttaa myös siltä, että 1482 – 1483 aikana Ruotsin valtakunnan ylimystö on käyttänyt hyväkseen neuvottelumahdollisuuksiaan asettaakseen esteitä keskusmahdin vallankäytölle. Samalla on kuitenkin muistettu pitää huolta oman säätyläistön eduista. ”Koskaan myöhemmin eivät Ruotsin valtaneuvoston ylimykset uskaltaisi pyrkiä lisäämään valtaansa yhtä paljon kuin vuoden 1483 unioniasiakirjassa.”¹²⁴ Huolimatta kahdesta edustuksesta, ensin vuoden 1482 ruotsin asioista päättävässä neuvottelussa Kalmarissa, ja sitten vielä sopimuksen ratifiointikokouksessa, näyttävät Tukholman porvariston pyrkimykset vaikuttaa unionin asemaan siis valuneen hiekkaan. Unionia ei uudistettu, ja aateliston valta kasvoi. Vaikka monet uusista määräyksistä koskivat vain ulkomaalaisia, joiden ei sallittu omistavan linnoja tai

¹¹⁹ Hockman 2006, 65.

¹²⁰ Hockman 2006, 65.

¹²¹ Ahnlund 1953, 366 - 367

¹²² Hockman 2006, 66.

¹²³ Enemark 1986, 138.

¹²⁴ Enemark 1986, 141.

läänityksiä Ruotsissa¹²⁵, osa koski myös porvaristoa. Esimerkiksi kuningas ei ilman valtaneuvoston suostumusta saanut enää vahvistaa ulkomaalaisten kauppiaiden etuoikeuksia Norjassa, ja esimerkiksi hansalaisten purjehdus Islantiin, jonka hallinto oli siirtynyt Norjalta Tanskalle jo vuonna 1380,¹²⁶ kiellettiin kokonaan.¹²⁷ Tämän on täytynyt olla isku Lyypekille, ja näin myös välillisesti Tukholman porvareille, sillä kauppa oli merkittävä osa Tukholmassa hoidettavia asioita.¹²⁸ Tämän lisäksi tuon aikaiset kauppaperinteet perustuivat vahvasti kahden osapuolen kanssakäymiseen ja sopimukseen.¹²⁹ Siispä Lyypekkiin kohdistuneet taloudelliset menetykset saattoivat merkitä rahanmenoa myös Tukholman kauppiaille. Vaikka valtiot eivät suoranaisesti sitoutuneetkaan unioniin, heidän unionikirjansa näyttää silti säädelleen unionivaltioiden sisä – ja ulkopoliittisia asioita.

Tukholman raadilta ei ole kuulunut minkäänlaista protestia asian suhteen, mikä voi olla seurausta Sten Sturen vaatimuksista, että porvaristo tukee häntä. Hänen puolisoaan vastaan kohdistunut hyökkäys voi olla sen verran nolo tapahtuma, että sitä ei ole merkitty pöytäkirjoihin. Tämä voi selittää Sturen sovintokirjan olevan ainoa tapahtumasta jäljellä oleva kirjallinen aineisto. On myös muistettava, että Tukholman porvaristo ei ollut sisäpoliittisesti yhtenäinen. Sten Sturen joukoissa oli Brunkebergin taistelussa aikaisemmin taistellut nimenomaan pienporvareita, kun häntä tukeneet rajakauppiat tukivat nyt Ivar Akselinpoikaa. Jos Tukholman porvariston keskuudessa on vaikuttanut kaksi ryhmää, tilanne voisi muuttua vielä ongelmallisemmaksi, jos toisen osapuolen tukema taho Sten Sture päättäisi ryhtyä toimenpiteisiin.

Tukholman raati oli selvästi vahvimmillaan sen käyttäessä oikeuksiaan Kuningas Maunun kaupunkilakien nojalla. Sen päätti kaupankäynnin riitatilanteista hallitseamalla tuomioistuinta, ja nimittämällä virkaan niin rakennusmestarit, kuin Tukholmassa vierailevien kauppiaiden muonittamisesta vastaavat tahotkin. On selvää, että raatia kohdeltiin auktoriteettina, ja siihen pyrittiin myös vaikuttamaan, ei ainoastaan kansalaisten taholta, vaan myös

¹²⁵ Enemark 1986, 140.

¹²⁶ Hentilä 2002, 56.

¹²⁷ Enemark 1986, 140.

¹²⁸ Ahnlund 1953, 184.

¹²⁹ Müller 1998, 31.

vallan ylemmältä portaalta. Sten Sturen pyrkimykset peilautuvat vahvasti porvariston tuen säilyttämiseen ja Tukholman hallussa pitämiseen. Vaikka kaupunkilait mainitsevat raadin kaikkien päätösten olevan tarpeen hyväksyttäväksi kuninkaan asiamiehillä, ei ainakaan Sten Sturen tai hänen lähimpien miestensä ole kirjattu viettävän raadin istunnoissa aikaa henkilökohtaisesti, kuin ajoittain. Nämä vierailut kertovat enemmän Sten Sturen omien asioiden hoitamisesta. Hän on henkilökohtaisesti halunnut varmistaa, että häntä nähdään valvomassa raadin asioita, joka on voinut kuulua hänen virkaansa käytännössä Unionikuninkaan edustajana. Hän on myös ollut hoitamassa omiin intresseihinsä kuuluvia toimia. Raati on selvästi ollut suurempien sisäpoliittisten asioiden kannalta Sturen valvonnassa, ja hänellä on ollut sitä varten myös suunnitelmia. Hänellä on ollut kannattajia tukholmalaisessa porvaristossa, mutta ei ole todisteita hänen ryhtyneen suurempaan poliittiseen peliin saadakseen itselleen uskollisia henkilöitä nimitettyä kaupunginraadin virkoihin. Hänen henkilökohtainen läsnäolonsa, tai hänen vihansa uhka, kuten Ingeborgin tapaus todistaa, on ollut tarpeeksi pitämään Tukholman kaupungin porvariston varpaillaan. Lisäksi on muistettava suhteen Tanskan valtakunnan kuninkaaseen olevan vähintäänkin ongelmallinen Kalmarin unionin ratifioimisen vaikeuden vuoksi. Suoraa valtaketjua porvaristosta kruunulle ei ollut, ja korkeimmassa virassa Ruotsissa oli nimenomaan Sten Sture.

Tukholman raadin varsinaisten pöytäkirjojen kirjoittamisen alusta lähtien vuonna 1474 Tukholman porvaristo on selvästi pyrkinyt mukaan päättämään myös suuremmista sisäpoliittisista asioista. He ovat kokeneet – myös muun muassa Sten Sturen mielestä, omaavansa oikeuden lähettää edustajia keskustelemaan aikansa Ruotsin sisäpolitiikkaan merkittävimmin vaikuttaneen tahon, Kalmarin unionin, uudistamiseen. Unionin uudistaminen kuitenkin kaatui 1484. Lisäksi se tarkoitti aateliston vallan kasvua koko unionin sisällä, ja kauppapoliittisia ongelmia. Tukholman raati oli seurannut Sturea 1471 alkaen, mutta hänen harjoittamansa politiikka oli kääntymässä haitalliseksi kaupankäynnin jatkuvuuden kannalta. Oli kuitenkin vaikeaa vaikuttaa näihin asioihin Sten Sturen yli, varsinkaan kun hän ei ollut vielä kohdannut voimakasta sisäpoliittista vastustusta ennen hänen syrjäyttämisyrittystään valtakunnanhoitajan virasta.

Sisäpoliittinen vastustus kasvoi vuodesta 1491 alkaen, ja Tukholman raati on vasta silloin pyrkinyt lisäämään valtaansa.

2. VALTA SIIRTYY TUKHOLMALAISILLE: KAUPPAPOLITIikka KESKIÖSSÄ

1400-luvun lopulla valta-asetelmat Itämeren ympäristössä olivat muuttumassa. Hansaliitto koki vaikeuksia varsinkin Novgorodin kaupan suunnalta, ja kuningas Hannu tavoitteli vahvemmin Ruotsin kruunua. Myös Tukholman raati oli aiemmin pyrkinyt vahvempaan asemaan vaikuttamaan esimerkiksi unionikysymykseen. Tämä pääluku avaa Tukholman porvarisraadin vaikuttimia, sekä niitä mahdollisuuksia, joita sille avautui Tukholman ja Ruotsin sisäpolitiikassa. Se avaa myös Tukholmalle Ruotsia itseään tärkeämmän tahon, Hansaliiton vaikutusta raadin toimintaan ja miksi Ruotsi oli hansaliitolle paljon mielyttävämpi kumppani, kuin Tanska. Tukholman kaupunginraati oli kaikkien näiden kolmen valtablokin Sturen johtaman Ruotsin valtakunnanneuvoston, etelän Tanskan unionikuninkaan, sekä Hansaliiton kaupallispolitiikkaan vaikuttaneiden verkostojen välissä.

2.1. Brunkebergin taistelu tiivistää raadin suhdetta Sten Stureen

Vuoteen 1504 mennessä Ruotsin valtiollinen päätöselin koostui 15 Upplannin ja Södermanlandin rälssin jäsenestä, Falunin kuparikaivosten päävalvojasta, sekä muiden kuparikaivosten edustajista. Lisäksi päättävässä elimessä on tiedetty tällöin olleen mukana Tukholman pormestari, tukholmalaiset oltermannit¹³⁰ ja 48 muuta Tukholman edustajaa, joita ei ole tarkemmin määritelty.¹³¹ Kolmessa vuosikymmenessä olivat siis tukholmalaiset porvarit päässeet Tukholman kaupunkia ja sen privilegioita valvovasta elimestä valtakunnan päättäjiksi. Kaivosomistajat ja porvarit edustivat uutta, vahvasti varakasta ja myös sotavoimaista sosiaaliryhmää.¹³² Näiden sosiaaliryhmien kanssakäynti, liittolaisuussuhteet, sekä heidän kanssaan käytävä politiikka oli tärkeää pitää mielessä myös niiden tahojen osalta, jotka tavoittelivat Ruotsin hallintaa.

Eräs merkittävimmistä huomioista tässä tutkimuksessa, on 1471 käydyn Brunkebergin taistelun osapuolet, jotka vaikuttavat sekä Tukholman, että koko

¹³⁰ Nimitys tarkoittaa tässä yhteydessä porvariston valittua luottamusmiestä., kts. Gernands konversationlexikon, under medverkan af fackmän Q-Öynhausen.

¹³¹ Lönnroth 1977, 90.

¹³² Hockman 2006, 67.

Ruotsin talouteen ja sen kehitykseen. Sten Sturen riveissä taisteli erityisesti Bergslagenin talonpoikia ja pikkuporvareita.¹³³ Heidän kauppamahdollisuutensa häiriintyivät usein tanskalaisten harjoittaman unionipolitiikan seurauksena. Kuningas Kristianin joukoissa puolestaan marssi tanskalaisten sotavoimien lisäksi myös suuri joukko Uplannin rälssiä ja talonpoikia, jotka olivat Hockmanin mukaan aiemmin olleet hallitsevammassa asemassa Ruotsin valtakunnan neuvostossa, tai ainakin tulleet valtakunnan neuvostossa parhaiten kuulluiksi.¹³⁴ Taistelussa on esimerkiksi Lönnrothin mukaan ollut kysymys ei vain poliittisesta välienselvittelystä, vaan siitä, mikä taloudellinen suuntaus nousisi hallitsevampaan asemaan.¹³⁵

Koska Tukholman kaupunginraadin pöytäkirjoja on joko kirjoitettu, tai säilynyt vasta vuodesta 1474 alkaen, on hyvin hankalaa löytää vertailukohtia tätä ennen tapahtuneisiin raadin päätöksiin. Tätä ennen säilyneistä Jordebokeista, löytyy kuitenkin ainakin yksi maininta herra Peder Baggen, kupariseppän, talokaupoista.¹³⁶ Muutama kuukausi myöhemmin kaksi seppää, Mickel clensmit ja Niels grofsmid olivat myös talokaupoilla Tukholmassa.¹³⁷ Tässä yhteydessä tämä antaa osviittaa siihen, kuinka ainakin Brunkebergin lokakuista taistelua edeltävinä kuukausina Tukholmaan saapui enemmän kuin yksi Taalainmaan kuparikaivostoiminnasta hyötyvää henkilöä ostamaan talouksia. Lisäksi vuoden 1476 maaliskuussa joukko kupariseppiä tuli hoitamaan kaupunkiin omalaatuista järjestelyä. He maksoivat erillismaksun raadille saadakseen oikeuden myydä ja tuoda kaupunkiin kupariaan vapaasti ohi kaupungin muun porvariston.

*Eodem die forbödz kopperslagaremo vid huars therra xij (12) marck, athe ecke efter thenne tiidh skulo slaa nogath koppersmide aath gestom och aath engom vthan borgarom och sin eghin kopper.*¹³⁸

Tämä kertoo kuparikaupan merkityksen kasvusta vuoteen 1476 mennessä. Lähdemateriaalissa tällä ajalla muille elinkeinonharjoittajille ei tarjottu

¹³³ Kallioinen 1999, 33.

¹³⁴ Hockman 2006, 54.

¹³⁵ Lönnroth 1938, 211.

¹³⁶ Jordebok 13. helmikuuta 1471.

¹³⁷ Jordebok 20. toukokuuta 1471.

¹³⁸ Tånckeböcker 11. maaliskuuta 1476.

mahdollisuutta käydä kauppaa niin vapaasti samaan tapaan kuin kuparikaivosten sepät. Kuparisepät ovat lähdemateriaalissa tuolta ajalta ainu ryhmä, joka tällaisen erioikeuden sai. Kuparikauppaa käyvillä tahoilla ja varsinkin sen tuottajilla näytti siis olevan jopa pieniä etuoikeuksia ohitse muuhun kauppaan erikoistuneen Tukholman porvariston.

Sten Sturen kannattajiin lukeutui myös tuon ajan suurkauppiaita, jotka hyötyivät omistamiensa maatalousalueiden läheisyydestä rauhallisen Tanskan rajan kanssa. Näiden kauppiaiden toimeentulo kun keskittyi Tanskan kautta vietäviin tuotteisiin. Tukholman ilmapiirikin oli Brunkebergin taistelun aikana ollut Sturelle suosiollinen, varmastikin hänen vaimonsa Ingeborg Aakentyttär Tottin ansiosta.¹³⁹ Sturen Kronikan mukaan Ingeborg, joka oli taistelun aikana Tukholmassa, ruokki ja huolehti kaupungin köyhistä ja kehotti näitä rukoilemaan aviomiehensä voiton puolesta. Tämän jälkeen Ingeborg siirtyi kaupungin muureille seuraamaan taistelun kulkua.¹⁴⁰ Jos tavallisten tukholmalai-
sten mielipide Sturea kohtaan oli myönteinen, oli hänen kanssaan varmasti haluttukin tehdä tiivistä yhteistyötä. Tekihän porvarisraati yhteistyötä hänen kanssaan tutkimuksen ensimmäisessä luvussa esitetystä saksalaislähtöisten porvarien ajamisesta pois kaupunginraadista.

Tukholman kaupunginraati oli siis vuodesta 1471 alkaen hyvinkin jakautunut, eikä sisäpoliittisesti yhtenevä. Aikakauden poliittista ilmapiiriä leimasivat kansallisten intressien ja saksalais-ruotsalaisten porvarien vastaisen asetelman lisäksi myös ruotsalaisten väliset kaupallispoliittiset näkemykset. Vaikka lähdeaineistossa ei löydy vakavia kupariseppien ja muiden kauppiaiden välisiä kiistatapauksia, on kuitenkin selvää, että kupari oli Tukholman taloudelle tärkeää. On lisäksi myös muistettava kuparikauppiaiden olleen suurimmaksi osaksi myös Sten Sturen puolella hänen Brunkernbergissä käymänsä taistelun yhteydessä. Tämä teki kuparikaupan osapuolista vain entistä juurtuneempia Tukholman kaupunginraad-
in politiikkaan. Jos kaupalliset intressit vaikuttivat näin vahvasti Ruotsin sisäisiin asioihin, niiden tärkeys ei varmasti ainakaan vähentynyt vuoden 1471 jälkeen. Mikäli osapuolet jatkoivat kiistojaan vielä

¹³⁹ Hockman 2006, 59.

¹⁴⁰ Hockman 2006, 58.

Tukholman kaupunginraadissa, ei yhteisen rintaman nostaminen vastustamaan Sten Sturen ja muun valtaneuvoston pyrkimyksiä Tukholmalle ollut helppoa.

2.2. Tukholmalaisien porvareiden kaupapoliittinen valta kasvaa

Tukholmalainen kauppias, joista porvarisraati pääasiassa koostui, on nähtävä aikansa sosio-ekonomisessa kontekstissa. Tällä tarkoitetaan tuon ajan kaupankäynnissä elintärkeitä henkilökohtaisia suhteita, joita tämä luku erittelee alempana. Tukholman raadin tekemisiin, tavoitteisiin ja toiveisiin on vaikuttanut merkittävästi heidän oma yrittäjätoimintansa ja sen kaupalliset mahdollisuudet. Leos Müller selittää yleisesti kauppiasperheiden ja yhteiskunnan eliitin kauppahuoneiden tutkimuksen keskittyvän joko taloudellisen historiaan, tai henkilöhistoriaan.¹⁴¹ Tästä johtuen kaupankäynti, ja siihen liittyvät intressit ovat olleet hyvinkin henkilökohtaisia. Taloushistoriassa voidaan havaita kaupankäynnin tendenssien suuret suuntalinjat, ja henkilöhistoriassa henkilökohtaisempia vaikuttimia.

Tukholman porvarisraadilla oli jo Birger Jaarlin ajalta selkeästi määritelty tehtävä, jonka tarkoituksena oli ylläpitää kaupungin kannalta keskeistä kaupankäyntiä. Tätä varten Tukholman kaupungin perustamisasiakirjaa varten oli hankittu tarvittavat privilegiot Lyypekistä. Erik Lönnrothin mukaan Birger Jaarli osti näin myönnettyillä verovapauksilla Lyypekiltä puolueettomuuden, ettei se olisi osallistunut ruotsalaisten kapinaliikkeiden tukemiseen.¹⁴² Tukholmalaisen porvarisraadin keskeinen vaikuttaja on aina ollut saksalaislähtöinen porvaristo,¹⁴³ vaikka se aiemmin tässä tutkimuksessa kuvailulla tavalla poistettiin vallan kahvasta 1470-luvulla.¹⁴⁴ Lyypekki oli silti Tukholmalle elintärkeä kauppakumppani. Lyypekkiin palanneet saksalaiset kauppiat vaikuttivat vielä pitkään Tukholman asioihin vuoden 1470 jälkeenkin.¹⁴⁵

¹⁴¹ Müller 1998, 15.

¹⁴² Lönnroth 1977, 75.

¹⁴³ Wubs-Mrozevicz 2004, 55.

¹⁴⁴ Ks. s. 19.

¹⁴⁵ Wubs-Mrozevicz 2004, 57.

Kaupallinen toiminta tuona aikana vaati sitä, sillä Tukholman kauppa oli vielä pitkään saksalaisten käsissä.¹⁴⁶ Kahden kansallisuuden yhteistyö ei kadonnut saksalaisten tultua siirretyksi raadin toiminnan ytimen ulkopuolelle. Aiemmin mainittu Magnuksen kaupunkilakia vanhempi käytäntö ei kadonnut nopeasti. Tämä selittyy osaltaan pitkään jatkuneena käytäntönä osittaa laivat ja niiden lasti. Toisin kuin esimerkiksi 1200 – luvulla, enää kapteeni tuskin koskaan omisti kokonaan laivaansa ja lastiaan. Sen sijaan 1400 – luvulle tultaessa laivan tai lastin omistus oli pilkottu jopa 64-osiin.¹⁴⁷

Tukholmalaisen porvarisraadin vaikuttamisen syyt ja päämäärät ovat siis rinnastettavissa kaupankäynnin tärkeyteen sen toiminnan juurena, ja sen päämäärien suurena osasyynä. Magnuksen maalaki pakotti Pohjois-Ruotsin kaupungit käymään kauppaa Tukholman kanssa, ja Tukholma – Lyypekin väliä seilasi vuosittain yli 30 kauppalaivaa¹⁴⁸. Tämä riitti tekemään Tukholmasta tärkeimmän ruotsalaisen kauppapaikan alueella jo sen perustamisvaiheessa. Tämä puolestaan avasi Tukholman porvaristolle ei ainoastaan mahdollisuuksia, vaan myös intressejä ulkopoliittisen vaikuttamisen suhteen. Yksi esimerkki näiden intressien olemassaolosta on muun muassa heidän halunsa osallistua itse lähettämällään delegaatiolla Kalmarin unionikokoukseen vuonna 1482.¹⁴⁹

Ymmärtääksemme kauppiaitten asemaa tuona aikana, tulee meidän ensin avata ajalla käytettyjä kaupankäynnin perusteita. Euroopassa oli 1400 – luvulta alkaen vallinnut tyypillinen maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutuksesta kohonnut kaupan ja vaurastumisen kasvu, jota on pidetty merkantilistisen ajattelun edeltäjänä¹⁵⁰ 1400 – Luvun aikana sekä kuningas, että aristokratia uudelleenorganisoivat talouden hiljaisemmin ja rauhallisemmin.¹⁵¹ Esimerkiksi hopearahojen käyttö yleistyi 1400 – luvun kaupankäynnissä, ja hopean harvinaisuus muodosti pohjan tuon aikaiselle kauppapolitiikalle sekä Ruotsissa, että Tanskassa. On väitetty Skandinaviassa vaikuttaneen jopa protektoraattisia tendenssejä.¹⁵² Kullan ja hopean tuli kiertää valtakunnassa, eikä sen ollut

¹⁴⁶ Ahnlund 1953, 181.

¹⁴⁷ Dollinger 1999, 151.

¹⁴⁸ Dollinger 1999, 237.

¹⁴⁹ Kts. s. 24.

¹⁵⁰ Heinonen 2011, 159.

¹⁵¹ Lönroth 1977, 73

¹⁵² Lönroth 1977, 83

sallittua lähteä sieltä liikkeelle. Esimerkiksi kulta- ja hopeaseppien ammatteja valvottiin tarkasti ja hyvin ankarasti. 1489 jopa kiellettiin sotilaiden palkan maksaminen rahalla tai tuontikankaina.¹⁵³ Kaupalliset näkemykset saattavat muistuttaa alkeellista merkantilismia, joka oli voimissaan 1500-1600 – lukujen talousajattelussa. Vaikka on selvää, että varsinaisesta merkantilismista ei voida puhua, korostuu tänä aikana kuitenkin se tarve hallita valtion tärkeimpiä kauppakohteita niin, että se hyödyttää eniten valtion toimintaa. Tämä olikin Sten Sturen eräs keskeisistä tavoitteista hänen vallassaoloaikana.¹⁵⁴ Käynnissä ollutta muutosta voidaankin syystä pitää tietynlaisena merkantilismin esiasteena. Porvariston vallan nouseminen tässä yhteydessä ei ole siis täysin yllättävää, sillä kauppiat ovat entistä tiukemmin yhteydessä hallinnon toimintaan merkantilistisessa talousajattelussa.

Hyvä esimerkki kaupankäynnin merkityksestä raadin toiminnassa näkyy Ruotsin muuttuvassa taloudellisessa yhteiskunnassa. Perinteisesti Ruotsin ja hansaliiton menestyksekkääseen kaupankäyntiin on laina mielletty kuuluvan kuivatun turskan ja sillin kauppa. Se olikin ollut suurta koko Skandinavian alueella, ja sitä tuotettiin 200 000 – 300 000 tonnia vuodessa.¹⁵⁵ Ruotsin mahti sillin ja turskan tuottajana oli kuitenkin 1400-luvulla hiipumaan päin, sillä norjalaiset ja saksalaiset saivat Pohjanmeren lisääntyvän kalastuksen myötä aiempaa suuremman merkityksen Hansaliiton kauppiaiden keskuudessa¹⁵⁶

Vaikka Ruotsista vietiin myös maatalouden tuotteita, nousi kupari merkittäväksi tekijäksi 1400-luvun ruotsalaisessa taloudessa. Ruotsalainen maataloustuotanto ei ollut täysin kilpailuvapaa esimerkiksi Tanskan maataloustuotteiden suhteen, vaikka Hansaliitolla olikin suuria ongelmia Tanskan kuningatar Margareetan seuraajien suhteen, eivät sen tuotteet pystyneet kilpailemaan Tanskan maataloustuotteiden kanssa.¹⁵⁷ Ruotsalaisten kauppiaiden oli siis pakko keskittyä toisenlaisiin raaka-aineen ja tuotannon lähteisiin pysyäkseen kaupankäynnissä muiden ympärillä olevien valtioiden tahdissa. Tähän vastasi Hansaliiton merkittävä kuparikaupan laajuus.

¹⁵³ Lönnroth 1977, 83

¹⁵⁴ Suvanto 1952, 76.

¹⁵⁵ Meier 2006, 119.

¹⁵⁶ Dollinger 1999, 220.

¹⁵⁷ Dollinger 1999, 238.

Merkittävimmät kuparintuottajat Euroopassa tuohon aikaan olivatkin Unkari ja Ruotsi.¹⁵⁸ Toinen Ruotsille ja Tukholmalle taloudellisesti merkittävä tulonlähde oli turkiskauppa. Se oli kuparikaupan kanssa lähes yhtä tuottoisaa.¹⁵⁹

Yleisesti ottaen Hansaliitto suhtautui myönteisesti mahdollisuuteen Skandनावialaisen personaaliunionin olemassaoloon, sillä se ei sinänsä lisännyt monarkista keskusvaltaa pohjolassa. Tukholman kauppiaiden pyrkimykset kaupankäynnin uudistamisessa ja näiden uudistusten ylläpitämisessä saivat raadin, ristiriidoistaan huolimatta, sitoutumaan entistä tiukemmin aikansa mahtimiesten kamppailuun, joista aiemmin mainittu Brunkebergin taistelu on hyvä esimerkki. Ja tehden siitä tavallista sidotumman alueen keskusvaltaan.

2.3. Kaupankäyntiä ja kauppapolitiikkaa Hansaliiton ja Lyypekin tavoilla

Itämeren ja Pohjanmeren ympäristöissä olevien valtioiden keskinäiset suhteet ovat oiva esimerkki siitä, kuinka aikansa valtioiden poliittisiin tarkoituksiin ovat vaikuttaneet niin kaupalliset kuin tätä kautta levinneet kulttuurillisetkin vaikutteet. Hansaliiton kannalta keskeistä tutkimuksessa on sen läheinen suhde Ruotsiin ja sen ongelmallinen suhde Tanskan hallitsijoihin 1400-luvun puolivälin tietämillä. On väitetty, että vastakkainasettelut Tanskan kanssa leimaavat käytännössä koko Hansan historiaa.¹⁶⁰ Esimerkkinä voidaan pitää Hansa-Tanskan sotaa vuosina 1426-1435.¹⁶¹ Vaikka on liioiteltua sanoa näiden kahden mahdin olleen keskenään jatkuvasti kilpasilla, Hansan osanotto Hansa-Tanskan sotaankin oli lähinnä kauppasaarrollista, ei rinnakkaiselo näiden kahden mahdin välillä ollut sodankäynnin harvinaisuudesta huolimatta vailla skismaa. Esimerkiksi kuningas Kristian salli etuoikeuksia saksalaiskauppiaille vasta vuonna 1475, mutta rajoitti silti näiden asettumista pysyvämmiin tanskalaisiin kaupunkeihin. Tanskalaiset kauppiaatkin saivat purjehtia Saksaan vasta vuodesta 1477 alkaen.¹⁶² Kristian kuitenkin teki myös myönnytyksiä saksalaisille kauppiaille, ja otti näiden puolen koskien englantilaisia kauppiaita,

¹⁵⁸ Dollinger 1999, 222 ja 227.

¹⁵⁹ Dollinger 1999, 238.

¹⁶⁰ Dollinger 1999, 111.

¹⁶¹ Encyclopædia Britannica

¹⁶² Lönnroth 1997, 82.

jotka pyrkivät asettumaan Norjaan 1400 - luvun puolenvälin jälkeen. Onnistuen vieläpä ajamaan saksalaiskauppiaiden kanssa kilpailevat englantilaiset Islannistakin. ¹⁶³ Tukholmalaiselle porvaristolle tämän merkitys on jäänyt vähäisemmäksi, sillä kuten edellisessä kappaleessa on esitetty, Tukholmasta ja Ruotsista tulevat tuotteet ja mahdollisuudet keskittyivät nyt uusien taloudellisten suuntien myötä kupariin ja turkiksiin. Tanskan kanssa kilpailtiin ainoastaan enää maataloustuotteiden myynnistä.

Kaikesta tästä on selvää, että Tanska oli Hansalle hankalampi naapuri, kuin mitä Ruotsi sille oli. Ruotsin kaupunkien perustamisprivilegiot olivat Hansan myöntämiä, ja sen kauppiat pysyivät läheisesti mukana raadin toiminnassa 1470-luvulle asti. Hansaliitto oli merkittävässä osassa Tukholmassa käytävää kauppaa, mutta kysymys kuuluu, kuinka usein se vaikutti sen raadin päätöksiin, tai kuinka paljon raati otti päätöksissään huomioon Hansaliiton tehdessään kaupungissa vallitsevia päätöksiä?

Saksalaisten kauppiaiden ja Hansaliiton vaikutus kuitenkin näkyy jo varhaisessa kauppapolitiikassa, ja se oli suorassa yhteydessä kasvavaan kaupallis-poliittiseen muutokseen Pohjolassa. Sekä Tanska, Ruotsi ja muu Skandinavia hyväksyivät Hansan käyttämän vendiläisen standardin määritellesä rahan arvoa valtakunnassa. Tämä oli sidottu hopeaan, eikä kultaan, ja 1400 – luvun puolivälissä kullalla maksaminen kiellettiin kokonaan. ¹⁶⁴ Tukholma löi kyllä omat rahansa, sillä kaupunginasiakirjoissa näkyy monesti velkojen maksu tapahtuvan Toinen, suurempi vaikutus oli tietysti sen aikaisilla kauppakäytännöillä. Leos Müller puhuu 1600-luvun kauppakäytäntöjä tutkivassa teoksessaan selvimmin kauppiaiden omistamasta sosiaalisesta pääomasta. Vaikka teos keskittyy vähän yli vuosisata tämän tutkimuksen käsittelemää ajanjaksoa eteenpäin, ovat sen esittämät argumentit keskeisiä ymmärrettäessä sitä edeltävääkin kauppapolitiikkaa, joka jalostui tämän ja yllämainitun tutkimuksen käsittelemässä aikajaksossa merkantilistiseksi talousajatteluksi.

Hansaliitto oli merkittävässä osassa Tukholmassa käytävää kauppaa, mutta kysymys kuuluu, kuinka usein se vaikutti sen raadin päätöksiin, tai kuinka paljon raati otti päätöksissään huomioon Hansaliiton tehdessään kaupungissa

¹⁶³ Lönnroth 1977, 83

¹⁶⁴ Dollinger 1999, 208.

vallitsevia päätöksiä? Hansaliitto laski Gotlannin, Liivinmaan ja Ruotsin toimesta kuuluvan sen kauppaehtuuden piiriin yhdeksi ”kolmannekseksi”. Vaikkakin Hansaliiton suhtautuminen näihin kaupunkeihin varsinaisina Hansakaupunkeina on epäselvää. Ainakin Tukholma oli edustajinensa läsnä vuosien 1366 ja 1388 Hansapäivillä, mutta on vain vähän todisteita siitä, laskiko Hansa Tukholmaa todellisuudessa varsinaiseksi kaupungikseen.¹⁶⁵ Ongelmasta tuli lopulta skismaa jopa itse Hansaliitolle vuonna 1434, kun Hansaliiton kansalaisiksi oli hankkiutunut suuri määrä porvareita nimenomaan hyötyäkseen itse hansalaisista kauppaprivilegioista.¹⁶⁶

Ensisijaisena kaupankäynnin toimijana kauppiaille tuli olla hallussaan perinteisen pääoman lisäksi myös sosiaalista pääomaa. Varsinkin pienempien kauppiaiden tapauksessa oli tavallista hoitaa kaupalliset vastuut perheen sisällä.¹⁶⁷ Perhe oli luotettavin niistä toimijoista, joille kauppiaan täytyi uskoa taloudenhoidolliset tehtävät yrityksessään. Tällaisten lisäksi tuli kauppiaiden tuona aikana pitää yllä omaa sosiaalista verkostoaan. Kauppa Itämerellä oli riskialtista, että henkilökohtaiset suhteet olivat elintärkeitä luomaan sellaista yrittäjyyden ilmapiiriä, joka on kaupankäynnin edellytys.¹⁶⁸ On huomattava, että vaikka Hansaliitto voidaan mieltää tietynlaiseksi suureksi kaupalliseksi, ja yhtenäiseksi entiteetiksi, sellainen se ei todellisuudessa ollut. Etelä-Saksan varakkaimmat kauppahuoneet pystyivät nostamaan pääomansa 1400 – luvun lopussa jopa 375 000 – 825 000 Lyypekin markkaan. Pohjois-Saksan hansakaupunkien suurten kauppahuoneiden kapitaali jäi huomattavasti tätä vähäisemmäksi, suurimmillaan n. 46 000 Lyypekin markkaan. Nämä siis sellaisissa kauppahuoneissa, jotka erikoistuivat useamman maan tuotteisiin.¹⁶⁹

Tärkeimpänä hansalaisena toimijana voidaan pitää pienempiä kaupankäynnin tekijöitä. Keskiluokan kauppiaita, jotka erikoistuivat lähinnä yhden maan tuotteisiin, sekä pikkukauppiaita, jotka ostivat pienempiä osuuksia laivoista, kaupaten tavaroitaan kuten parhaiten taisivat. Esimerkkinä tästä voidaan pitää erästä lyypekkiläistä kauppiasta, Hermen Mesmania, joka lainasi vuonna 1494

¹⁶⁵ Dollinger 1999, 128.

¹⁶⁶ Dollinger 1999, 85.

¹⁶⁷ Müller 1998, 32.

¹⁶⁸ Müller 1998, 35.

¹⁶⁹ Dollinger 1999, 159-160.

Pyhän Johanneksen luostarilta rahaa ja panttasi luostarille osuuksia laivoistaan¹⁷⁰

Marten Quante's holk	¼ share: 400 marks
Hans Holste's ship	1/8 share: 200 marks
Hans Blank's ship	3/8 share: 600 marks
Peter Ruter's ship	¼ share: 300 marks
Hermen Burscup's ship	1/8 share: 200 marks
half Hans Vranke's ship	85 marks

Laivan omistajat eivät siis olleet itse enää vastuussa laivojensa satamiin saapumisesta, vaan toimivat enemmän sijoittajien tapaan. 1400 – luvulla on tapauksia, joissa laivojen lasti on pilkottu jopa 64-osiin.¹⁷¹ Tämä johti laivanomistajien ja laivan kapteenien omaan heterogeeniseen ryhmäytymiseen,¹⁷² joka puolestaan edisti omien, Hansan sisäisten yhteisöjen syntymistä luomaan sitä kauppiaiden, laivanomistajien sekä kapteenien sosiaalista verkostoa, mitä kaupankäynti Itämerellä vaati tuona aikana.

Tietyissä Hansan kaupungeissa on tiedetty olleen omat yhteisönsä kaukokauppiaille¹⁷³, mutta tällaisen organisoidun Ruotsiin vievän tahon olemassaolo Tukholman suhteen on epävarmaa. Sen sijaan yleisempää oli tiettyyn maahan erikoistuneet ”merimieskomppaniat”, joissa mukana oli kyllä vain kauppiaita eikä tavallisia seiloreita. Tällaiset yksiköt eivät kuitenkaan monopolisoineet minkään maan kaupankäyntiä. Niiden toiminta, jäsenistö ja säännöstö vaihtelivat kaupungeittain. Lyypekissä ne olivat hyvin säännösteltyjä, ja pitivät hallussaan suurinta osaa kaupungin pitkänmatkan kauppiaista. Ainakin yksi tällainen ”vähäisempi” erikoislaitos oli Tukholman suhteen olemassa.¹⁷⁴

Tällaiset kauppiaiden yhteen liitännät lisäsivät ja ylläpitivät kaupalle välttämättömiä sosiaalisia rakenteita. Nämä rakenteet olivat olemassa tukholmalaisessa raadissa vielä saksalaiskauppiaiden suoran raadissa

¹⁷⁰ Schildhauer 1985, 150.

¹⁷¹ Dollinger 1999, 151.

¹⁷² Schildhauer 1985, 152.

¹⁷³ Dollinger 1999, 161.

¹⁷⁴ Dollinger 1999, 162.

istumisen jälkeen. Lyypekin kaupan tärkeys Tukholmalle oli liian suuri poistettavaksi, ja kaupankäynti keskittyi pitkälti kauppiaiden välisiin suhteisiin. Tämä tarkoitti, että Tukholman porvarisraadin oli suotuisaa pysyä ennemmin hyvissä väleissä sen saksalaisen porvariston kanssa, joka heidän kanssaan kauppaa kävi, vaikka he olivat sen suorat vaikutusmahdollisuudet raadista poistaneet.

Kaupunginraadin suoriin vallankäyttöön väline on hyvin käytännönläheinen. Kauppa-asioiden valvonta ja riitatapausten tuomarointi. Kauppiat olivat jo 1300-luvulta alkaen kontrolloineet kauppaa omasta kotikaupungistaan lukuisten välittäjien ja oppipoikien kautta. Jopa vähittäiskauppa hoidettiin kaupungin kauppatalojen kautta.¹⁷⁵ Kaupan osapuolten sovittua asiasta, sopimus jouduttiin silti kirjaamaan ylös ja arkistoimaan kaupungintalolle.¹⁷⁶ Tapa oli yleistynyt jo 1300 – luvulla, ja se kehittyi tavaksi kirjata paperille kahdeksi identtiseksi dokumentiksi eli *cirographiksi*. Tämä dokumentti sitten revittiin kahtia ja annettiin kaupan molemmille osapuolille, jotka yleensä säilöivät sen oman kotikaupunkinsa kaupungintalolle. Riitatapauksen sattuessa asiakirjojen repimiskohtaa verrattiin keskenään. Tällaisten asiakirjojen tutkiminen antaisi entistä kattavamman kuvan ei ainoastaan tuon aikaisesta kaupasta, sekä sen aikaisista käytänteistä, vaan myös mahdollisuuden tutkia porvarisraadin vaikuttimia näihin sopimuksiin perustuen. Valitettavasti yhtäkään tällaista dokumenttia ei tiedetä säilyneen 1500 - lukua varhaisemmalta ajalta.¹⁷⁷

Esimerkkejä kaupungintalolle tuotavista riitatapauksista on erään kauppiaan, ja tärkeän porvarisraadin edustajan Herra Bengt Smaleningen tapaus, jossa laivan miehistö laivaa purkaessaan pilasi kauppiaan tilaaman suolat ja voin.¹⁷⁸ Asiakirjassa ei eritellä miksi tapaus johti sellaiseen riitatapaukseen, että se eteni kaupunginraadin istuntoon, ja pöytäkirjoihin, asti. Tilanteesta on selvästi syttynyt riita kaupungin porvarin, ja laivan henkilöstön välille. Merimiehet palkattiin matkakohtaisesti kaupunkilaisista tai maalaisista, ja heidän lukumääränsä vaihteli laivalla noin tusinasta kahteenkymmeneen, riippuen laivan koosta.¹⁷⁹

¹⁷⁵ Meier 2006, 121.

¹⁷⁶ Meier 2006, 126.

¹⁷⁷ Dollinger 1999, 156.

¹⁷⁸ Tånckeböcker 13. toukokuuta 1476.

¹⁷⁹ Dollinger 1999, 153.

Näin monen miehen palkkaaminen tietylle matkalle oli siis mittava investointi, joten heidän palkkansa oli alhainen. Tästä johtuen merimiehet saivat kuitenkin nauttia muita etuuksia. Omien tuotteidensa kuljettamisen ja myymisen lisäksi merimiehillä oli oikeus periä erillismaksua laivan ahtaamisesta ja purkamisesta.¹⁸⁰

On mahdollista, että Herra Smaleninge ei olisi ollut halukas maksamaan merimiehille lastin purkamisesta aiheutuvia kuluja, jos tällainen kohta oli erikseen *citographissa* sovittu. Merimiehet ovat voineet vedota merimiesten ahtaamisesta erikseen maksamisen käytäntöön. Asiakirjassa eivät ilmene osapuolten väliset perustelut, mutta tuomiona oli, että eräät, oletettavasti merimiehet, Olaff Olsson ja Hanis Dyngxstadz tuomittiin maksamaan kaksitoista (12) markkaa sakkoja. Asiakirja ei myöskään erittele syitä kaupunginraadin päätökselle. Tietysti syynä voi olla yksinkertaisesti se, että raati katsoi sopimusta oli noudatetun kauppiaan toimesta tarpeeksi hyvin. On myös mahdollista, että Benct Smaleningen ollessa tärkeä porvarisraadin jäsen, sillä hän on istunut kaupunginraadissa useaan otteeseen,¹⁸¹ hän on voinut olla edullisemmassa asemassa kaupunginraadin välittämässä tuomiossa.

Kaupungin asiakirjat harvemmin selittävät syitä raadin tekemien päätösten taustalla. Ensimmäisessä luvussa on käynyt selväksi saksalaisen, Lyypekin kaupungin kansalaisten, kannalta tehdyt merkittävät säädökset koskien heidän kaupankäyntinsä rajoittamista ja kaupungissa oleskeluaan. Tukholmalaisien ja Lyypekkiläisten välinen lainananto ja rahansiirto on kuitenkin ollut voimakasta.¹⁸² Lisäksi on löydettävissä tapaus, jossa myös tukholmalaiset kauppiaat tahtovat kaksoiskansalaisuuden Lyypekkiin, sitä kuitenkaan saamatta. Jopa kaupungin kansalaisena oleminen saattoi olla vaihtelevaa, ja pikemminkin olosuhteiden sanelemaa, kuin varsinaisesti lain silmissä perusteltua.¹⁸³

Esimerkkinä Lyypekin ja Tukholman väleistä voidaan pitää niitä merkintöjä raadin pöytäkirjoissa, joissa porvarit ja Lyypekkiläiset vastineensa ovat käyneet

¹⁸⁰ Dollinger 1999, 155.

¹⁸¹ Tånckeböcker 8. kesäkuuta 1482. 9. helmikuuta 1495 ja 25 helmikuuta 1495.

¹⁸² Wubz-Mrozewicz, 2004, 58.

¹⁸³ Wubz-Mrozewicz, 2004, 59.

tavallisia neuvotteluja ja kiistoja koskien maapalstojen hintoja ja niiden myyntiä.¹⁸⁴ Kaupunginraadin asiakirjoissa ei ole merkintöjä suuremmista kiistoista Tukholman porvarien, tai kaupungin kauppakiltojen puolelta hansakauppiaiden kanssa. Tällaisia kiistoja Hansalla oli esimerkiksi Norjan Bergenin kengäntekijöiden osalta.¹⁸⁵ Bergenissä ainakin lyypekkiläiset kengäntekijät onnistuivat saavuttamaan oman kauppamonopolinsa.¹⁸⁶ Bergenin kauppakonttoria on perinteisesti pidetty lähes autonomisena yksikkönä, jolla oli vain vähän kontakteja paikallisiin, eivätkä välittäneet Norjan hallitsijain käskyvallasta.¹⁸⁷ Todellisuudessa tämänkaltainen kauppakonttori ei olisi voinut olla pitkäikäinen, tai ainakaan pitkäikäisesti tuottava.¹⁸⁸ Vertailukohtana voidaan pitää, että Tukholman omat kengäntekijäin killat saivat kyllä vaikutteensa Lyypekistä, mutta se ei tullut aktiivisesti Lyypekin vaikuttamana, vaan osana tavallista kaupallista kehitystä.¹⁸⁹ Bergeninkään tapauksessa Hansaliitto ei astunut mielellään paikallisten kauppiaiden varpaille, vaan toimi niiden kanssa yhteistyössä. Artikkelissaan *Policy, Business, Privacy: Contacts made by the merchants of the Hanse Kontor in Bergen in the Late Middle Ages*, tutkija Mike Brukhardt toteaaakin, ettei Bergenin konttori ollut eristäytynyt linnoitus, ja että heidän kontaktiverkostonsa oli uskottua laajempi. Hän mainitsee muun muassa piispa Aslak Boltin, jonka mukaan Hansaliiton läsnäolo on sekä turvallisuuden, että kaupan kannalta tärkeää koko Norjalle aina Finnmarkkiin asti.¹⁹⁰ Tämä myös tukee tutkimusta siitä, että verkostoituminen alueen kauppiaiden ja oman kotikaupungin kauppiaiden välillä on tärkeämpää, kuin järjestäytynyt kaupallinen monopoli.

Hansan harjoittama monopoli ulottui käytännössä sen asemaan siltana idän ja lännen tuotteiden välillä, kuin Skandinavian alueiden hallintaan. Lyypekin ja Tukholman suhteet säilyvät suurimmaksi osaksi hyvinä, vaikka 1400 – luvun kuluessa Tukholman kaupalliset intressit kääntyivät myös Danzigiin päin yhä suuremmissa määrin.¹⁹¹ Tästä näkyy viitteitä myös pöytäkirjoissa esiintyvissä

¹⁸⁴ Tånckeböcker 3. heinäkuuta 1476.

¹⁸⁵ Wubz-Mrozewicz 2005, 12.

¹⁸⁶ Wubz-Mrozewicz 2005, 29.

¹⁸⁷ Brukhardt 2005, 137.

¹⁸⁸ Brukhardt 2005, 138.

¹⁸⁹ Wubz-Mrozewicz 2005, 30.

¹⁹⁰ Brukhardt 2005, 151.

¹⁹¹ Dollinger 1999, 237.

danzigilaisissa kauppiassa, sillä kauppiaiden kotikaupungit on kirjattu ylös tarkkaan, mikäli nämä eivät olleet ruotsalaisia.¹⁹²

Osaltaan Hansaliiton harjoittamaan rinnakkaiseloon sen ydinalueiden ulkopuolisten tahojen kanssa vaikutti se kauppiaiden keskinäinen sosiaalinen pääoma, joka itse kaupankäyntiä piti yllä. Toisaalta täytyy myös muistaa, että Hansaa vastaan nousi sekä taloudellisia, että poliittisia vaikeuksia, jotka eivät välttämättä enää sallineet sen harjoittaa niin vahvaa politiikkaa talousveljiään kohtaan.¹⁹³ Näistä yksi esimerkki oli 1300 - luvun lopussa ja 1400 – luvun alussa nousseet Vitaaliveljet – *Vitalienbrüder* joiden voima Itämerellä oli vuosisadan alussa noussut niin vahvaksi, että eivät ainoastaan Hansakaupunkien, vaan myös ympärillä olevien Tanskan ja Mecklenburgin ruhtinaat liittoutuivat tätä merirosvojoukkiota vastaan vuosina 1395 ja 1400.¹⁹⁴ Näiden merirosvojen toiminta on joissain tutkimuksissa katsottu sosiaalisesti protestiksi nousevaa ja entistä voimakkaampaa Hansan porvaristoa vastaan.¹⁹⁵ Vaikkakin osittain totta, on muistettava näiden toimijoiden nousseen erityisesti Pommerin alueelta, joka oli tiukasti sekä Saksalaisen ritarikunnan, Hansaliiton ja Mecklenburgin välissä. Vuonna 1393 Vitaaliveljien tekemää hyökkäystä Bergeniin Tanskan-Hansan sodassa, sekä hyökkäystä vuosina 1428 ja 1429 voidaan pitää jopa Mecklenburgin käymänä kaapparisolankäyntinä Tanskaa vastaan, joka samaan aikaan kiisteli Kalmarin unionin yksityiskohdista ja kävi aseellistakin kahinaa Ruotsissa ollutta kapinaa vastaan.¹⁹⁶ Tämä oli alkua 1400 – luvulla alkaneeseen hitaaseen Hansaliiton merkityksen hiipumiseen.

Vaikka Hansa pysyi yhä alueen kaupallisena mahtitekijänä, asettuivat sitä vuosisadan aikana vastustamaan niin hollantilaiset kauppiat, kuin englantilaiset kollegatkin. Tämä kiristi välejä erityisesti Tanskan kanssa, joka oli kaikesta huolimatta suhtautunut varsin kielteisesti Hansaan jo muutenkin.¹⁹⁷ Nyt se oli saamassa jalansijan englantilaisille ja hollantilaisille ystävällismielisenä toimijana Skandinavian alueella. Kuningas Kristianin yritykset tasapainotella sekä maantieteellisesti lähempänä olevan Hansan, sekä sille paljon

¹⁹² Tånckeböcker 4. syyskuuta 1476 ja 9. syyskuuta 1476

¹⁹³ Schildhauer 1985, 51.

¹⁹⁴ Meier 2006, 152.

¹⁹⁵ Schildhauer 1985, 51.

¹⁹⁶ Meier 2006, 149.

¹⁹⁷ Schildhauer 1985, 51.

myötämielisempien kumppanien kanssa estivät tilannetta eskaloitumasta liian pitkälle, mutta Hansaliitolle vaarallisia kilpailijoita oli nousemassa ilman, että se pystyi asiaa juuri estämään. Itse asiassa Hansan toimet vahvistaa omien kauppiaidensa, ja vain omien kauppiaidensa, taloudellisia etuja jäsenkaupungeissaan ja privilegionsa alla olevissa kaupungeissa on jopa pitkällä tähtäimellä pahentanut asian laitaa.¹⁹⁸

Hansakauppiaiden yritykset vakiinnuttaa asemaansa eivät ainoastaan epäonnistuneet rajoittamaan heidän kilpailijoidensa nousevaa asemaa, vaan myös esimerkiksi lopettamaan kaupan Hansan itäisimmässä konttorissa Novgorodissa oleskelevien venäläisten kauppiaiden kanssa.¹⁹⁹ Tilannetta ei parantanut yhtään idän kaupan kriisi Moskovan suuriruhtinaskunnan ottaessa Novgorodin täydellisesti hallintaansa vuonna 1478 ja lopettaen suurimmaksi osaksi Hansaliiton hallinnassa olevan idänkaupan.²⁰⁰ Olisi mielenkiintoista nähdä läheisempää tutkimusta livana III:en motiiveista vallata ja lopulta vuosien jälkeen ottaa täydellisesti Novgorod hallintaansa, ja kuinka paljon Hansan tekemät kauppasääntelyt ovat vaikuttaneet asiaan. Asiaa käydään läpi hiukan tarkemmin tämän tutkimuksen kolmannessa pääluvussa, mutta laajempi tutkimus itse kyseisestä aiheesta ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin.

Aluksi livana III olikin Novgorodille suopea. Hän varmisti sen aseman tulevassa hallinnossaan, eikä vaatinut siltä mitään sen suurempia, kuin mitä sopimuksia Moskova ja Novgorod olivat jo aiemmin tehneet. Novgorodin tuli kuitenkin katkaista siteensä Puolaan ja Liettuaan, sekä sitoutua uskonnollisesti tiukemmin Moskovan metropoliittaan.²⁰¹ Novgorodin ollessa kuitenkin tyytymätön Moskovan tuomiin muutoksiin, tapatutti livana 20 000 kaupunkilaista, ja lakkautti käytännössä koko vanhan aristokratian. Tämän lisäksi hän vielä lakkautti totaalisesti koko vanhan hallintojärjestelmän sotaretkellä vuonna 1477. Novgorodin tuli hyväksyä livana täydellisesti yksinvaltiaakseen vuonna 1478.²⁰²

¹⁹⁸ Dollinger 1999, 186.

¹⁹⁹ Dollinger 1999, 200.

²⁰⁰ Fennell 1961, 46.

²⁰¹ Fennell 1961, 45.

²⁰² Korpela 1999, 126.

Novgorodin integroituminen länteen, läntiseen kauppaan, sekä Itämeren vaikutuspiiriin pysähtyi täysin.²⁰³ Tämä on merkittävää tutkimuksen kannalta, koska livana III suhtautuminen Hansan toimintaan Novgorodissa oli vähintäänkin negatiivista. Hävittäessään loput liettualaisoppositiosta, lakkautti livana myös kaiken Hansan idänkaupan. Moskovan suuriruhtinas tahtoi edistää oman Venäjän kaupan asemaa, eikä hän ollut valmis hyväksymään tai sietämään saksalaiskauppiaiden etuoikeuksia suhteessa omiin venäläisiin kauppiaisiinsa. Hän ei myöskään katsonut hyvällä Hansaliiton yhteistyötä saksalaisen ritarikunnan kanssa.²⁰⁴ On myös esitetty, että livana III:lla olisi ollut valmisteilla jokin laajasuuntainen toiminta alueella, jonka päämajana Novgorod tulisi olemaan. Näin ollen olisi hyvin arveluttavaa pitää saksalaisia kauppiaita, mahdollisia ulkomaisia vakoilijoita, tämän päämajan läheisyydessä. Tätä käsitystä on huomautettu olevan hyvin vaikea varmistaa lähteistä, ja vaikka sellainen joskus löytyisikin, se tuskin riittäisi yksin selittämään kauppapoliittisesti näinkin huomattavaa tapahtumaa.²⁰⁵

Vuonna 1494 livana III käytti joidenkin venäläisten kauppiaiden murhaa Liivinmaalla tekosyynä pidättää viisikymmentä saksalaista kauppiasta, ja takavarikoida näiden yhteenlaskettu 96 000 markan omaisuus.²⁰⁶ Vaikka kauppiaat vapautettiin kolme vuotta myöhemmin, ei livana palauttanut tätä omaisuutta, ja Novgorodin hansakonttori pysyi silti suljettuna kaksikymmentä vuotta. Vaikka alue ei ollut ollut kielellisesti yhtenäinen sitten viikinkiajan, oli Novgorodilla paljon enemmän yhteistä kulttuurillisesti ja taloudellisesti länteen, kuin itään. Tämä yhteys hävisi Moskovan tullessa Novgorodin tilalle, jolloin ilmansuuntien välinen jako jyrkkeni pohjoisessa.²⁰⁷

Vaikka Novgorodin hansakonttorin sulkeminen oli kova isku alueen kulttuuriselle integroitumiselle, ja myöskin Hansan idänkaupalle, täytyy muistaa Novgorodin kauppakonttorin olleen jo 1450-luvulta lähtien menettämässä asemaansa. Liivinmaan kauppakaupungit pitivät lujasti kiinni omien kauppiaitensa etuoikeuksista, eivätkä luovuttaneet niitä edes hansakauppiaille. Näin

²⁰³ Korpela 1999, 126.

²⁰⁴ Dollinger 1999, 312.

²⁰⁵ Suvanto 1952, 187.

²⁰⁶ Dollinger 1999, 312.

²⁰⁷ Korpela 1999, 126.

Liivinmaan kauppiaat, jotka Novgorodin konttori kaatui, säilyivät ainoina välikäsinä kaupassa Hansaliiton lännen ja Venäjän idän välillä.²⁰⁸ Ajan kuluessa tämä kaupankäynti siirtyi yhä etenevässä määrin eteläsaksalaisille, ruotsalaisille sekä englantilaisille kauppiaille.²⁰⁹

Tukholman kannalta on merkittävää, että esimerkiksi Lyypekissä huhuttiin Tanskan kuningas Hannun olleen Novgorodin konttorin kaappauksen takana. Näiden huhujen levitessä muodostettiin uusi liittosopimus Ruotsin, Lyypekin, Hampurin, Rostockin, Stralsundin, Wismarin ja Lüneburin välillä vuonna 1494.²¹⁰ Oli Hannu sitten tehnyt livanan kanssa yhteistyötä tässä asiassa tai ei, lähensivät huhut hänen sekaantumisestaan Ruotsin Sten Sturen, ja Lyypekin välejä toisiinsa. Lyypekin ollessa myötämielisempi Sten Sturen suhteen, on tämä varmasti heijastunut myös Tukholman porvarisraatiin. Vaikka erimielisyyksiä oli ollut, on raadilla ollut vielä mahdollisuus ainakin luottaa tämän valtionjohtajataitoihin edustaa heidän etujaan. Tämä voisi selittää Sturen vakaan valtiosiainhoitajan aseman vielä ennen Venäjän kanssa käytyä sotaa, ja kuinka hän uskalsi Linköpingin valtionpäivillä vuonna 1495 julistaa hänellä olevan se kansan luottamus, millä perusteilla hän ei aikonut luopua valtiosiainhoitajan virastaan.²¹¹

Ruotsille ehkä merkittävin vaikutus näillä kahdella vallalla, suuriruhtinas livana III:en Moskovalla ja kuningas Hannu I:en Tanskalla, oli sen poliittisen liittolaisuuden vuoksi, jonka nämä kaksi mahtimiestä sopivat tarkoituksenaan vaikuttaa Itämeren oloihin. Pystyivätkö tukholmalaiset porvarit luottamaan Tanskan kuningas Hannuun senkin jälkeen, kun huhut hänen liittoutumisestaan livana III:en kanssa levisivät. Vaikka heidän suhteensa Sten Stureen olisikin ollut muuttunut ongelmalliseksi, ei uusi unionikuningas ollut välttämättä sen parempi vaihtoehto. Livana III:en jo lakkautettua Novgorodin hansakonttorin, puhumattakaan niistä huhuista, joiden mukaan Hannu oli häntä tähän ajanut, eivät varmasti herättäneet luottamusta porvarisraadin keskuudessa. Tässä valossa ei ole lainkaan yllättävää, että porvarisraati olisi päästänyt Sten Sturen muuriensa sisään Tukholmaan, turvaamaan kaupunkia Hannulta, jonka

²⁰⁸ Dollinger 1999, 312.

²⁰⁹ Dollinger 1999, 313.

²¹⁰ Enemark 1986, 146.

²¹¹ Kts. s.46

tukijoihin kuuluminen oli vielä epävarma vaihtoehto porvariston kaupallisepoliittiselta kannalta.

Hansaliiton taloudellinen tilanne 1400 - luvun puolenvälin jälkeen on keskittynyt laajenevalle pien -ja keskituloisten kauppiaiden muodostamille yhteisöille, jotka pitivät omien henkilökohtaisten suhteidensa avulla talouden rattaat liikkumassa Pohjolassa. Hansan harjoittama politiikka Ruotsin kanssa oli heidän taloudellisesta perspektiivistään hyvin varovaista. Rankat toimenpiteet olivat heidän poliittisesta näkemyksestään lisäksi hyödyttömiä. Hansakauppiat olivat jo vuosisadan alkupuolella huomanneet rankkojen keinojensa toimimattomuuden. Novgorodin menetys vain heikensi jo ennestään heikoksi käynyttä Hansaliiton monopoliasemaa idän ja lännen välissä.

Sen sijaan Tukholman ja sen pääasiallisen kauppakumppanin Lyypekin välillä näyttää vallinneen rinnakkaiselo senkin jälkeen, kun saksalaiset porvarit oli hädetty Tukholman kaupunginraadista. Oli syynä sitten Hansakauppiaiden haluttomuus keikuttaa kaupallista venettä, tai sitten vain heidän voimattomuutensa tässä vaiheessa tehdä asialle enää mitään, ja sen sijaan tehdä yhteistyötä kauppakaupunkien kanssa, Ruotsilla ei esiinny sellaista epäsopua Hansaliiton kanssa, kuin mitä esimerkiksi Tanskalla. Tukholman ja sen porvariston suhtautuminen ei ole ollut sen kummempaa lyypekkiläisiin kumppaneihinsa, kuin se varmaankaan on ollut danzigilaisiin kollegoihinsa. Tukholman porvaristoahan ajoivat pääasiassa ne kaupalliset intressit, jotka pitävät sen rattaat pyörimässä. Vaikka Hansaliitto on kohdannut vaikeuksia kuluneen vuosisadan alusta lähtien, oli se silti vielä pitkään Itämeren kaupallinen mahtitekijä ja varteenotettava kauppakumppani.

3. RAATI VALTABLOKKIEN PURISTUKSISSA – ULKOPOLIITTINEN YMPÄRISTÖ MUUTTUU VIHAMIELISEMMÄKSI

Ensimmäiset merkinnät Moskovan ja Tanskan välisestä diplomatiasta tapahtuivat vuonna 1493, kun tanskalainen lähettiläs saapui Moskovaan. Ei ole varmaa tietoa tämän lähettilään tarkoitusperistä tai mitä keskusteluja käytiin, mutta häntä kohdeltiin Moskovassa kuitenkin kunnioittavasti.²¹² Novgorodin kukistuttua Moskovassa oli varmasti hyvin tutustuttu Suomenlahden ongelmiin, ja omattu kauaskantoisia suunnitelmia. Tämän johdosta on arveltu Tanskan lähettilään herättäneen erityisen paljon kiinnostusta, ja on yleisesti otaksuttu tämän olleen kuningas Hannun virallinen ehdotus keskinäisestä avunannosta ja sodasta Sten Sturea, Hannun unionihaaveiden vastustajaa vastaan, joka omisti myös Viipurin linnaläänin.²¹³ Nämä kuitenkin olivat kuulopuheita, joihin ei Sture tai tukholmalainen porvaristokaan saanut varmistusta, kuin vasta myöhemmin. Myös Ruotsi oli aiemmin yrittänyt päästä neuvotteluihin livana III kanssa, ja Saksalaisen ritarikunnan edustaja Jörgen von Thurn lähetettiin Moskovaan luultavasti vuonna 1491. Merkintää tai diplomaattisen delegaation julistamista ei löydy, mutta Sturen kirjeenvaihto osoittaa jonkinasteisen neuvottelukunnan olleen ainakin vuoden 1492 aikana olemassa, ja jo Moskovassa. Näissä neuvotteluissa ei kuitenkaan saavutettu rauhaa, vaan Venäläiset eivät suostuneet kuin pidentämään jo voimassa olevaa aselepoa vuoteen 1494 asti.²¹⁴

Tällainen liitto teki poliittisesta kehityksestä koko pohjolasta entistä enemmän toisistaan riippuvaista.²¹⁵ Esimerkiksi Suomen lähes koko lääninvallan ollessa Sten Sturen käsissä, hänellä oli tarpeeksi pitävä tae siitä, että hän pystyi saamaan tahtonsa lävitse valtaneuvostossa ja säilyttää samalla Ruotsissa kansansuosionsa. Samalla kun hänen miehensä Viipurissa pystyivät harjoittamaan Akselinpoikaa rauhanomaisempaa idänpolitiikkaa, oli Sturen

²¹² Fennell 1961, 169.

²¹³ Suvanto 1952, 188.

²¹⁴ Huldén 2004, 200.

²¹⁵ Suvanto 1952, 188.

mahdollista keskittyä pitämään Tanskaa silmällä. Tämä olisi vain mahdollista niin kauan, kuin idästä ei olisi odotettavissa suurisuuntaisia sotatoimia.²¹⁶

3.1. Sturen ja Tanskan yhteenotto – raati ottaa roolia

Tukholman ja koko Ruotsin kannalta Itämerellä vaikutti 1470-luvulla kaksi keskeistä valtatekijää Hansaliiton lisäksi. Toinen näistä oli luonnollisesti Tanska, jonka unionivallan Ruotsin yli kuningas Kristian onnistui palauttamaan Kaarle Knuutinpojalta Skaran kokouksessa vuonna 1458.²¹⁷ Toinen huomionarvoinen ulkomaanvalta oli livana III:en yhdistämä Venäjä. Ruotsin ja Tanskan unionipolitiikan seurauksena Ruotsi ajautui yhä tiivimpään konfliktiin Venäjän kanssa 1490-luvulle tultaessa, ja Tanska käytti hyväkseen Venäjän toimia painostaessaan Ruotsin valtaneuvoksia haluamansalaisessa unionipolitiikassa.

Tanska oli jo Kalmarin kokouksessa vuonna 1397 saanut vahvistuksen sen muodostamaan valtiolliseen yhteyteen ei vain Ruotsin, vaan myös Norjan ja Islannin kanssa.²¹⁸ Vaikka valtiollinen yhteys Norjan, Islannin ja Tanskan kanssa kesti yli 400-vuotta, Ruotsissa käytiin ensimmäiset vapaustaistelut jo 1434-36. nämä unionivallasta irtautumisen pyrkimykset vain lisääntyivät vuosisadan loppua kohden.²¹⁹

Tutkimukselle tärkeinä ajankohtina Tanskan kuninkaina toimivat Kristian I Oldenburgilainen, joka toimi Tanskan kuninkaana vuosina 1448-1481,²²⁰ sekä Ruotsin kuninkaana vuodesta 1457 alkaen.²²¹ Hänen merkittävin voittonsa Skaran kokouksessa oli myös hänen poikansa kuningas Hannu I (Juhana II), julistaminen myös Ruotsin kruununprinssiksi.²²² Kristian sai kuninkuutensa Ruotsin yli kamppailtua ensin Kaarle Knuutinpoikaa vastaan, mutta hänen, sekä hänen poikansa unionikuninkaan oikeuksista neuvoteltiin jatkuvasti lukuisissa unionikokouksissa Ruotsissa.²²³ Hannu I poika, Kristian II,

²¹⁶ Suvanto 1952, 189.

²¹⁷ Enemark 1986, 89.

²¹⁸ Enemark 1986, 14.

²¹⁹ Enemark 1986, 15.

²²⁰ Wolke 2006, 42.

²²¹ Lagerqvist 1997, 118

²²² Encyclopædia Britannica

²²³ Enemark 1986, 16.

liikanimeltään Tyranni, oli viimeinen varsinainen Ruotsissa kuninkaana vaikuttanut tanskalainen hallitsija. Kristian II kovien otteiden vuoksi, esimerkiksi Tukholman verilöyly vuonna 1520, osoittautuivat lopulta siksi käännekohtaksi, joka sai Ruotsin irtautumaan valtiollisesta liitosta Tanskan kanssa lopullisesti.²²⁴ Lähdeaineisto sekä Kristian I:en, että hänen poikansa Hannun suhteen on tutkimuskirjallisesti vähäistä, tai ainakin on otettava huomioon tietyt kielelliset haasteet, joita lisätutkimusaineiston hankkiminen tuottaa. Suurin osa tanskalaiskuninkaiden tähän tutkimukseen käsillä olevasta materiaalista on joko tanskan -tai norjankielistä, kuten esimerkiksi Ludwig Ludwigsen Daaen *Kong christiern den förstes Norske historie* 1448-1458.

Jo ennen livana III (Suuri) kautta alkaen vuonna 1462 Moskovan suuriruhtinaskunta oli ollut jatkuvassa laajenemisen tilassa. livana III jatkoi isänsä politiikkaa ja liitti Rusin keskeisiä seutuja Moskovaan heti valtaistuimelle noustuaan.²²⁵ Kysymyksessä ei ollut mikään dynastioiden liitto, veronmaksualueiden kahmiminen, tai taloudellinen tai sotilaallinen valtaus. livana III valloitti ympäröivät alueet tarkoituksenaan muuttaa alueet myös ideologisesti kuulumaan osaksi Moskovan suuriruhtinaskuntaa.²²⁶ Vaikka on toisaalta myönnettävä tämän sanavalinnan olevan tutkijoilta outo, sillä vaikka tarkoitus olisi rakentaa ideologisesti yhtenäinen Moskovan suuriruhtinaskunta, kuuluvat kaikki edellä mainitut toimet niihin, mitä livana III valloituksillaan myös saavutti. livanan tavoitteina oli ajaa Moskovan hallitsemaa Venäjää. Moskova oli aina vuodesta 1299 lähtien mieltänyt sen hallitsijan olevan Vladimir Pyhän jälkeläinen, ja näin koko itäisen ortodoksisen kristikunnan pääasiallinen edustaja Venäjällä.²²⁷ Jo vuonna 1326 Moskovan ruhtinaat kutsuivatkin itseään ”Moskovan ja koko Venäjän suuriruhtinaiksi.”²²⁸

Esimerkkinä livana III halusta lopulta yhdistää Venäjä ennennäkemättömällä tavalla on pidetty hänen vaimovalintaansa. Vuonna 1472 hän solmi avioliiton viimeisen bysanttilaisen prinsessan, Sofia Palaiologoksen, kanssa. Perinteinen historiankirjoitus pitää tätä poliittisena naimakauppana, jolla sinetöitiin ei vain

²²⁴ Wolke 2006, 13.

²²⁵ Korpela 1999, 125.

²²⁶ Fennell 1961, 1.

²²⁷ Korpela 1999, 100.

²²⁸ Korpela 1999, 101.

Moskovan, vaan sen edustaman Venäjän ilmoitus siitä, että se katsoi perineensä Itä-Rooman kristillisen valtion johtoaseman Konstantinopolin kukistuttua Ottomaanien käsissä vuonna 1453.²²⁹ Tämän puolesta puhuu myös Moskovan jo vuosia vahvistunut asema Venäjän ortodoksisen uskonnollisuuden keskuksena.²³⁰

Nykyaikaisessa historiankirjoituksessa puolestaan pidetään avioliittoa vain avioliittona muiden joukossa, johon aikalaiset eivät vedonneet tehdäkseen Moskovasta ”uutta Roomaa”.²³¹ Asia ei ole täysin yksiselitteinen. Moskovalaiset pitivät kreikkalaisia harhaoppisina, ja alkoivat uskoa 1400-luvun aikana, että Konstantinopolin tuho ei olisikaan maailmanlopun enne, vaan että Jumala oli ottanut oikean uskon pääkaupungin tittelin pois kerettiläisiltä. On luultavinta, että livana kiirehti täyttämään tätä uskonnollisuuden tukemaa valtatyhjötä.²³²

Tässä tutkimuksellisessa yhteydessä livana III:en valloitukset ja valtionsa yhtenäistäminen tulee tärkeäksi sillä, että hänen etenemisensä länteen kosketti lähimmin Liivinmaan ruhtinaskuntaa, ja varsinkin Novgorodia.²³³ livana III hallitsijakauden alussa Novgorod oli Moskovasta pohjoiseen sijaitseva tasavalta.²³⁴ Novgorodilla ja Moskovan suuriruhtinaskunnalla oli ollut omat alueelliset kiistansa jo vuosisata aiemmin.²³⁵ Vuonna 1470 Novgorod ajautui kuitenkin sisäiseen epäjärjestykseen. Syyt tälle epäjärjestykselle ovat edelleen hämärän peitossa.²³⁶ On kuitenkin selvää, että Novgorodilla oli selvästi jatkuvia ongelmia niin Liettuan kuin Moskovankin kanssa, joka oli vielä vahvistanut asemiaan vuodesta 1420 alkaen.²³⁷

Näin ollen tämä tutkimus on samaa mieltä J.L.I Fennelin kanssa, että pääasialliset suuntalinjat Novgorodin sisäiselle epäsovulle johtuvat meilipideeroista siitä, pitäisikö heidän turvautua tiukemmin Puolan kuningas Kasimiriin tai Liivinmaan suurherttuakuntaan turvatakseen tasavaltaa vihollisiaan vastaan.²³⁸

²²⁹ Kahla 2014, 58.

²³⁰ Korpela 1999, 112.

²³¹ Korpela 1999, 127.

²³² Korpela 1999, 126.

²³³ Korpela 1999, 125.

²³⁴ Fennell 1961, 5.

²³⁵ Fennell 1961, 6.

²³⁶ Fennell 1961, 37.

²³⁷ Fennell 1961, 38.

²³⁸ Korpela 1999, 125.

On enemmän kuin mahdollista, että tällainen yhdentyminen ei vain lännen, vaan myös katoliseen kristikuntaan kuuluvien valtioiden kanssa on saanut aikaan vastakkainasettelua Novgorodin valtaapitävien piirissä. Varsinkin, kun osa Novgorodilaisista mahtimiehistä olivat jo tälle tielle lupautuneet.²³⁹ Lisäksi Novgorod oli valitsemassa ruhtinaakseen liivinmaalaista Mihail Olel'kovičia.²⁴⁰

Vaikka ruhtinas Mihail olikin ortodoksi, hänen kotimaansa Kiova kuului Liivinmaan valtapiiriin. Tämä, ja sopimukset Puolan Kasimirin kanssa puolestaan toivat livana III:lle sopivan casus bellin julistaa sota Novgorodille seuraavana vuonna eli 1471.²⁴¹ Sotaretki sujui livanalle otollisesti. Yksikään Novgorodin liittolaisista ei pystynyt tulemaan sen avuksi tukemaan sitä.²⁴² Novgorod lyötiin Shelonjoen taistelussa samana vuonna, ja Moskova otti Novgorodin alueet hallintaansa.²⁴³

Tukholman porvariston asema 1480-luvulta alkaen ja 1490-luvun lopulle tultaessa selvästi voimistunut siitä, mikä se oli ollut Brunkebergin taistelua seuranneena vuosikymmenenä. Sten Sture pystyi ainakin 1480-luvulla vielä turvautumaan omaan arvovaltaansa hakiessaan tukea Tukholman kaupunginvaltuustolta koskien lyypekkiläisten moittimista vuonna 1483 käydystä kolikkoväärennysjutusta²⁴⁴ Tässä ovat taustalle aiemmin ensimmäisessä pääluvussa mainitut tapahtumat Sturen vaimon kaltoin kohtelusta johtuen.²⁴⁵ Toisaalta esimerkiksi Seppo Suvanto huomauttaa, että Itä-Göötanmaalla muisteltiin Sten Sturen aikaa vielä 1520-luvulla syntyneessä riimikronikassa hyväksi ajaksi, jolloin raha oli arvossa ja ulkomaankauppa vilkasta.²⁴⁶

Tukholman porvariensa suhtautuminen Sten Stureen alkaa muuttua tämän jälkeen. Sten Sturen asema oli vielä vuonna 1480 hatara, mutta hän ponnisteli koko vuosikymmenen tarmokkaasti vahvistaakseen asemiaan etenkin Suomessa.²⁴⁷ Vaikka yhteistyö ja työnteko Sten Sturen kanssa jatkuu 1480-luvun pöytäkirjoissa. Hänet kuitenkin mainitaan esimerkiksi vuosina 1480-1482

²³⁹ Fennell 1961, 41.

²⁴⁰ Korpela 1999, 126.

²⁴¹ Fennell 1961, 37.

²⁴² Korpela 1999, 126.

²⁴³ Fennell 1961, 42.

²⁴⁴ Ahnlund 1953, 365.

²⁴⁵ Kts. s.29.

²⁴⁶ Suvanto 1952, 124.

²⁴⁷ Suvanto 1952, 50.

vain kaksi kertaa.²⁴⁸ Sten Sturen henkilökohtainen läsnäolo on selvästi vähentymään päin raadin istunnoissa. Tähän voidaan ottaa vielä ensimmäisessä pääluvussa mainittu raadin itsensä suorittama Kalmarin unionin neuvotteludelegaatio, jonka se itse on sekä koonnut että maksanut vuonna 1482.²⁴⁹ Vuosikymmen Brunkebergin jälkeen Tukholman raati oli onnistunut vakiinnuttamaan asemansa siis niin paljon, että se katsoi pystyvänsä osallistumaan itsenäisemmin ei ainoastaan kaupungin toimiin, kuten muun muassa panttien maksuihin jota Sten Sture valvoi enää kerran vuosien 1487 ja 1488 aikana²⁵⁰, vaan myös koko valtakuntaa ja sen tulevaisuutta käsittelevään kokoukseen, jossa keskityttäisiin neuvottelemaan tulevista Kalmarin unionin yksityiskohdista. Koska kaupunginasiakirjoista tai tutkimuskirjallisuudesta ei käy ilmi, että tänä aikana olisi tapahtunut mitään Sturen ja Tukholman kaupunginraadin välistä vastakkainasettelua, on oletettavaa suhteiden pysyneen ainakin kohteliaina. Koska Sten Sturen sisäpoliittisen asema oli tuolloin vakaimmillaan, on kuviteltavissa, että porvaristo ajatteli nyt pystyvänsä hoitamaan asioitaan Sturen liittolaisina ja tukijoina. He hoitivat asiansa enemmän tai vähemmän yhteistyössä Sturen kanssa, koska oli luultavaa, että Sture pystyisi asemansa pitämään.

Sten Sturen sisäpoliittinen asema vahvistui vielä vuonna 1487 hänen saatua hallintaansa kauan havittelemansa suomalaiset läänitykset, ja kukistettuaan kilpailijansa Ivar Akselinpojan vuonna 1487.²⁵¹ Tässä yhteydessä hän oli saanut kuningas Hannulta vielä uusia ruotsalaisia läänityksiä itselleen, vain vahvistaen hänen asemiaan. Monet tässä tutkimuksessa viitatus Sten Sturen historiaa tutkineet tutkijat ovat esittäneet kysymyksen, kuinka Sten Sture sai suostuteltua valtaneuvoston, jossa istui myös hänen poliittisia vastustajiaan, sallimaan hänen julistaa sota, ja kukistaa kilpailijansa Ivar Akselinpoika? Lähes kaikki ovat sitä mieltä, että Ivar Akselinpojan merirosvous Itämerellä purjehtivia hollantilaisia ja hansalaisia kauppalaivoja vastaan oli syy, mikä salli Sturen hävittää kilpailijansa, ja saada hänen maa-alueitaan liitetyiksi omiinsa. Tämä on esitetty syyksi niillä perusteilla, että merirosvoilu vaikeutti Ruotsin suhteita

²⁴⁸ Tånckeböcker 7. kesäkuuta 1480, 12. lokakuuta 1482 ja 6. elokuuta 1487.

²⁴⁹ Ks. sivu 24

²⁵⁰ Tånckeböcker 6 elokuuta 1487.

²⁵¹ Enemark 1986, 142.

Akselinpojan ryöstämien laivojen kotivaltioihin.²⁵² Vaikka muitakin syitä on esitetty, yksikään tutkija ei ole esittänyt uskottavaa lähdettä siihen, mitä valtaneuvoston kokouksessa todella keskusteltiin ja on epäiltävää, tullaanko tällaista lähdettä koskaan löytämäänkään. Mikäli Ivar Akselinpojan merirosvoilu olisi hänen epäsuosionsa syynä myös Sturen muiden kilpailijoiden joukossa, ei ole mitään syytä miksi hänen poistamisensa ei mahdollisesti sopisi myös tukholmalaiselle porvaristolle. On hyvinkin mahdollista, että Sture on käyttänyt Tukholman porvariston mielipidettä ajaakseen asiaansa. Ainakin tässä vaiheessa on oletettavaa Sturen, valtaneuvoston sekä porvariston tavoitteiden olleen yhteisiä.

Tukholmalaisten vastatessa itse kaupunkinsa puolustuksesta niin miesvoimallisesti, kuin varallisestikin,²⁵³ olivat he ymmärrettävästi myös huolissaan siitä, ketä vastaan ja milloin kaupunkia tuli puolustaa. Edellisessä kappaleessa mainittu kaupan tärkeys Tukholmalle oli myös elinehto kaupungin turvaamisen kannalta. Koska suurimmat tulot kaupungille tulivat kaupasta, oli rauhallisten olojen säilyttäminen ja kauppareittien turvaaminen ehdottoman tärkeää. Tässä yhteydessä nähtynä ei ole mikään ihme, että kaupunginraati pyrki vaikuttamaan niin Kalmarin unionissa käsiteltäviin asioihin, kuten raadin oma delegaatio²⁵⁴ osoittaa, kuin alueensa kautta kulkeviin kauppiasiinkin. Sten Sture tai ruotsalaiset valtaneuvokset eivät voineet jättää tukholmalaisia porvareita siis täysin huomiotta, vaikka raadin mahdollisuudet vaikuttaa Ruotsin asioihin vaikuttivat vielä pieniltä. Kauppiaille elintärkein asia oli esteetön merenkulku Itämerellä. Sten Sturen eräs tärkeistä päämääristä olikin rauhan turvaaminen merellä, ja hyvät suhteet Hansaliittoon niin, että Lyypekin suolantuonti ja Danzigin viljantuonti jatkuisi keskeytyksettä.²⁵⁵

Suhtautuminen Stureen näyttää muuttuvan 1490-luvun aikana. Vaikka Sturen asema oli vielä vuonna 1491 niin vahva, että hänen poliittisilla vastustajillaankaan ei ollut mahdollisuutta saada tahtoaan lävitse, oli tilanne muuttumassa. Tällä vuosikymmenellä tapahtui paljon Itämeren piirissä. Kaikki tällöin alkaneet mullistukset alkoivat vuonna 1490 Tanskan kuningas Hannun

²⁵² Enemark 1986, 142. Hockman 2006, 68. ja Suvanto 1952, 76.

²⁵³ Hockman 2006, 67.

²⁵⁴ Kts. sivu 24

²⁵⁵ Suvanto 1952, 124.

tiedusteltua, olisiko nyt mahdollista saada selkeys viralliseen unionikuninkuuskysymykseen, joka oli ollut suurena ongelmana sitten kuningatar Margareetan kuoleman vuonna 1412. Hannulle ilmoitettiin vasta vuonna 1492, että hänen hallintonsa Tanskassa oli sellaista, ettei tämä kävisi päinsä.²⁵⁶ Sten Sturelle tärkeää tämän vuosikymmenen politiikassa oli murtaa se Ruotsin eristyneisyys, joka oli sallinut kuningas Hannun vaikuttaa Ruotsin talouteen Lyypekin kautta.²⁵⁷ Kuinka paljon tämä miellytti tukholmalaista porvaristoa, monien kauppiaiden sidosten ollessa Lyypekissä? Toisaalta täytyy muistaa kaupankäynnin siirtyneen lisääntyvissä määrin myös Danzigin suuntaan.²⁵⁸ Ei ole siis täysin mahdotonta, että Tukholman porvaristo olisi seissytkin tällaisen politiikan takana.

Rauha Itärajalla Suomessa, joka oli lähes kokonaan Sten Sturen läänitystä,²⁵⁹ oli aina ollut hauras, mutta vuodesta 1470-lähtien levottomuuden uhka vain kiihtyi livana III:en aloitettua valtansa laajentamisen esimerkiksi ottamalla Novgorodin haltuunsa vuonna 1471 ja liittäen sen täydellisesti Moskovan alaisuuteen vuonna 1478.²⁶⁰

Ensimmäiseltä kolmelta vuosikymmeneltä livana III:en hallintokautta on vain vähän tietoja Venäjän ja Ruotsin välisistä suhteista. Suurimman osan tästä ajasta vaikuttaakin siltä, että Ruotsi ja Venäjä elivät jokseenkin rauhassa, ja omien kiireisimpien asioiden ajamina. Eräät harvoista maininnoista löytyvät vuosilta 1475-1476, kun Sten Sturen lähettiläs toi livana III:lle valkoisen orin ja pyysi Ruotsin-Novgorodin välistä rauhaa uudistettavan.²⁶¹ Vaikkakin on huomattava, että valtiollisesta yhteiselosta huolimatta Pohjois-Pohjanmaalla käytiin tuon tuostakin kahakointia.²⁶² Esimerkiksi joukko kaukokarjalaisia hyökkäsi Kemiin ja murhasi neljätoista talonpoikaa, varastaen 300 kippuntaa haukia.²⁶³ Lisäksi ongelmia aiheutti Viipurin 1480-luvun ajan Viipurin linnanhera Erik Akselinpoika, joka järjesti useita hävitysretkiä itään.²⁶⁴ Tämä häiriköinti

²⁵⁶ Enemark 1986, 144.

²⁵⁷ Enemark 1986, 145.

²⁵⁸ Ks. sivu 45.

²⁵⁹ Suvanto 1952, 51.

²⁶⁰ Hockman 2006, 69.

²⁶¹ Fennel I165

²⁶² Huldén 195

²⁶³ Huldén 196

²⁶⁴ Huldén 184

loppui vasta Sten Sturen onnistuttua kampeamaan kyseinen linnalääni itselleen, luovuttaen sen hallinnan luottomiehelleen Knut Posselle vuonna 1487. Ruotsi onnistuikin tänä samana vuonna neuvottelemaan livana III:en kanssa paremman aseleposopimuksen, kuin mitä 1482 se oli Venäjän kanssa onnistunut.²⁶⁵ Tämä vapautti Sten Sturen resursseja pitämään hänen vastaistaan oppositiota valtioneuvostossa aisoissa.

Mitä pitemmälle livana III:en Venäjän yhtenäistäminen kuitenkin eteni, sitä epävakammaksi tilanne muuttui sekä Suomenlahdella että Itä-Karjalassa.²⁶⁶ Esimerkiksi Moskovan valtakunnan laajentuessa Novgorodin valloitukseen asti, vaati jopa paavi Sixtus IV ristiretken tekemistä venäläisiä vastaan Saksalaisen ritarikunnan ja kristillisten valtioiden suojelemiseksi.²⁶⁷ Arkkipiispa Jacob yritti parhaansa mukaan taivuttaa tälle kannalle myös Tanskan kuningas Hannun. Hänen unionihaaveittensa kariuduttua, pyrki Hannu tekemään päinvastoin yhteistyötä Venäjän suuriruhtinaan kanssa.²⁶⁸ Moskovan saavutettua suuren voiton Kazanissa vuonna 1487, oli se eliminoinut yhden sen eteläisimmistä uhkista. Nyt se pystyi keskittämään enemmän joukkojaan Karjalan alueelle.²⁶⁹

Sture oli hyvin pahassa välikädessä. Hänen oli pystyttävä pitämään yllä uskottava puolustus Suomessa, mutta välttää välirikko opposition kanssa ja estää Tanskan pyrkimykset etelärajalla. Tässä vaiheessa on mainittu hänen kansansuosionsa olleen hyvin suurta. Ilman sisäpoliittista vastustusta Sture olisi ehkä pystynyt organisoimaan valtakunnan voimavarat yhteiseen ponnistukseen. Se kuitenkin tarkoittaisi opposition kaikkein eniten pelkäämää: suuremman vallan antamista Sturelle, mitä kenelläkään Ruotsin hallitsijalla oli sitä aikaisemmin ollut.²⁷⁰ Toisaalta Sture on mitä todennäköisimmin ollut hyvin varma omista mahdollisuuksistaan. Hän luotti Liivinmaan Saksalaisen ritarikunnan tukeen tai ainakin pelotteeseen estääkseen venäläisiä hyökkäämästä.²⁷¹ Tässä vaiheessa Sturen kansansuosio oli vielä sitä luokkaa, että Sturen oli vielä täysin mahdollista, pystyä taivuttamaan oppositio mukaan

²⁶⁵ Huldén 189

²⁶⁶ Huldén 200

²⁶⁷ Enemark 145

²⁶⁸ Enemark 145

²⁶⁹ Huldén 200

²⁷⁰ Suvanto 189

²⁷¹ Huldén 215

suunnitelmiinsa, tai ostaa sen myönnytyksillä puolelleen.²⁷² Tässä tilanteessa ei ole pöytäkirjoista havaittavissa välirikkoa Tukholman

Tämä onkin yksi todennäköinen syy sille, miksi tukholmalainen porvaristo oli varovainen toimiessaan Sturen ja unionitoiminnan välissä. Sturen kanssa toimiminen merkitsi vielä tällöin sitä todennäköisintä linjaa, jossa Suomenlahdella säilyisi rauha, ja kauppa-alukset saisivat kulkea vapaasti niin Turkuun, Danzigiin, kuin Lyypekkiinkin. Sturen aseman ja Ruotsin tilanteen näyttäessä pahalta, oli valtakunnanjohtaja kuitenkin onnistunut vaikuttamaan siltä, että asialle olisi tehty jotakin.

Koko asetelma muuttui vuonna 1493, kun Liivinmaan maamestari solmi Moskovan kanssa rauhansopimuksen kymmeneksi vuodeksi.²⁷³ Puolustus suunnitelma Saksalaisen ritarikunnan suorittamasta avunannosta oli nyt täysin menetetty.²⁷⁴ Lisäksi Strängnäsän piispalta Kort Roggelta saapui tieto siitä, että kuningas Hans olisi lähettänyt Roskilden tuomiorovastin Moskovaan. Huhujen mukaan Hans myös suunnitteli sotatoimia Ruotsia vastaan, ja että Itämerellä aloitettaisiin pian kaapparitoiminnan harjoittaminen.²⁷⁵

Moskovan suuriruhtinas livana III:en onnistui 1470-1480-luvun aikana yhdistämään tarpeeksi alueita valtapiirinsä alle, ja onnistuttua selvittämään välinsä Liettuan kanssa vuosien 1493-1494 aikana.²⁷⁶ Tilanne kiristyi edelleen Suomen itärajalla Tanskan kuningas Hannun ja livana III:en aloitettua salainen liittolaisuussuhde.²⁷⁷ Tämä johti lopulta vuoden 1495 syyskuussa sotaan Suomessa, jossa Venäläiset pyrkivät valtaamaan Laatokalle äärimmäisen tärkeän Viipurin linnan. Tämä hyökkäys onnistuttiin torjumaan Sten Sturen luottomiehen, Knut Possen komennossa.²⁷⁸

Kuningas Hannu oli ollut aktiivisesti yhteydessä Venäjään. Moskovan ja Kööpenhaminan välillä on kuvailtu suorastaan vilisevän lähettiläitä, joille oli vieläpä järjestetty niin livana III:en kuin Hannunkin puolesta täysin vapaat

²⁷² Suvanto 190

²⁷³ Huldén 215

²⁷⁴ Huldén 215

²⁷⁵ Huldén 216

²⁷⁶ Hockman 2006, 69.

²⁷⁷ Enemark 1986, 146.

²⁷⁸ Huldén 2004, 232 ja 250.

kauttakulkuoikeudet.²⁷⁹ On kuitenkin epäselvää, onko varsinaisia lähettiläitä ollut kuin Tanskan puolelta tullut tuomiorovasti Hans Clausen.²⁸⁰ Clausen kuitenkin onnistui neuvotteluissaan Moskovassa niin hyvin, että livana lähetti marraskuussa vuonna 1493 Kööpenhaminaan oman delegaationsa. Tässä tapaamisessa Hannu vahvisti Moskovan suuriruhtinaan lähettiläiden Dmitri Zaitsevin ja Dmitri Larjov Paleologin²⁸¹ kanssa sopimuksen yhteistyöstä. Molemmat osapuolet hyväksyivät sopimuksen, jossa Hannua nimitetään Ruotsin kuninkaaksi. Tämä tarkoittaa Ivanin hyväksyneen Hannun oikeudet Ruotsiin, ja sopimus nimesi Sten Sturen näin ollen kapinoitsijaksi.²⁸²

Se, kuinka tämän sopimuksen laatimiseen suhtautui Tukholman porvarisraati, tai koko Ruotsi, on hyvin vaikea arvioida. Sekä livana että Hans pitivät äärimmäisen tärkeänä sopimuksen salassapitoa niin pitkään, kuin mahdollista. Tämän takia muun muassa Tanskan lähettiläs, mestari David Cochran, matkusti pidempää reittiä Norjan rannikkoa pitkin Arkangeliin ja sieltä Moskovaan.²⁸³ Vaikka tämä diplomaattinen kierto ei jäänyt huomaamatta, väitti kuningas Hannu tekevänsä vain Venäjän kanssa sopimusta Norjan rajankäynnistä.²⁸⁴ Huhumyllyn on täytynyt lähteä käyntiin viimeistään siinä vaiheessa, kun livana III aloitti vaatimukset Karjalan liittämistä Moskovan suuriruhtinaskuntaan aikaisin vuonna 1494.²⁸⁵ Sten Sture on saanut tietää ainakin joitain kuulopuheita siitä, mitä Tanskan ja Venäjän kanssa on oikeasti sovittu vasta vuonna 1495 Kalmarin kokouksen yhteydessä olleelta tiedonantajaltaan, eräältä kuninkaan sihteeriltä. Tosin on korostettava tämän olleen Sten Sturen korviin lähempänä kuulopuhetta, sillä asian varmistaminen on ollut hänelle lähes mahdotonta.²⁸⁶

Tämä uhka, kuinka tahansa niitä voikin pitää kuulopuheina, pelästytti kuitenkin Ruotsin valtaneuvoksia siinä määrin, että he olisivat valmiita pitämään 1494 kokouksen Kalmarin resessin ratifiointista.²⁸⁷ Nyt Tanskan kuninkaalla oli

²⁷⁹ Fennell 169

²⁸⁰ Huldén 216

²⁸¹ Fennell 168

²⁸² Huldén 216

²⁸³ Huldén 217

²⁸⁴ Huldén 217

²⁸⁵ Fennell 171

²⁸⁶ Fennell 170

²⁸⁷ Ks. s.30

ongelmana mahdollinen Venäjän hyökkäys valtioon, jonka kuninkuuden hän voisi saada pelkkien huhupuheiden nostaman pelon alla. Venäläiset olivat kuitenkin valmiita hyökkäämään Viipuriin. Näin Tanskalle kaukaisten, ja Sten Sturen hallussa pitämien alueiden ryöstely muuttuisi täydeksi sodaksi, ja tekisi livana III:sta nolon kumppanin yhtenäistä unionivaltaa haluavalle kuninkaalle. Hannu kirjoittikin nopeasti liittolaiselleen, jotta tämä jättäisi Suomen rauhaan vuoden tai kahden ajaksi, jotta hän saisi ratifioitua itsensä Ruotsin unionikuninkaaksi. On epäselvää, oliko livana valmis odottamaan, koska Kalmarin resessin neuvottelut eivät johtaneet mihinkään. Aikaa ei ehtinyt kulua kauankaan, ennen kuin livanan täysimittainen hyökkäys Suomeen oli jälleen Hannun etujen mukaista.²⁸⁸

Ylläoleva esimerkki kertoo paljon siitä, kuinka tärkeää Hannulle oli säilyttää ainakin jossain määrin siloteltu kuva itsestään Ruotsin kansalle, mikäli hän halusi nousta sen unionikuninkaaksi. Hannu pyrki tarmokkaasti hämärtämään ensin omaa osallistumisestaan Venäläisten kanssa käytyyn diplomatiaan, ja sitten viivyttämään venäläisiä, ettei heidän sekaantumisensa vain saisi häntä huonoon valoon mahdollisen Kalmarin kokouksen yhteydessä. Tarkoituksena oli alun perin vain ratifioida Kalmarin aiempi resessi, josta oltiin jo käyty aiemmin mainitut mittavat neuvottelut.²⁸⁹ On siis hyvin epäselvää, saiko Tukholman porvarisraati mitään tietoa tai kuulopuheita ennen Sten Sturea. Toisaalta Lyypekin kautta tullut tieto Novgorodin kauppahuoneen sulkemisesta vuonna 1494, josta liikkuneet huhut Hannun osallistumisesta olivat varmasti leviämässä. Tähän aikaan Sture ei juuri liikkunut raadin piireissä, vaan toimi lähinnä välikäsiensä kautta.²⁹⁰ Hän ei juuri pystynyt enää rauhoittamaan tilannetta. Oli tapahtunut se, mitä hän kaikkein vähiten toivoi, sota idästä jonka torjumiseen hän tarvitsi niin paljon omia resurssejaan, että hän ei ollut kykenevä estämään sisäpolitiikan kääntymistä hänelle vastaiseksi. Tätä yrittäessään hän tuli etäännyttäneeksi itsensä Tukholman porvarisraadista, jotka olivat olleet hänen tukenaan kaksi vuosikymmentä.

²⁸⁸ Fennell 171

²⁸⁹ Kts. s. 25-26

²⁹⁰ Tånckeböcker 10 maalisk. 1494

Ennen venäläisten hyökkäystä Viipuriin, ei tilannetta itärajalla otettu Ruotsissa kovinkaan vakavasti. Vuonna 1494 oli pidetty kokous, jossa valtionhoitajaa vaadittiin ratifioimaan hänen aikaisemmin Tanskalle lupaamansa myönnytykset, kun taas oma valtaneuvosto tahtoi Sturen pitävän kiinni aiemmasta Kalmarin resessistä.²⁹¹ Sten Sture, valtakunnanneuvosto, Sturen vastaisine oppositioineen kaikkineen, keskittyi enemmän Kalmarissa vuonna 1495 pidettyyn kokoukseen kuningas Hannun kanssa. Maaliskuun valmistelujen aikana ei puhuttu mitään itärajan puolustamisesta.²⁹² Tutkijoiden mielestä on selvää, että Ruotsissa kyllä oltiin tietoisia itärajalla tapahtuvista ongelmista, sillä myös Suomen valtaneuvoksia kehoitettiin osallistumaan tähän kokoukseen ”mikäli puolustus sen vain sallisi”.²⁹³ Lisäksi Poul Enemarkin mukaan myös Sten Sture oli tietoinen lähestyvistä sodasta, mutta hän pyrki Ruotsissa kaikin keinoin rajoittamaan häntä vastustavan opposition toimintavapautta Ruotsissa sen aikaa, kun hän itse hoitaisi sotaa Suomessa. Maaliskuussa Lindköpingissä pidetyillä valtiopäivillä Sten Sturen on vielä sanottu käyttäneen rahvaan tukea niin, että se ei halunnut Hannua Ruotsin kuninkaaksi kesän tulevassa Kalmarin kokouksessa, käyttäen tätä vastustajiensa unionitoiveiden murskaamiseen.²⁹⁴ Lyypekissä kiersi vieläpä huhuja Hannun varustautumisesta kokouksen alla, ja Sten Sture vastasi varustautumalla hollantilaisilla palkkasotureilla 2000 markan edestä. Tämän jälkeen hän kirjoitti Piispa Magnukselle, ja kävi viimeistään tässä vaiheessa ilmi, että Sten Sturen sotavoimien kokoamisen syyt eivät mitenkään liittyneet Itärajan puolustamiseen.²⁹⁵

Se, miten Sture vielä luotti Tukholman porvaristoon sodan ja unionineuvottelujen kynnyksellä osoittautuu hänen neuvottelussaan amsterdamilaisen kauppiaan kanssa raatihuoneella 22. kesäkuuta vuonna 1495. Hän neuvottelee laivan varustamisesta ennalta määräämätöntä määränpäättä varten.²⁹⁶ Tämä on voinut olla hänen matkustuksensa Kalmarin vuoden 1495 kesäkokoukseen. Tutkija Poul Enemark on maininnut tutkimuksissaan asiasta olevan vallalla kaksi teoriaa. Joko Sture käytti

²⁹¹ Enemark 1986, 147.

²⁹² Huldén 2004, 231.

²⁹³ Huldén 2004, 231.

²⁹⁴ Enemark 1986, 148.

²⁹⁵ Huldén 2004, 232.

²⁹⁶ Tånckebok 22. kesäkuuta 1495.

viivytystaktiikkaa ja myöhästyi tahallisesti vuoden 1495 kokouksesta.²⁹⁷ Toiseksi vaihtoehdoksi hänen viivästy miseensä on arveltu johtuvan enemmän huonosta säästä, tuulista ja Suomessa syttyneen sodan tilanteesta, sillä hänelle oli tärkeämpää venäläisten torjuminen.²⁹⁸ Jos tämä laiva olisi ollut tulossa Kalmarin kesäkokoukseen, osoittaa se Sturen käyttäneen ennemmin viivytystaktiikkaa tanskalaisia vastaan saadakseen enemmän pelivaraa Suomen sodan hoitamiseen. Toisaalta on mahdollista, että laiva on myös tarkoitettu hänen sotilaidensa kuljettamiseen Itämeren yli Suomeen, vaikkakin on arveluttavaa yhden laivan tällaiseen riittäneen. Lisäksi hänen läsnäolonsa Tukholman kaupungintalolla kesäkuun näin myöhäisessä vaiheessa osoittaa hänen silti viivytelleen. Oli asia miten hyvänsä, Sture on palkannut laivan Tukholman raadin myötävaikutuksella ja osana sen toimintaa. Tällöin Tukholman raati oli vielä mukana Sturen suunnitelmissa, ja se koki ainakin velvollisuudekseen välittää tai ainakin valvoa tällaista vaihtokauppaa. Tässä vaiheessa se ainakin siis vielä luotti Sten Sturen kykyihin hoitaa tilanne.

3.2. Raati toteuttaa omia pyrkimyksiään valtataistelun keskellä

Linnköpingin valtiopäivät osoittavat, että ainakin kansa oli taipuvainen uskomaan kuningas Hannun vastaista propagandaa. Se, kuinka paljon tämä vaikutti tukholmalaiseen porvaristoon on toinen kysymys. Ensimmäisenä täytyy ottaa huomioon porvariston suhteet Danzigin ja Lyypekin hansakauppiaiden kanssa, jotka eivät varmasti olleet mielissään venäläisestä toiminnasta koskien Novgorodia tai idänkauppaa. On hyvin luultavaa, että heidän vaikuttimiinsa vaikutti hyvin pitkälti samat perustelut, kuin mitä Sten Sture käytti ruotsalaista rahvasta kohtaan. Toisaalta sodan uhka ja valtaneuvoston selvä välirikko, joka vähintäänkin oli tullut selväksi vuonna 1494 huolestutti varmasti porvarisraatia.

Kalmarissa pidetty kokous onnistui Sturen kannalta erinomaisesti. Kuningas Hannun lippulaiva oli räjähtänyt jo ennen lähtöä, vieden mukanaan useita muita laivoja. Näin Hannu ei saanut paikalle haluamaansa voimakasta sotavoimaa.²⁹⁹ Paikalle saapui vain muutama niistä valtaneuvoksista, jotka ajoivat vahvempaa

²⁹⁷ Enemark 1986, 145.

²⁹⁸ Enemark 1986, 146.

²⁹⁹ Huldén 2004, 232.

unionia Ruotsin ja Tanskan välille, oli saapunut ajoissa. Sten Sture itse saapui paikalle vasta elokuussa, Tanskan lähetystön jo lähdettyä.³⁰⁰ Sturelle tämä oli erinomaista, sillä nyt diplomatiaa oli mahdollista jatkaa myöhemmin ja viivyttää seuraavaa kokousta, kunnes tilanne Suomessa olisi rauhoittunut. Tämä kuitenkin tarkoitti huolestuttavaa viivästystä mahdollisille apujoukoille Suomeen, jotka eivät saapuneet millään ajoissa, ennen kuin venäläiset saavuttivat Viipurin.

Itse Sten Sturen kronikka on itse asiassa kirjoitettu Sten Sturen poliittisten vastustajien tilauksesta.³⁰¹ Sitä kirjoittamassa on ollut kirjureita, jotka kertovat venäläisten sotaretkestä ja ovat olleet itse siinä mukana. Kirjoittajat kirjoittavat tässä vaiheessa hyvin kriittisesti asioista, jotka liittyvät Sten Stureen.³⁰² Sten Sturea syytettiin viivyttelystä ja heikkoudesta, sekä omien etujensa ajamisesta ylitse valtakunnan hyvinvoinnin. Sten Sture itse saapui joukkoineen Turkuun vuoden 1495 joulun ja uudenvuoden välillä.³⁰³ Hän osallistui vastahyökkäyksen suunnitteluun Ivangorodiin vuonna 1496, mutta, jätti retken toteuttamisen päälliköidensä harteille.³⁰⁴ Sture palasi takaisin Tukholmaan varhain vuonna 1497.³⁰⁵

Sodan seuraukset olivat raskaat Sturen maineelle. Hän pyrki lopettamaan sodan Venäjää vastaan mahdollisimman nopeasti, sillä hän oli levoton Tanskan suhteen. Tässä hän kuitenkin tuli vihastuttaneeksi jo valmiiksi häneen tyytymättömän Uppsalan arkkipiispan, joka vaati sotatoimia jatkettavan Venäjää vastaan.³⁰⁶ Sten Sturen palatessa Tukholmaan oli hänen vastaisensa oppositio syyttämässä häntä niin epäpätevyydestä, viivyttelystä, kuin tarvittavien palkkojen maksamatta jättämisestäkin.³⁰⁷ Sture näytti valmistautumattomalta hoitaakseen sotaa näin laajalla skaalalla. Jollei hän pystynyt turvaamaan

³⁰⁰ Enemark 1986, 149.

³⁰¹ Suvanto 1952, 284.

³⁰² Huldén 2004, 232.

³⁰³ Hockman 2006, 71.

³⁰⁴ Hockman 2006, 72.

³⁰⁵ Suvanto 1952, 283.

³⁰⁶ Enemark 1986, 150.

³⁰⁷ Hockman 2006, 73.

kauppiaiden rauhallisia oloja Itämerellä, oli olemassa vaara, että kauppiaat ja porvarit katsoisivat edullisemmaksi tunnustaa unionikuninkaan.³⁰⁸

Tällainen pelko oli tietysti perusteltua. Tukholman porvaristolla oli jo aiemmin vuosina 1492 ja 1494 ollut kiistaa valtionhoitajan kanssa koskien Henrik van den Busken, Lyypekkiläisen kauppiaan kanssa syntynyttä riitaa tälle porvari Hans Eckerholtin testamenttaamasta omaisuudesta.³⁰⁹ Tukholman porvaristo ja erityisesti Sten Sture eivät olleet myötämielisiä luovuttamaan Lyypekissä kirjoilla olevalle kauppiaalle omaisuutta tukholmalaiselta porvarilta.³¹⁰ Vuonna 1493 Henrik van den Buskenin vaimo Könna on nähtävästi jäänyt Tukholmaan hoitamaan aviomiehensä asioita, kun Henrik itse on lähtenyt Lyypekkiin. Kysymyksessä olevassa kuulemisessa Könna tahtosi olla Tukholman kansalainen, mutta hänen aviomiehensä ollessa Lyypekkiläinen kauppias, tämä ei sovi ainakaan Sten Sturelle.³¹¹ Könna oli jo vuonna 1492 pyrkinyt lähtemään Lyypekkiin aviomiehensä luokse, mutta Sten Sture oli pidättänyt tätä lähtemästä, noudattaen tämän laivasta jopa takaisin maihin.³¹² Tämä teki Könnasta lähinnä panttivangin Tukholmassa. Kuukausi Könnan kuulemisen jälkeen toimittivat van Buskenin sukulaiset Pawal ja Adrendt herra Bencnt Smaleningen kanssa kirjeen Henrikiltä Lyypekistä. Kirjeen sisältö ei käy ilmi pöytäkirjan tekstistä, mutta kaupunginraati ei ollut siihen juurikaan tyytyväinen. Henrikin veljet väittivät, etteivät tienneet etukäteen kirjeen sisältöä, ja kieltäytyivät ottamasta siihen kantaa.

”Haffuer han wel scriffuith, swa sware sielffuer, jntet wele wy bekømra oss medh hans scriffuelse eller gerninger hwerckenne jnnan landz eller vtan.”³¹³

Heinäkuussa raati oli tullut siihen tulokseen, että Könna oli päästettävä Tukholmasta palaamaan aviomiehensä luokse. Se julisti tehneensä asiasta

³⁰⁸ Suvanto 1952, 124.

³⁰⁹ Tånckeböcker 12. marraskuuta 1492.

³¹⁰ Wubz-Mrozewicz 2004, 63.

³¹¹ Tånckeböcker 23. helmikuuta 1493.

³¹² Wubz-Mrozewicz 2004, 64.

³¹³ Tånckeböcker 15. maaliskuuta 1493.

päätöksen, mitä valtakunnanhoitaja Sten Sture vastusti.³¹⁴ On huomattavaa, että tällöinkään Sture ei ollut aikeissa noudattaa raadin päätöstä, ja siihen tarvittiin arkkipiispan kanssa käyty keskustelu, jossa huomautettiin Henrikin pystyvän viemään asia paavilliselle istuimelle asti.³¹⁵ Sture ei tahtonut kuunnella raatia, mikä kertoo eniten hänen oikeasta suhtautumisestaan porvaristoon. Hän jopa suuttui tästä kyseisestä tapauksesta niin paljon, että ei pitkään aikaan astunut itse henkilökohtaisesti raatihuoneelle.³¹⁶ Eikä häntä enää näy noin kahteen vuoteen nimettynä raadin pöytäkirjoissa läsnäolevana, kuten muita hovimiehiä näkyy.³¹⁷

Kysymyksessä ollut esimerkki, vaikkakin painottuu valtiomies Sten Sturen kantaan asioissa, kertoo myös Tukholman porvariston ja raadin vallan kasvusta ja heidän pyrkimyksistään käyttää tätä valtaa. Könnan tapaus on esimerkki siitä, kuinka raati pyrkii saamaan asiassa päätäntävällän ylitse sen pitkäaikaisen liittolaisen, ja käytännössä Ruotsin korkeimman virkamiehen, Sten Sturen. Tämä ei ainoastaan kerro raadin suhtautumisen muuttumisesta koskien valtakunnanasiainhoitajaa, vaan myös siitä luottamuksesta mikä sillä oli omiin kykyihinsä hoitaa asia vastoin sitä suuremman auktoriteetin toiveita.

Yllä oleva esimerkki ei ole ainoa tapaus, jossa Sture katsoi asemansa heikentyneen 1490-luvun aikana. Vuoden 1493 syksyllä lähetti Sture luottomiehensä Nils Sturen Taalainmaan kuparikaivoksille. Tämän oli tarkoitus sitoa Taalainmaan kuparikaivostoiminta tiukemmin valtakunnanhoitajan kontrolliin. Korvauksena tämän läänityksen valtakunnanhoitajalle luovuttamisesta Nils Sture saisi Stegeborgin läänityksen.³¹⁸ Tästä edespäin Ruotsin kruunu alkoi saamaan käsiinsä Taalainmaan täyden verokuparin, ja Sturen oli helpompi pitää hallussaan sotatoimille tärkeitä raaka-ainetta. Samaan aikaan voidaan nimittäin nähdä huomattava lasku kuparin viennissä. Kun vuonna 1493 vietiin Lyypekkiin 2845,5 kippuntaa, vietiin vuonna 1495 vain 435 kippuntaa.³¹⁹ Sture oli alkanut varustautua epävakaasiin poliittisiin

³¹⁴ Tånckeböcker 8. heinäkuuta 1493.

³¹⁵ Wubz-Mrozewicz 2004, 64.

³¹⁶ Wubz-Mrozewicz 2004, 64.

³¹⁷ Tånckeböcker 10. maaliskuuta 1494.

³¹⁸ Larsson 376

³¹⁹ Suvanto 1952, 63.

tilanteisiin jo pari vuotta ennen niiden aloittamista. Valtionhoitaja on voinut myös turvautua porvareihin ostamalla näiltä verorahoilla kuparia ja rautaa.³²⁰

Sture oli syvästi huolissaan sodan aiheuttamista ongelmista, johon hänen varustautumisensaakaan ei ollut riittänyt. Valtakunnan etelärajan tilanne oli hyvin epävakaa. Valtakunnanneuvosto oli Sturen poissa ollessa Suomessa käynyt neuvotteluja Tanskan kuninkaan Hannun kanssa rauhan säilyttämisestä Ruotsin ja Tanskan välillä. Rauhansopimuksen säilyttämisen ehdoksi Hannu kuitenkin esitti vuonna 1496 uhkavaatimuksen, että hänet pitäisi hyväksyä Kalmarin vuoden 1483 sopimusten mukaisesti Ruotsin kuninkaaksi, tai hän aloittaisi itse sotatoimet Ruotsia vastaan.³²¹ Helmikuussa vuonna 1497 valtionhoitaja, oppositio, sekä Tukholman porvarisraati olivat läsnä Tukholmassa käydyillä valtiopäivillä. Tilanne oli tulenarka, sillä neuvottelijat olivat saapuneet paikalle aseellisten saattueitten ja jopa kanuunoiden kanssa.³²²

On merkittävää, että tässä vaiheessa Tukholman porvaristo yhtyi Sten Sturen vastustajiin jopa niin pitkälle, ettei Sture ollut uskaltanut siirtyä kaupunkiin neuvottelemaan valtiopäiville³²³, ja hän vaatikin asiasta panttivankien vaihtamista, mikä viivytti asioiden käsittelyä tuntuvasti.³²⁴ Sekä porvarisraati, että muut Sten Sturen vastustajat vaativat Sturea vetäytymään valtakunnanhoitajan virastaan ja luovuttavansa maaomaisuutensa neljän neuvosmiehen päätettäväksi ja jaettavaksi.³²⁵ Sturen vastaus asiaan oli, että hänellä on Ruotsin kansan tuki ja että Ruotsin kansa on hänet virkaan valinnut. Ruotsin kansan tuki vaadittaisiin hänen erottamiseensa.³²⁶ Valtiopäivät joutuivat valittaen toteamaan kuningas Hannulle, että takeita hänen kuninkuudelleen ei voitu antaa niin kauan, kuin Sture pysyy valtionhoitajana.

Yleisesti otaksutaan, että Ruotsin valtaneuvoston Sturen vastainen oppositio painosti Sten Sturea vuonna 1494 aloittamaan Nya Lödösen neuvottelut tanskalaisten kanssa unionikuninkaan asemasta ja Kalmarin resessin

³²⁰ Suvanto 1952, 64.

³²¹ Enemark 1986, 151.

³²² Larsson 378

³²³ Larsson 377

³²⁴ Enemark 1986, 151.

³²⁵ Larsson 378

³²⁶ Enemark 1986, 151.

toteuttamisesta.³²⁷ Tämä aloite on esitetty, ja näin tämä tutkimuskin sen otaksuu, johtuneen siitä paineesta, minkä mahdollinen Tanska-Venäjä liiton uhka voisi luoda. Jo Kristian I oli Brunkebergin taistelun jälkeen aloittanut voimakkaan diplomatian haaliakseen itselleen liittolaisia yhdistääkseen jälleen Ruotsin kunnollisesti Tanskan vallan alle. Kristianin yksi sihteereistä lähetti Sten Sturelle kirjeen, jonka mukaan Kristian suunnitteli suurta koalitiota nostettavaksi Ruotsia ja sen lähimpiä liittolaisia vastaan.³²⁸ Vaikka ei ole poissuljettu mahdollisuus, että Kristian I otti jo aikanaan yhteyttä Venäjän livana III:een, ei ole todisteita Kristianin yhteydenotoista kehenkään muuhun hallitsijaan, kuin ehkä Paavin pyhiinvaellusmatkallaan Roomaan.³²⁹ Oli asian laita miten hyvänsä, livana III oli liian kiireinen Moskovan suuriruhtinaskunnan vallan levittämisessä niin, että hänellä ei vielä ollut tilaisuutta toimiin Ruotsia vastaan, vaikka tällaiset suunnitelmat saattoivat häntä kiinnostaa jo tuossa vaiheessa. Tilaisuuteen solmia mahdollinen liitto Moskovan suuriruhtinaskunnan kanssa tarttui puolestaan Kristianin poika Hannu.

Nyt Tukholman raati ei ollut enää ainoastaan vastustamassa niitä päätöksiä, jotka se katsoi itselleen epäedullisiksi ohi Sturen toiveiden, vaan oli noussut aktiivisesti vastustamaan Sten Sturen tavoitteita ja pyrkimyksiä, liittoutuen näin Sturen sisäpoliittisten vastustajien kanssa. Näin se sitoutui enemmän siihen unionipoliittiseen näkemykseen, joita tämä Sturen vastainen rintama myös edusti. Se ei kuitenkaan riittänyt Sturen kaatamiseen valtakunnanhoitajan virasta tämän kokouksen avulla.

Kolmas maaliskuuta saapui Tukholmaan tieto siitä, että kuningas Hannu olisi julistanut Ruotsille sodan uhkavaatimustensa mukaisesti. Ruotsi ajautui lyhyeen sisällissotaan Sten Sturen ja häntä vastustaneen opposition välillä heinäkuussa vuonna 1497. Samassa kuussa Hannu oli saanut sotavalmistelunsa valmiiksi ja rantautui Kalmariin, jossa Stenin komentajat luovuttivat linnan hänelle lähes taistelutta.³³⁰ Oppositio pyrki neuvottelemaan Hannun kanssa hänen tuestaan Sten Sturea vastaan, ja lupasivat hänelle Ruotsin kuninkuutta.³³¹ Tässä

³²⁷ Enemark 147

³²⁸ Fennell 167

³²⁹ Fennell 167

³³⁰ Suvanto 1952, 296.

³³¹ Enemark 1986, 151.

vaiheessa tutkimuksen kannalta merkittävintä on huomata, että Tukholma pysyi vielä Sten Sturen käsissä, ja hän vetäytyi sinne, kun hänen yrityksensä vallata arkkipiispan linna Almarestäket ei onnistunut Tanskan sotajoukkojen rantautuessa.³³²

Sture saarrettiin Tukholmaan, joka siis oli pysynyt hänelle sotatilanteessa tarpeeksi suosiollisena, vaikka valtionpäivillä hän ei ollut uskaltanut astua sinne neuvottelemaan. Tukholman kaupungin asiakirjoissa on elokuulle päivätty tapaus, jossa kiltamestari Ørien bøsseskutte ostaa Sten Sturen talouksia itselleen.³³³ On mahdollista, että Sture vetäytymisensä pantiksi on suostunut myymään Tukholmassa olevaa omaisuuttaan porvarisraadin käsiin saadakseen nämä myötämielisemmäksi joukoilleen vetäytyä kaupunkiin. Talon myyminen muussa tapauksessa tässä vaiheessa olisi outoa, sillä tanskalaiset sotajoukot saapuivat Tukholman seudulle vain kahta päivää myöhemmin. Tukholman kaupunginraadin valta oli kasvanut pakon edessä sellaiseksi, että Sture oli siitä nyt riippuvainen ainakin hetkellisenä turvapaikkana.

Sture ei kaikesta huolimatta pystynyt kauan pysymään piiritetyssä Tukholmassa, vaan yritti murtautua ulos syyskuussa.³³⁴ Oli asia kaupungin varustelullinen tilanne, hänen ainoa mahdollisuutensa enää voittaa sota, tai tukholmalaisten epäsuosio, hän epäonnistui tässä yrityksessään. Sturen mahdollisuudet voittaa tanskalaisia vastaan ei enää ollut mahdollista, ja hän avasi neuvottelut kuningas Hannun kanssa luopuen valtakunnanasianhoitajan asemastaan ja tunnustaen tämän Ruotsin kuninkaaksi tietyin läänityslupauksin sekä täydellä armahduksella.³³⁵ Ei ainoastaan itselleen vaan myös koko Tukholmassa läsnä olleille, hänen puolestaan taistelleille valtaherroille.³³⁶

Kumpi osapuoli voitti tässä poliittisessa kädenväännössä Tukholman edustalla on sivuseikka sen rinnalla, että ainakaan Sten Sturea vastustava oppositio ei ollut päässyt hyötymään siitä tavalla, jolla he olivat odottaneet hyötyvänsä.³³⁷ Sten Sturesta tuli kuninkaan vasalli, jolla oli valtavat läänitykset pääasiassa

³³² Enemark 1986, 152.

³³³ Tånckeböcker 7. elokuuta 1497.

³³⁴ Suvanto 1952, 297.

³³⁵ Enemark 1986, 152.

³³⁶ Lundholm 1956, 190.

³³⁷ Hockman 2006, 78. Suvanto 1952, 297.

Suomessa,³³⁸ vaikka joutuikin luovuttamaan suurimman osan omistamistaan linnoista muille, tai kruunulle.³³⁹ Hannu oli luonut Sturesta vastapainon ruotsalaista valtaneuvostoa vastaan ja välttynyt jättämästä sitä kokonaan vaille kilpailijaa hänen hallitessaan Tanskasta.³⁴⁰

Tukholman kannalta tämä merkitsi vapautumista tiukasta keskusjohtoisesta vallasta Sten Sturen taholta, kun hänen valtansa väheni Västeråsissa, Taalainmaalla ja Tukholmassa itsessään.³⁴¹ Sten Sture matkusti vuonna 1498 Suomeen, missä hänen suurimmat läänityksensä nyt sijaitsivat.³⁴²

Sten Sturen pyrkimykset luoda itselleen valtaneuvoksista riippumaton vakaa taloudellinen pohja poiki 1480-luvulta alkaen vahvistuneen porvarisvallan. 1400-luvun lopulla ruotsalainen yhteiskunta muuttui taloudellisesti keskittyneemmäksi ja sen vaihdantatalous alkoi mukautua enemmän rahataloudelliseen järjestelmään.³⁴³ Kun itse aatelistokin muuttui tänä aikana hallitsevasta sotilasluokasta enemmän maaseudun yrittäjäluokaksi,³⁴⁴ ei ole mikään ihme, että Tukholma tärkeänä kaupan solmukohtana nousee poliittisesti ja vallankäytöllisesti merkittävämpään asemaan tuona aikana. Hallintaa tästä rahakeskeisestä vallasta oli pitänyt aiemmin käsissään Sten Sture, mutta 1400-luvun viimeisellä vuosikymmenellä Tukholman porvariston mielipiteet häntä vastaan alkoivat kääntyä. Kriisit kaupankäynnille itäpoliittisten selkkausten, sekä sisäisten ristiriitojen repimässä Ruotsissa muuttuivat liiallisiksi porvaristolle sietää. Se oli kuitenkin sitonut itsensä tiukasti Stureen hänen ollessaan valtionjohtajana, joten se joutui kriisitilanteissa silti tukeutumaan hänen johtoonsa, minkä Sturen vetäytyminen Tukholmaan pois kuningas Hannun tieltä osoittaa.

Tukholman porvaristo oli silti muuttunut siitä valtionjohtajaa tukevasta elimestä itsenäiseksi ajattelijaksi, jonka päämäärät eivät välttämättä käyneet yksiin kulloisenkin Ruotsin hallitsijan kanssa. Unioniajatus ja tiukan hallitsijavetoisen talousvallan väheneminen palvelivat porvariston tarkoitusperiä paremmin, kuin

³³⁸ Huldén 2004, 277.

³³⁹ Hockman 2006, 78.

³⁴⁰ Suvanto 1952, 297.

³⁴¹ Enemark 1986, 156.

³⁴² Hockman 2006, 78.

³⁴³ Lönnroth 1977, 382

³⁴⁴ Lönnroth 1977, 383

vahvan valtionjohtajan kamppailun tukeminen. On toinen kysymys näiden porvariien suhteesta Tanskan kuningas Kristianiin. Tämähän ei ainoastaan ollut ongelmattomissa suhteissa Hansan kanssa, vaan oli myös tehnyt sopimuksia ja lupauksia Iivana III kanssa varmistaa ne itärajan ongelmat, joita Ruotsi kohtasi 1490-luvulla. Tukholman porvariston oli vielä luovuttava Tanskajohtoisen unionivallan keskellä samalla, kun itärajan tilanne näytti edelleen huolestuttavalta. Nyt se kuitenkin pystyi toimimaan vapaammin

LOPPULAUSE

Tukholman kaupunginraati oli muodostunut hyvin varhain vallankäytön elimeksi, jonka oikeudet ja velvollisuudet oli tarkkaan määrätty sille myönnettyissä privilegioissa. Tukholman raati koostui alun perin Tukholman Lyypekin kauppasuhteiden ja vanhojen Birger-Jaarlin aikaisten käytäntöjen vuoksi puoliksi saksalaisista ja puoliksi ruotsalaisista porvareista. Birger-Jaarli varmisti käytännöllä myös sen, että asetelma tukisi Tukholman kauppaa Hansaliiton kanssa ja estäisi Hansaliittoa tukemasta Birger-Jaarlin vastustajia Ruotsissa. Kaupankäynti ja tiukat siteet Lyypekkiin olivatkin Tukholman porvarisraadin tunnuspiirteitä. Saksalaislähtöinen porvaristo kammettiin ruotsalaisten toimesta ulos raadista 1470-luvun aikana. Tämän mahdollisti valtakunnan maalaki, jossa määriteltiin, että ruotsalainen porvari saattoi korvata saksalaisen porvarin raadissa, mikäli saksalaista ei ollut löydettävissä tehtävään.

Toinen Tukholman kaupunginraatia kuvannut tekijä oli sen suhtautuminen kaupankäyntiin, joka oli elinehto sen toiminnalle ja Tukholman olemassaololle. Tukholman porvariston oli tärkeää pitää yllä hyvät suhteet Lyypekkiin. Tukholmalaisen porvariston tärkein toive kulloiseltakin päättäjältä oli turvalliset ja vakaat kauppaolosuhteet. Tukholmalainen porvaristo oli ollut hyvin huolissaan Kaarle Knuutinpojan, Sten Sturen edeltäjän, aikana muodostuvasta tanskalaisten suorittamasta kauppasaarrosta. Kun Sten Sture ryhtyi aktiiviseen vastarintaan ja taisteluun Tanskan valtaa vastaan, syntyi pitkään jatkunut liittolaisuus tukholmalaisen porvariston ja uuden valtakunnanasiainhoitajan välille.

Tukholman ja Ruotsin porvaristo jakautui Sten Sturen kannattajiin ja vastustajiin Brunkebergin taistelun aikana. Porvarisraadin jakautuminen ei painanut seuraavina vuosina enää niin paljon, sillä ongelmaksi oman yhteisen rintaman muodostumiseen vaikeutti myös unionikysymys. Sten Sturen ollessa Ruotsin

korkein virkamies valtakunnanasiainhoitajan virassaan, oli hänellä kuninkaaseen rinnastettavissa oleva käskyvalta valtakunnassa. Samaan aikaan Tanskan kuningas oli Kalmarin unionisopimusten mukaan 1400-luvun alusta oikeutettu Ruotsin kruunuun unionikuninkaana. Tämä kahden erillisen käskyvallanpitäjän välinen ristiriita leimasi koko Tukholman raadin 1400-lukua, eikä vuosisadan loppupuoli ole tähän poikkeus. Tukholman porvaristo joutui luovimaan tässä kahden tahon, unionistien ja Sturen tiukemman hallinnon ristiaallokossa, unohtamatta kaupallisten etujensa kulmakiviä Hansaa ja Lyypekkiä.

Yhteistyö Sten Sturen kanssa poiki Tukholman porvarisraadille mahdollisuuksia, joita sillä ei aikaisemmin ollut. Raati pyrki ainakin kahteen otteeseen mukaan Ruotsin valtakunnan unionikysymystä koskeviin neuvotteluihin, ja raati halusi selvyyden siitä, kuinka ja kenen kanssa sen tulisi ulkopoliittisia tilanteita ratkaista. Lisäksi raadin vahvistus ja painoarvo yhteistyökumppanina oli ulkoisten tahojen haluama myös suoraan kaupungin ulkopuolisissa asioissa, jos asiaa koskenut tuomionluku tapahtui esimerkiksi Tukholmassa.

Tähän aikaan on nähtävissä kaupallista ja taloudellista kehitykset kohti 1500-luvun merkantilismia. Porvarisraati toimi osaltaan tämän kehityksen mukaisesti sitoutuessaan oman maansa keskusvaltaan tiukemmin ajan kuluessa. Se ei kuitenkaan katsonut olevansa täysin sen talutusnuorassa, niin kuin Sturen ja raadin vastakkainasettelut osoittivat.

Porvarisraadin ja Sturen välinen suhde tuli paineen alle vasta, kun valtakunnanasiainhoitaja ei ollut raadin mielestä enää kykenevä hoitamaan velvollisuuksiaan raatia ja Tukholmaa kohtaan. Idän ja Suomen alueen poliittinen tilanne ja jatkuvat sisäpoliittinen hajanaisuus verottivat raadin ja Sturen suhdetta. Toisaalta raadilla oli edelleen samoja ongelmia, joita sillä oli ollut aiemminkin. Ruotsin ja Tanskan unionikysymyksen ollessa epäselvä, ei porvarisraati voinut kääntyä voimakkaamman tahon puoleen korjatakseen tilannetta. Mahdollinen unionikuningas Tanskassa ei ollut automaattinen vastaus Tukholman raadin pyrkimykseen. Olihan kuningas Hannu huhujen mukaan osoittautunut Hansakauppiaille epäsuopeaksi, sekä Ruotsin vihollisen

Venäjän liittolaiseksi. Vielä Sturelle epäedullisena hetkenä hän kykeni ja myös toi joukkonsa turvaan Tukholman kaupunginmuurien sisään.

Unionikysymyksen ratketessa ainakin hetkeksi, Tukholman porvaristo aloitti uudelleen sen kaupankäynnin edistämisen, mitä se oli pyrkinyt saatuaan ruotsalaisen enemmistön kaupungin raadissa. Ennen unionin raukeamista tulevana vuosisatana porvarisraadilla oli selkeä suhde siihen, kuka sen kulloisistakin asioista oli päättämässä. Sisäpoliittisten valta-asetelmien pysyessä jonkinasteisessa tasapainossa muutaman vuoden, pystyi porvarisraati integroitumaan tiukemmin Tukholman hallintaan samalla tavalla, kuin Hansakaupunkien raadit omiaan valvoivat.

Suurin osa tutkittavasta aikajaksosta on keskittynyt henkilöhistoriaan, eikä tämä tutkimus ole osaltaan voinut olla tarkastelematta asioita Tukholmassa vaikuttaneiden vallankäyttäjien näkökulmasta. Raadin pöytäkirjoissa esiintyvistä henkilöistä, kuten esimerkiksi herra Benct Smaleningestä, tai muista porvareista ei ole esiintynyt tarkempaa tutkimusta. Näiden tekijöiden tarkastelu olisi hedelmällistä, kun pyritään saamaan aikaan vielä selvempi kuva Tukholman raadin ja kaupungin valtapolitiikassa vaikuttaneista tahoista. Lisäksi Sten Sture vanhemman ajan sisäpoliittisten vastustajien tutkimus voisi avata uusia näkökulmia siihen, kuinka he pyrkivät vaikuttamaan Sturen pitkäaikaiseen kumppaniin, Tukholman kaupunginraatiin.

Oman osansa läheisempää tutkimusta vaatisi myös Moskovan suuriruhtinaan Iivana III:en ja Tanskan kuninkaan Hannu I:en välinen liittolaisuus. Erityisen hyvä näkökulma tällaiselle tutkimukselle olisi ruotsalaisten mielikuvat Hannusta tämän liittolaisuuden aikana. Oli selvää, että vaikka sisäpoliittinen hajanaisuus oli suurta, kuningas Hannua ei kuitenkaan otettu vastaan ilmiselvänä vaihtoehtona tämän hajaannuksen lopettamiseksi.

Tämän tutkimuksen esille tuomista asioista, jotka eivät välttämättä liity Ruotsiin tai Tukholmaan, nostan esiin läheisemmän tutkimuksen tarpeen Novgorodista ja sen integroitumisesta länteen hansakaupan ja muiden kaupallisten intressien myötä. Novgorodin historiankirjoitus on ollut sidoksissa venäläiseen historiankirjoitukseen jo Iivana III ajoista. Jopa siinä määrin, että nykyään on

unohdettu Novgorodin olleen joskus integroitumassa länteen, ennemmin kuin itään.

LÄHDELUETTELO

I Painetut

RIKSARKIVET, Tukholma (RA)

Stockholmas Stad Stadsarkivet (SSS)

Stockholms Stads Jordebok 1420-1474. Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia med understöd af Stockholms Stad. Hans Hildebrand, Ivar Haeggströms Boktr. A. B., Stockholm 1876

Stockholms Stads Jordebok 1474-1498. Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia med understöd af Stockholms Stad. Hans Hildebrand, Ivar Haeggströms Boktr. A. B., Stockholm 1914.

Stockholms Stadsböcker från äldre tid 1. 1474-1483. Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia med understöd af samfundet Sankt Erik, Emil Hildebrand, Ivar Haeggströms Boktr. A. B., Stockholm 1917.

Stockholms Stadsböcker från äldre tid H. 1. 1483-1492. Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia med understöd af samfundet Sankt Erik, Gottfrid Carlsson, Ivar Haeggströms Boktr. A. B., Stockholm 1921.

Stockholms Stadsböcker från äldre tid H. 2. 1483-1492. Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia med understöd af samfundet Sankt Erik, Gottfrid Carlsson, Ivar Haeggströms Boktr. A. B., Stockholm 1924.

Stockholms Stadsböcker från äldre tid H. 3. 1483-1492. Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia med understöd af samfundet Sankt Erik, Gottfrid Carlsson, Ivar Haeggströms Boktr. A. B., Stockholm 1933.

Stockholms Stadsböcker från äldre tid H. 4. 1483-1492. Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia med understöd af samfundet Sankt Erik, Gottfrid Carlsson, Ivar Haeggströms Boktr. A. B., Stockholm 1944.

Stockholms Stadsböcker från äldre tid H. 3. 1492–1500. Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia med understöd af samfundet Sankt Erik, Joh. Ax. Almquist, Ivar Haeggströms Boktr. A. B., Stockholm 1930.

Talonpoikain laki. Kuningas Kristofferin maalain (1442) suomennos Caloniuksen kopion mukaisena. Toimittanut Esko Koivusalo. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 954. Talonpoikaiskulttuurisäätiön julkaisuja 1. Tammerpaino, Tampere 2005

II Sanakirjat ja hakuteokset

Gernandts konversationlexikon, under medverkan af fackmän af det encyclopediska verket Nordisk familjebok, med nyare uppgifter och tilläg. Fjerde bandet Q – Öyhausen, utarbetadt på Grundvalen. Stockholm Gernandts boktryckeri, aktiebolag 1894

K.F, Söderwall 1973: *Ordbok över svenska medeltids språket: 1925-73.* Lund :(Svenska Fornskrift-Sällskapet) 1973

K.F, Söderwall 1935: *Ordbok över svenska medeltids språket*. Supplement A–N. Lund Berlingska 1935.

K.F Söderwall 1891: *Ordbok över svenska medeltids språket: Andra bandet, förra hälften, M–T*. Lund 1891–1900

K.F Söderwall 1900: *Ordbok över svenska medeltids språket: Andra bandet, senare hälften, þ(TH)–Ö*. Lund 1900–1918

Phillips Richard (editor): *Collection of Modern and Contemporary Voyages & Travels Vol. 1*. Kuttner: "Letter VIII. Travels Through the Provinces of Wermeland, Norrige, and Södermannland to Stockholm. Stockholm, August 1798". Printed by Bernard & Sultzer, Water Lane, Fleet Street, London 1805.

III Digitaalinen lähdeaineisto

Encyclopædia Britannica

Svensk Biografisk Lexicon. Svenska Riksarkivet.

Tutkimuskirjallisuus

Ahnlund, Nils 1953: *Stockholms Historia Före Gustav Vasa. Utgiven på uppdrag av Stockholms stad*. Stockholm, Kunglige boktryckeriet P.A Norsted & söner. 1953.

Alvesson, M. & Kärreman, D. 2000b: *Varieties of Discourse: On the Study of Organizations through Discourse Analysis*. Human Relations, Vol. 53 (9), 1125–1149.

Burkhardt, Mike 2005: "Policy, Business, Privacy – Contacts made by merchants of the Hanse Kontor in Bergen in the Late Middle Ages", *Trade, Diplomacy and Cultural Exchange: Continuity and Change In the North Sea Area and the Baltic c. 1350-1750*. Edited by Brand Hanno, Uitgeverij Verloren, Hilversum 2005.

Dollinger, Philippe 1964: *The German Hansa, Vol. 1*. Uudelleenpainois vuoden 1970 versiosta, Routledge/Thoemmes Press, Oxon 1999.

Enemark, Poul 1986: *Kalmarin unionista Tukholman verilöylyyn. Pohjoismainen unioniaika 1397-1521*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, WSOY:n graafiset laitokset, Juva 1986.

Fennell, John Lister Illingsworth 1961: *Ivan the Great of Moscow*, Macmillan & Company Ltd, Lontoo, St. Martin's Press Inc, New York 1961.

Grönfors, Martti 1982: *Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät*. 2. painos, WSOY, Porvoo – Helsinki – Juva, WSOY:n graafiset laitokset, Juva 1985.

Halmesvirta, Anssi, Ojala, Jari, Roiko-Jokela, Heikki & Vilkuna, Kustaa H.J.: *Historian sanakirja*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1997.

Heinonen, Visa 2011: *Talous ja yhteiskuntateoria I: Vanhan maailman talous ja suuri murros*. Gaudeamus Helsinki University Press 2011.

Hemminki, Tiina 2014: *Vauraus, luotto ja luottamus – Talonpoikien lainasuhteet Pohjanlahden molemmin puolin 1796–1830*, Jyväskylä Studies in Humanities, Jyväskylä, 2014.

Hentilä, Seppo, Krötzl, Kristian & Pulma, Panu 2002: *Pohjoismaiden historia*, 1. painos. Edita, Helsinki, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2002.

Hockman, Tuula 2006: *Kolmen polven perilliset: Ingeborg Aakentytär (Tott) ja hänen sukunsa (n. 1460-1507)*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2006.

Huldén, Lena 2004: *Itärajan vartijat: keskiaika*. suom. Marketta Klinge, Otavan Kirjapaino Oy Keuruu 2004.

Jokinen, Arja, Juhilam Kirsi & Suoninen, Eero 2016: *Diskurssianalyysi: teorian, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino 2016.

Kahla, Elina 2014: ”Venäjän uudet pyhät naiset”, *Bysantin kuva Pohjolassa*. Suomen Bysanttikomitea ry. Edita Prima Oy 2014.

Kallioinen, Mika 1999: ”Keskiajan kaupunkien valta-asema pohjoisella Itämerellä – vertaileva näkökulma”. *Ihmiset ovat kaupunki*. s. 19–40. Turun historiallinen arkisto 53, Turun historiallinen yhdistys. Turku 1999.

- Klinge, Matti 1995: *The Baltic World*. Otava, Otava Printing Works Keuruu 1995.
- Korpela, Jukka 1999: *Itä-Euroopan historia keskiajalta 1700-luvulle*. Gaudeamus Oy yliopistokustannus, Yliopistopaino, Helsinki 1999.
- Lagerqvist, Lars 1997: *Sveriges Regenter. Från forntid till nutid*. Norstedts Förlag AB, Stockholm, tryckt i Portugal. 1997.
- Lagerqvist, Lars O. & Nathorst-Böös, Ernst 2011: *Vad kostade det? Priser och löner från medeltid till våra dagar*. 10. painos, Ednas Print, Slovenia 2012.
- Larsson, Lars-Olof 2003: *Kalmarunionens tid – Från drottning Margareta till Kristian II*. 2. painos, Bokförlaget Prisma, Stockholm 2003.
- Lundholm, Kjell-Gunnar 1956: *Sten Sture den äldre och stormännen*. Bibliotheca Historica Ludensis III, Skånska Centraltryckeriet Lund 1956.
- Lönnroth, Erik: *Slaget på Brunkeberg och dess förhistoria*. Scandia. Tidskrift för historisk forskning 9. Lund. 1938.
- Lönnroth, Erik 1977: *Scandinavians – Selected Historical Essays by Erik Lönnroth*. Edit. Å. Holmberg, P. Hultqvist, R. Karlbom, G. Olsson & O. Skarin. Gotab, Kugälv, Göteborg 1977.
- Meier, Dirk 2006: *Seafarers, merchants and pirates in the middle ages*. Kääntänyt englanniksi Angus McGeoch, The Boydell Press, Woodbridge 2009.
- Müller, Leos 1998: *The Merchant Houses of Stockholm, c. 1640–1800. A comparative Study of Early-Modern Entrepreneurial Behaviour*. Studia Historica Upsaliensia. Uppsala 1998.
- Pynnönen, Anu 2013: *Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2013, 44 p. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun Working Paper N:o 379.
- Schildhauer, Johannes 1985: *The Hansa: History and Culture*. Edition Leipzig 1985.
- Suvanto, Seppo 1952: *Suomen poliittinen asema – Sten Sture vanhemman valtakautena vuosina 1483–1497*. Historiallisia tutkimuksia XXXVIII, Suomen Historiallinen Seura, Helsinki, Forssan Kirjapaino Oy, Forssa 1952.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. uud. laitos, Tammi 2009.

Vahtola, Jouko 2003: *Suomen historia: jääkaudesta Euroopan unioniin*. Otava 2003.

Weibull, Jörgen 1993: *Swedish history in outline*. The Swedish Institute 1993.

Wolke, Lars Ericson 2006: *Stockholms Blodbad*. Lars Ericson Wolke och Prisma, Stockholm 2006.

Wubs-Mrozewicz, Justyna 2004: "Interplay of Identities: German Settlers in Late Medieval Stockholm", *Scandinavian Journal of History* 29. Issue 1. pp. 53-67. elektr. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03468750410004215>

Wubs-Mrozewicz, Justyna 2005: *Shoes and Shoemakers at Late Medieval Bergen and Stockholm*. Collegium Medievale 2005, University of Oslo.